

NORSKE statsunderstøffede

Folke=
Bok =
Samlin=
=ger

Denne bok tilhører:

Narvik folkebibliotek

2.60

J. Krogh

Min fødeby Stavenhagen.

Barndoms- og ungdomserindringer

af

Fritz Reuter.

Oversat

af

Holger Sinding.

Narvik folkebibliotek

Forlag: Bibliothek for de tusen hjem.
Fagerstrand pr. Høvik.

Utgått av Narvik
biblioteks samlinger

g. o.
~~Narvik Folkebibliotek~~

lll
~~Magasin~~

Det er ikke i en beretning saa let at beholde et rent objektivt standpunkt og la begivenhederne følge hinanden uophørligt i episk simpelhed, som man lar en snor med perler glide gjennem fingrene paa sig. Og er det ikke begivenheder bare, men en fremstilling af tilstande, som forfatteren henter frem fra sin egen ungdomstid, ja helt fra barne-dagene, og forsøger at skildre, og hvori hans eget følelsesliv spiller saa stærkt ind, da er det umuligt.

Denne bemærkning maa tjene til min undskyldning, naar jeg af og til plumper forstyrrende ind i beskrivelsen af disse lyse, kjære indtryk med min egen firkantede person, som Puck i Sommernatsdrømmen. Men — som han siger, korporal Nym: — det er netop det humoristiske. Idet jeg her optræder som — ja, undskyld ordet! — som laver af betragtninger og bærer af følelser, sætter dette mig istand til at anstille sammenligninger med *nutiden*, som først rigtig kan sætte den gamle tid i sit rette lys.

Du skjønnede, gamle tid! Hvor det i dig var let at skrive! Hvor let at fængsle sine læses opmærksomhed! — I hine skjønnede dage, da jeg maatte hente „Der Hamburger Correspondent“ in quarto fra posten, da professor Wehnert i Parchim udgav sin fornuftige „The- og kaffe-avis“, da „Tante Herse“ læste den, da der blev skrevet

lange ledere over storkeredet i Teterow, da pastor Reinhold og Hans Gøden og den lille Bahrdt skrev og alle smaabyerne bævede for Aftenbladet*) som for en svøbe, der usynligt og uafvendelig blev svunget over deres hoveder, dengang var det saa deilig let! I hine skjønne dage, da endnu nyhederne hos os som i Østerland gik fra mund til mund, da man i værtshusene sammen med kappen ogsaa trak nyhederne af den fremmede og enhver probenrøiter blev annammet af min kjære fødeby som en Guds gave, der øieblikkelig slugtes af vor journalistiske standret, — se, dengang skulde jeg ha skrevet! — Men desværre, jeg kunde endnu hverken læse eller skrive.

Skjønne, gamle tid! Aarenes over dig hensusende vingeslag har sønderrevet den fordringsløse væv, som du saa varmt og blødt havde indspundet dig i. *Inderligheden* i alle dine forhold har maattet vige plads for deres egen *udvidelse*. I gamle dage vidste jeg paa en prik, hvad nabo Schröder havde til middag, og faldt det mig i smagen, deltog jeg i hans maaltid. Hvad kommer nu nabo Schröder mig ved? — Nu er jeg nødt til at læse det politiske kjøkkens spiseseddel, men til middag ber jeg mig ikke paa den. — I hine dage havde jeg ubetinget bortbyttet den største verdenshistoriske begivenhed for den interessante underretning, at „Karl Knak“ og Johan Snur havde dænget hverandre, og jeg havde uden al tvil ofret baade Sebastopol og hele Mincio-linien for den nyhed af Johan Slüters mund, „at Karl Knak“ — som han med blegt aasyn forsikrede — „havde stukket den anden med en kniv lige lukt i hjertet“, idet han samtidig pegte paa et parti

*) Schweriner »Freimüthiges Abendblatt«.

af sin klædning, hvor ganske vist hjertet hos en del mennesker skal ha sin plads. — Nu sidder Johan Snur i Paris og lapper kanhænde med mere duelighed de herrer mûratisters skotøi, end disse lægger for dagen i sit lappearbeide paa italienernes, og Karl Knak udsoner begyndelsen af sin syndefulde løbebane i Kaliforniens guldgruber. — Den ny tid i broget godtkjøbs-kattun og revnede gamaschestøvler, med broscher af nysølv og fillet skjorte, er rykket ind og har afløst den gamle med sin hjemmesydde frakke og sine varme trættøfler. Paa den gamle tænker ikke nogen mere nu som den, til hvem hun, saaledes som til mig, engang fortalte de deiligste eventyr, skjønnere, langt skjønnere end alt, hvad den mest aandrige, franske roman kan fortælle dig. Ensom og forladt sidder hun i nutidslivets jagende færdsel. Det er bare engang imellem, i skumringen, naar stormen tuder derude og sneen klasker i byger mod vinduerne, naar ilden blaffer i ovnen, og skyggerne vaagner og danser i lydløs leg opover væggene, og menneskesjælene trækker kappen tættere om sig, lægger sig til ro og skuer træt tilbage paa et langt gjennemvandret land, — da kryber hun frem fra sin mørke ovnskrog, bøier sig over dit ansigt og trækker kappen tættere om dig, saa det kan varme dig ind i hjertet, og den stemme, som engang nynnede vuggesange for dig, hvisker atter sagte ind i dit øre og beretter dig historier, indtil den blaffende ild er brændt ud til en stille kulgløse, og de flygtige skygger staaer stille omkring dig paa væggene, som erindringer om noget længst, længst forbigangent.

Hun har historier, baade alvorlige og lystige, men ved de alvorlige ler man over den nærværende tid og ved de lystige sørger man over den for-

svundne. — Men de gamle, lystige historier vil jeg imidlertid ikke la fordærve for mig gennem sorgen: jeg vil flette en farverig krans af lystige blomster for den gamle tid, og gravblomsterne, som hører den til, rosmarinen og natviolen, vil jeg skjule under muntert, friskt grønt, saa ingen skal se dem. Jeg har flettet dem ind, og den, som vil se dem tydeligere, maa trække dem yderligere frem for sig selv; men *min* krans skal lyse i glade farver, thi det er for *min* gamle, lystige tid, den er flettet.

Mere end femogfirti aar er rullet hen over min fødeby's tilrøgede tage, siden jeg modtog de første, tydelige indtryk af kirketaarnets himmelstræben, af raadhusets storartethed og magistratsbygningens majestæt, — „slottet“, som den almindeligvis blev betegnet. Tre nye gader har siden dengang i den grad forandret byens udseende, at det er med møie, jeg nu finder mig tilrette i den, og ganske enestaaende frække mænd har forsmaaet beskyttelsen af den ganske vist om sommeren en smule stinkende voldgrav, har sat sig ned udenfor portene og byder dristig alle de farer spidsen, som politibetjenten og natvægterne er forpligtede til at skræmme bort indenfor ringmurene. Præstejordet, hvorfra jeg med mine papirdrager holdt korrespondancen gaaende med skyerne, er nu dækket af et hav af huse: hvor jeg dengang „slog bold“ med liv og lyst, holdes der nu bal. Stude-kroken, som før var saa hyggelig med sin hjemlige tilkukthed, har nu maattet overgi sig og aabne sig for samfærdselens strøm, og den gamle avlsgaard med sin deilige, store gjødseldam, hvori jeg til min brave moders skræk regelmæssig hver eneste vinter en eller flere gange gik igjennem sammen

med isen, er nu forvandlet til byens fashionable Westend, og hvor vi gutter tidligere tumlede os i idyllisk leg med gamle Nahmachers kalve, lam og føl, indøves nu polka-mazurka af vor *haute-volée's* dannede døtre. Gaderne er udmærket brolagte, og fra byportene gaar der ud chaussées direkte til Hamburg, Paris, Berlin og St. Petersburg. Guds velsignelse har i Guds folks skikkelse udbredt sig over byen i rigelig fylde, og den livlige kappestrid mellem det ny og det gamle testamentes bejendere har sat igang en verdensomsætning med sylteplommer, filler og kohorn, der har gjort min dyrebare fødeby til den østlige meklenburgske „*Perducten-Handels*“ emporium. Det skulde nu bare mangle, at den var beliggende ved Østersjøen, forat den ogsaa skulde være en sjøstad. Gjennem gaderne drager post og ekstrapost uophørligt og holder rigtig tid, ekvipager med og uden kammerpiger, ekvipager med og uden buldogger og tigerhunde, ekvipager, hvori heste og hornkvæg kjøres om paa spaserture, holder foran et utal af hoteller. De fortrinsvise „reisende“ af ovennævnte nation med sin fremherskende stamme af vinreisende i spidsen har som en ren folkevandring og folkelykke udgydt sin strøm over byen og søger at udbrede en, i en uafbrudt stigen værende, civilisations velsignelser over de indfødte skomagere og skræddere. Disse for sin del har i al stilhed til alle statsøkonomers skræk leveret bevis for, at alle stedlige, hæmmende lovbud og indvandringshindringer tiltrods, en befolkning af 1200 indbyggere godt i løbet af firti aar ved kraft og udholdenhed kan bringe sig op til tallet 2500.

Hvor ganske anderledes var ikke alting i mine barneaar. Omtrent engang maanedlig drog en ensom probenrøiter, oversprøjet af søle, ind ad

byens porte paa en bovlam mær og forhørte sig i en morsom, fremmed dialekt hos en eller anden gadegut, mig selv f. eks., om byens eneste gjæstgivergaard. Mellem os lømler udspandt sig derpaa en heftig strid om, hvem der skulde ledsage den fremmede til Tolls, senere til Schmidt, siden Beutel, siden Kämpfer, siden Kossel, siden Holz, senest Clasen, til vi omsider kom overens om, at vi alle i sluttet trop skulde geleide ham did. Til dette æresfølge sluttede sig gjerne ogsaa endel ældre personer, som gav sig til at debattere, om dette var den samme, som havde lyksaliggjort byen for *et* aar siden eller for *tre* aar siden. Ingen opvarter modtog den ulykkelige, — denne slægt af mennesker havde dengang endnu ikke seet lyset, — han var nødt til selv at faa sin uselig gang i stald, og den eneste forfriskning, der ventede ham selv i hotellets værelse, af alle forfriskninger, som menneskelig skarpsindighed siden hin tid har opfundet, var — bare hollandsk ost.

Ogsaa dengang ankom der post, der udmærkede sig ved ankomsttidernes tilfældighed. Navnlighøst, vaar og vintertid kom sædvanligvis postiljonen sprængende ind paa en af forspandshestene med den trøstelige efterretning, at nu havde vi posten straks; den var allerede ved Bremsenkrug, „men der er den uheldigvis kjørt fast i mudderet“, var den glædelige eftersætning til budskabet, og som havde tilføje en grundig efter- og udgravning. Endelig kom saa omsider en lyseblaa, med lænker og jernstænger paa det omstændigste forsynet og med otte heste forspændt aaben poteteskasse rumlende ind i byen. Paa denne blev paa bord, der var lagt tvers over vognen, et antal halvt ihjelfrosne ulykkelige, ligervis som faar til slagterbænken, fragtet til posthuset, hvor derpaa bukkene

omhyggelig blev udsondret fra faarene. Bukkene, det vil sige de hjemlige passagerer, blev udenfor, faarene, de fremmede, derimod traadte indenfor og blev her underkastet de brugelige eksaminationer, for hvilke bukkene var fritaget, af en postskriver, der sad inde i etslags fugebur, som han yndede at benævne sit kontor. Den naivitet, som hvilede over denne statsvigtige handling, gik saa vidt, at engang, da postskriveren feilagtigen vilde udstrække sine postale bemærkninger til en af bukkene udenfor døren, fik han af denne ganske tørt til svar: „De har ingenting at komme til mig med; jeg er en buk“.

Hvor nu chausséerne drar sig afsted i stiv og tør regelmæssighed og blænder og trætter øiet, hvor lange rader af kjedsommelig kongruente popler ligesom fordømmer vandreren til et uophørligt spidsrod-løb, bugtede dengang veien sig i elskelig määndersk krumning hen gjennem maleriske alléer af forkrøblede piletrær og bød øiet en rig afveksling af bjerg-, dal- og sølandskaber i skikkelse af pytter og knædybe hjulspor, Hvo, som her snublede, ham optog den kjærlige moder jord i sit bløde skjød og slap ham ikke løs uden med et minde om sig.

Uheldigvis var der forbundet visse reiseubekvemmeligheder med disse maleriske henrykkelser, som i vintermaanederne afskar os al omgang med udenverdenen og alene tillod afgjorte vaaghalsere at forlade den hjemlige stue. Jeg kan endnu huske, hvorledes en af vor by's kjøbmænd, der muligvis havde slaaet sig paa oversøisk handel, men skilte sig meget skarpt ud fra sine kolleger ved sine mer end dristige spekulationer i fyrsvamp, laurbærblade og korinther, dagen før sin afreise til Hamburg gjorde afskedsvisit paa liv eller død

byen igjennem fra hus til hus, i blaa livkjole med blanke knapper og hjorteskindshandsker, — glacé var endnu ikke opfundet, — og hvorledes han fra kirken, hvor han havde nydt det hellige sakramente, ogsaa kom til os, rakte os alle haanden og forlod huset i dyb bevægelse. Jeg synes endnu, jeg kan se tante Christiane, hvorledes hun stirrede efter ham med lang hals, helt til hans i stormen flagrende kjoleskjøder forsvandt omkring apothek-hjørnet, og jeg hører hende endnu bryde ud i disse ord: „Nei, nei, sligt et menneske!“ Manden kom aldrig igjen. Ganske vist kom der os dunkle rygter for øre, først om „kommet til skade“ og „knækket halsen“, dernæst om en forfeilet spekulation i laurbærblade og derpaa følgende afreise til Batavia; men fuld besked fik vi aldrig selv politiets klart luende fakkellamp har det aldrig lykkedes at sprede det over denne begivenhed rugende mørke.

De mangfoldige forhindringer for samfærdselen, der voksede frem af bygdeveienes søle og lergrød, optog en lidet forvænt befolkning med stoisk ligegladhed som et med jordelivet forbundet, uundgaaeligt onde. Først naar de udtørrende vaarvinde og den varme junisol havde udfægtet hovedslaget mod vinterens vælde, rustede en karosse, hvis besætning førte det løfterige og velklingende navn „veibesigtigelses-kommissionen“, sig til som flyvende korps at fuldstændiggjøre den nordiske herskers nederlag og udslette hans spor af jorden. Et sligt sommerfelttog havde sine behagelige sider; terrænet var bekjendt, forraadsmagazinerne ikke for spredt anlagte, landet forsynet rigeligen med alt muligt, og man forstod klogeligen at indrette det saaledes, at man rak frem akkurat til frokost hos forpagter X., hvis

madam havde ry som første autoritet i skinke-tilberedning, til middagstid hos forpagter Y., hvor en fed kalvs hedengang allerede var annonceret paa forhaand, og til aftens hos godsbesidder Z., hvis karudser nylig havde hjulpet ham til at vinde et væddemaal, paa grund af deres størrelse.

Kommissionens forretninger var særdeles behagelige. Man skuede oppe fra sin kasse ned paa indtørrede vunder, glædede sig over, at alting atter var kommet i saa skjøn orden, og stødte man engang imellem tilfældigvis paa et paafaldende dybgaaende ar, overlod man sig til samme velgjørende fornemmelse, som griber os, naar det udenfor stormer og regner, medens vi selv sidder og koser os ved en varm ovn. Man glædede sig over, at man ikke selv vintertids havde kjørt sig ned i dette skrækkelige hul, og forordnede skjøn-hedsplaster for det utækkelige ar, et plaster, som det blev hver enkelt godseier paalagt som en pligt at anbringe i form af udbedringer af veien. Dette bragte dernæst en ny elendighed over vor lille verden. Mellem ti og tolv dagarbeidere blev paa en tid, da der alligevel paa grund af regnskyllene ingenting nyttigt kunde udrettes, under ledelse af en forvalter, der endnu ikke stak særdeles dybt i nivelleringskunstens begyndelsesgrunde, opstillet nede i veigrøfterne og paabudt at hive lort, søle og græstorv op *i midten* af den ulyksalige vei, og i de værst halsbrækkende huller blev marksten og bygningsgrus kastet. Og saa blev der anlagt „knippeldæmning“, forbedringsanstalter for ellers uforbederlige idealister, praktiske prækener over menneskenaturens skrøbelighed og en kjødets spægelse, som i dybtgaaende virkning overtraf alt, hvad *La Trappe* nogensinde har spekuleret ud. En *udbedret* vei var egnens skræk, og jeg erindrer

endnu, hvorledes en velmenende forpagter engang sa til min far: „Kjør endelig den andre veien, og ikke denne! Denne her har vi udbedret!“

Men til sit eget held brugte kommissionen aldrig selv at befare denne udbedrede vei. Den foretog sin rundreise, naar det var rigtig solskinsveir og veiene var vel tørrede, *forud* for udbedringen, og skulde der tilfældigvis en enkelt gang indtræde regnveir under ekskursionen, lukkede de vinduerne godt til for sin glaskareth og overlod regnet og veiinspektionen til Jokum. Saa maatte Jokum pent svare for og svare paa, hvordan det stod til med hjulsporene. — „Jokum, hvordan er veien her?“ — „Daarlig, herre“. — „Jokum, her er da veien svært bra?“ — „Jo, herre, her er den fælt god, men her kjører jeg da ogsaa hen over glatte græsvolden“.

Men hvad har landeveiens tilstand med din fødeby at bestille? — Meget, kjære læser, meget! For at komme ud i omegnen maa vi overgive os til disse landeveies velvilje, og at de bare bringer mig meget sendrægtig til maalet, er ikke min skyld.

Der har vi Ugleberget! — Fra den høitragende top vil vi skue udover egnen, slig som den engang var og udgjorde hele verden for barnet, som herfra sendte sit nysgjerrige blik udover det trange markskjel helt hen til den dunkle skovkrans, der dækkede som et hemmelighedsfuldt slør for vor længsel mod de fjerne undere og omgav det farverige, med blomster indvævede tæppe som dunkle frynser, der rak helt ned til fødderne omkring jordens altnærende bord. Frynserne er udslidte, sløret slaaet tilside, behovet har sendt tømmerhuggerens økse ud i skovene; tidens tand har spist afskyelige huller i markernes grønne tæppe, —

saakaldte torvgrave. Og hvor engang prangende hestebloomster, den beskedne præstekrave og den tankefulde forglemmigei blomstrede, der staar nu i rad og række side om side sorte torvstabler, som gravsteder paa en kolerakirkegaard, og raaber ogsaa til os et „forglemmigei!“ men et andet end det fra den blaaøiede blomst; — alting er forandret! Hvor er der blet af bækken, der i vaarbruddet som vandfald ved foden af Ugleberget satte mig i henrykkelse? Og berget selv, hvor er der blet af det? — Mine barnedrømmes skjønne varde er forsvundet fra jordens overflade, man har skaffet den bort og anvendt den i almen-nyttigt øiemed, til singel paa de nye chaussées, — paa det at den maatte blive traadt under fødder, — og til kalk ved opmuring af huse, paa det at den maatte blive nærmere limet ind til og sammenklistret med menneskelig elendighed. Og hvad der herefter var tilovers af den, har storhertugeligt embedsværk reserveret sig selv til særdeles brug.

Jeg skal ikke føre nogen vidtløftig proces med samme storhertugelige embedsværk om mit og dit, men engang tilhørte Ugleberget mig, var engang mit ubestridte omraade. Andre end mig og mine kammerater havde dengang her intet at sige. Herfra havde jeg oversigt over mine øvrige tilhørigheder: Præstejordet, der nu er usurperet af husbygning og kirkegaard, Pribenow-granerne, som paa grund af rivaliserende anstrængelser fra forstvæsenets og brændetyvenes side rent er gledet væk mellem hænderne paa mig, slotshaven med sine kastanjealléer og sine fristende frugttrær, som nu ubønhørligt er lukket for mig, og i det fjerne det, som var mig kjærest af alt paa jorden, kanhænde ogsaa netop fordi det læa fjernest, dyre-

haven i Ivenack med sine staselige hjorte, sine tusenaarige egetrær og en trævækst, som man muligvis ikke vil finde engang til i Tyskland. Disse egetrær stod der som stolte grænsevagter for mine besiddelser, hertil strakte sig mit rige og tillige min geografi; hvad der laa udenfor, var for mig ubekjendt land. Undertiden kunde Karl Nahmacher og jeg hemmeligt foretage en *steeple chase* hen til disse grænsevagter, en tur, som vi da gjorde frem og tilbage paa af os opdagede gjenveie, over myr og grøfter, paa halvanden time. Som oftest havde imidlertid en af os aarsag til at sky lyset, idetmindste moderens øie. Hvorfor skulde ogsaa grøfterne være saa brede og myren saa vaad? Naar saa det sidste gjærde foran Nahmachers store have var klatret over, blev der foretaget en generalbesigtigelse af støvler og bukser, som derpaa sædvanligvis havde til følge en grundig renvaskning i dammen lige i nærheden. Dette foranledigede os dernæst til at opsøge høitliggende for solen og luftdraget udsatte punkter, som f. eks. toppen af de prægtige frugttrær, hvor vi paa en utrolig kløgtig maade, jeg her ikke nærmere vil beskrive, bestræbte os for at forene det nyttige med det behagelige.

Endelig, endelig rykkede vi saa med nølende skridt ind paa den gamle gaardsplads til den gamle hr. Nahmachers forpagtergaard, — en meklenburgsk idyl, der tilfreds og tilbagetrukket i sig selv ikke lod sig det mindste forstyrre i sin komelking og saueklipping af larmen fra byens tæt op til den stødende torveplads. Her blev vi da almindeligvis af en eller anden autoritet modtaget med det impertinente spørgsmaal: „Hvor har Dere været?“ De mest kløgtige udflugter og undskyldninger, vi havde klækket ud, opløste sig

som taage for solgløden fra madam Nahmachers øine; hun tog sin egen desertør ved kraven, og jeg blev sendt bort med den besked: „Gaa du bare hjem, der faar du din varme mad; de har allerede søgt efter dig baade høit og lavt“. — Ak, hvor blev ikke mine skridt langsomme, idet jeg dreiede rundt hushjørnet! Og, ak hvor varslende klang ikke, idet jeg nølende sneg mig frem langs husvæggen og tæt under vinduet til barnekammeret hos Nahmachers, de toner i mit øre, som min stakkars, trofaste følgesvend udviklede under den ubønhørlige moderlige tøffel. Vistnok fandtes der ikke hjemme hos os tøfler, men derimod havde man der et lidet, usynligt instrument, som i almindelighed beskedent stak sig væk bag piberne over min fars tobaksbord, men ved særdeles anledninger, efter min anskuelse unødigen, gjorde sig synlig paa en afskyelig maade og paatog sig et, trøie og ryg bearbejdende, spanskrørs forhadte skikkelse. Selv om jeg gennem en klog lavering undslap det faderlige Charybdis, jeg drev dog redningsløst ind i det moderlige Scyllas politiret, jeg maatte ombytte min skjønne, græske, peripatetiske filosofi med den hinduiskes stedsbundne grusomhed, og som en bodfærdig fakir en time blive staaende borte i krogen.

Ganske sandt, alt dette har igrunnen ikke spor at bestille med beskrivelsen af min fødeby, det maa jeg desværre tilstaa. Men jeg har dog paa denne maade umærkeligt ført læseren fra vor udflugt i omegnen tilbage til byen og endogsaa ind til torvet, og jeg ber alene om, at man ikke maa gjøre mig følge ind i det faderlige hus. „Skammekrogen“ vil jeg helst besørge alene og holder overhodet ikke af tilskuere ved detslags huslige scener. Som Napoleon sa: sit skidne linned bør

man helst renvasker i hjemlig stilhed for sig selv. Og forresten tror jeg ikke, det varer saalænge; jeg haaber, jeg skal faa mig en halv time „skjænket“. — Sesaa, der har De mig igjen, og nu skal jeg vise Dem torvet, en stor, næsten regelmæssig firkant, der blir gjennemskaaret diagonalt af byens store pulsaare, Brandenburg-Malchin-gaden. Tre af torvets sider blev begrænset af huse, den fjerde af gjærdet og lysthuset til Nahmachers have.

Hvor dette hus havde erholdt navnet lysthus fra, har det aldrig lykkedes mig at faa greie paa; aldrig har jeg seet noget derinde, som kunde minde om lyst. Heller ikke havde man været særdeles heldig med valget af pladsen. Til høire for huset flød en stinkende grøft, og udenfor vinduet stod byens gabestok. Anderledes stillede forholdet sig for os børn. Grøften, lysthuset, gabestokken og en pæl, hvorpaa man endnu saavidt kunde stave sammen en advarsel mod betleri, slotsporten, porten til forpagtergaarden, raadhusgaarden, altsammen var fæstninger til vor forlystelse, til hvilke torvet, kirkegaarden, slotspladsen og slotshaven, forpagtergaarden med dertil hørende skur og staldbygninger, møddingen ikke at forglemme, sluttede sig som udenværker. Grøften, som i sine faderlige arme optog alle torvets rendestene, og bød mig anledning til at anstille prøve paa hvert enkelt par nye støvlers vandtæthed og vadevidde, og hvori jeg, ledet af et bæverinstinkt for opdæmninger og stille vand, studerte hydrostatikens begyndelsesgrunde, er nu tilkastet, gabestokken med sine sirlige lænkeguirlander og sit halsjernsmykke, ak, deilige gabestok, nu er du nedrevet som et beklagelsesværdigt offer for en lovgivning, der foretrækker at appellere til deres

rygstykker, der falder i dens hænder, istedetfor til deres æresfølelse. — „Her skal De“, sa min ven Moses Joel, „se en obelisk i en gabestoks skikkelse“. Det er ene og alene heraf jeg ved, at det var en obelisk. Han var midtpunktet og drivkraften i alle vore løier, og da isærdeleshed dem, der gik ud paa den idylliske „trebonis“ og „første mand ud“, og antog en dramatisk karakter. Isærdeleshed var han uundværlig, hvergang vi legte „Fahnschmidt“ og „Luth“. Fahnschmidt var vor ravnekrogs Rinaldo Rinaldini, og havde skaffet sig et mægtigt ry i omegnen gjennem tyverier af sauer og gjæs; ja, i fortrolige kredse gik man saalangt, at man ved at blinke med øinene og træde hverandre paa foden lod ane, at han engang havde skaaret en virkelig kuffert ned fra en fornem kareth. Luth var byens politibetjent, en særdeles brugbar, arbeidsom og hæderlig mand, ved hvem vi børn hang med stor kjærlighed, — og alligevel vilde vi allesammen bestandig være Fahnschmidt og ingen af os Luth. Som man senerehen i livet trænger sig frem ved stjernefald, saaledes trængte vi os frem til den ære at faa staa under gabestokken, og jeg maa til min skam bekjende, at jeg bragte det til en ganske særdeles virtuositet i denne kunst.

Lysthuset og havemuren er fortrængt af en stor handelsbygning, og hvor engang advarselen mod betleri stod at læse, skuer kollega Risch velmægtigen ned fra en sirlig støbejerns-balkon. Der er sat stængsel foran slotshaven, og en ny bydel har reist sig paa den gamle forpagtergaard.

Et par skridt tilhøire om hjørnet ved raadhuset fører os pludselig ind i den lille by's romantik. En med kastanjer beplantet vei snor sig opover til den høi, hvor nu kommunebygningen,

et forhenværende hertugeligt jagtslot, ligger, til alle sider omgitt af en deilig park. Sporene af grave og vold, af gamle befæstninger kan endnu tydelig paapeges i den afveksling, som haven frembyder paa plæner og bratte bakker, og stadfæster rigtigheden af sagnet om, at her engang har ligget en gammel ridderborg, fra hvilken senere byen er vokset op og har udviklet sig.

„Far“ — (min far var nemlig altfor alvorlig til, at han skulde tillade os børn at kalde ham „papa“) — „far“, spurgte jeg, „har virkelig slottet engang været en ridderborg?“ Hermed forbandt jeg noget taaget, ubestemt, uhyre og forfærdeligt, noget i retning af Fahnschmidt og konsorter. Min far forklarte mig da, at det ikke var umuligt, ja endogsaa sandsynligt. Men muligt og sandsynligt, det er ord, som ingen gjenklang finder i barnesjælen. Barnet vil ha vished; det konkrete er den nærmeste føde for dets aand, det uvisse, mulige, sandsynlige lar sig ikke assimilere med den; barnet fordøier alt muligt, ogsaa det eventyragtigt usandsynlige, bare det blir det budt i skikkelse af noget fast, haandgribeligt. — Under slige fordøiellesvanskeligheder søgte jeg bestandig til min gamle, gode onkel Herse: „Onkel, har der virkelig været riddere her?“ Riddere kjendte jeg allerede til, dem havde jeg seet paa de deilige billedbøger hos kjøbmand Grischow. — „Tosken“, sa onkel Herse, „hvorfor skulde der ikke det? Se der, ser du, er volden, den gaar helt rundt, og der, hvor fogden nu har slaattemark, det er graven, og her paa den gamle amtmands mødding, hvor vi nu staar, der var vindebroen, og der henne ved grisehuset, der var faldgitteret, paa fransk *hersé*, hvorfra jeg har mit navn, og over muren der, der stod borgfrøkenerne og ridderjomfruerne

og kikkede udover og viftede med lommenørklæderne, naar de herrer riddere drog ud paa rov, og her, hvor vi nu staar, der red de ud, og havde bestandig lagt skoene bagvendt under hoven paa hestene. Og der, hvor nu jomfru Westphalen gjemmer sine æbler, der var borgkjælderens, hvor der gjøv af frosk og padder og alslags djævelskab, som nu ikke findes mere. Og der bag den grønne port gik den underjordiske gang til Ivenack, som dengang var et nonnekloster, og ridderne og nonnerne kom derved bestandig sammen og holdt alslags moro, og det maa da jeg endelig vide, jeg, som er født og opdraget i Ivenack“.

Det var da noget, det! Det var altsammen saa bestemt og haandgribeligt forklaret, at tvil ikke var mulig engang. Her var for barnet tilstrækkeligt og tilgjængeligt stof nok for at give den stille arbejdende fantasi næring og skjænke slottets, allerede i sig selv saa fortryllende, omgivelser ogsaa det hemmelighedsfuldes trylleri. Gamle amtmand Weber og hans frue, der sammen med en gammel husholderske beboede den vidtløftige bygning i stille ensomhed, erholdt i mine øine en glorie af heltemod, naar jeg betænkte, at disse folk hengav sig til en stille, tilfreds huslighed paa steder, hvor dog ialfald engang det voldsomme, skrækkelige og rædselvækkende havde holdt tilhuse. Og naar gamle jomfru Westphalen med muntert ansigt, med lampen i haanden steg ned i den æblebevarende borgkjælder, var hun i mine øine i heltemod ikke noget ringere end en ny jomfru af Orleans. — Til disse i sit udgangspunkt ialfald virkeligheden tilhørende forestillinger sluttede sig gennem stuepigens og gaardsguttens historier alslags skygge billeder fra spøgelsesverden. Disse hyggelige væsener, der for be-

kvemmelighedens skyld foretrækker at bære hodet under armen, den svarte puddelen, som med ildgnistrende øine bevogter indgangen til den underjordiske gang, klagende stemmer i midnatsstilheden, der skulde tilhøre hændervridende damer, lys, som pludselig oplyste hele slottet og ligesaa pludselig forsvandt, blandede sig med eventyrlige forestillinger, hvilke jeg, som nævnt, allerede havde dannet mig efter billedbøger og enkelte foreteelser fra virkeligheden. Et rigt fund for mine romantisk-antikvariske forskninger var et billede af ridder Toggenburg og den af ham elskede nonne med underskriften:

Saadan sad han mange dage,
 mange, mange aar,
 ventende foruden klage,
 til hans time slaar,
 til den elskede sig viste . . .

Og der sad altsaa en virkelig ridder, og hvad for en! Og det tiltrods for, at hans lemmer ikke var hyllet i panser af malm og jern, hvad jeg tidligere havde tænkt mig ligesaa uadskilleligt fra en ridder som skallen fra krebsen. Stor og stærk var han, men han bar etslags slobrok, der blev holdt sammen af et bælte; han stod og stirrede over mod et aabent vindu, hvorved et beskedent ansigt viste sig, der saa nysgjerrigt frem, akkurat som jeg saa ofte har lagt mærke til, at stuepigen vor, Fredrikke Wienken, gjør, naar hun feier værelserne oppe i anden etage og nysgjerrigt gloede ned paa gaden udenfor. Denne billedbog tegnede jeg af med farveblyanter, saa godt jeg kunde, og var saa heldig eller uheldig, om man vil, at skjænke Toggenburgeren et noget vel høirødt ansigt. Herigjennem og derved, at jeg frem-

deles forsynte ham med en overmaade deilig, lyseblaa slobrok, erholdt billedet i mine øine en umiskjendelig lighed med onkel Herse, der var stor og stærk og havde en blomstrende ansigtsfarve og tillige efter min erfaring var den eneste mand i byen, der i sine ledige timer bar slobrok og det ovenikjøbet en lyseblaa. Paa denne maade kom onkel Herse til at staa for mig som forbilledet paa en ridder. Og i disse forestillinger blev jeg yderligere bestyrket ved synet af *ridder*-godsbesidder Gustav Klahn, som ogsaa var fælt tyk og stor og svært rød i ansigtet. Fars ridehest, gamle Hans, der udmærkede sig ved sin tykke man og lange hale, blev til den ridderlige ganger. Og saa satte jeg onkel Herse op paa gamle Hans, hang ham en gendarmeri-sabel i gult gehæng over den lyseblaa slobrok, gav ham et landeværnsspyd som landse i haanden, og lod ham dermed trave lystigen ud i verden paa eventyr.

Med nonnen gik det mig omtrent ligedan. Min tidligste forestilling om detslags personer blev mig bibragt gjennem den almindelige, i skolerne benyttede Abc. Under bogstavet N stod i denne aftegnet en nonne og en nøgle med den bekjendte underskrift:

Nonnen maa bodfærdig i klosteret gaa.
En nøgle man altid have maa.

Det er mig umuligt at beskrive, hvor medynksfuldt jeg betragtede den stakkars, ulykkelige skabning, der i et afskyligt brunt gevandt, paa hvilket kunde sees store lapper, og med ligblegt ansigt knælede foran et dødningshode og kastede forelskede blikke til det. Toggenburgerens nonne, der havde en vis lighed med Fredrikke Wienken, saa allerede ganske anderledes ud, og da man

senere viste mig priorinden i nonneklosteret i Ribnitz*), der som slægtning var i besøg hos gamle amtmand Weber, som noget usædvanligt, og onkel Herse paa mine spørgsmaal oplyste mig om, at „slig en priorinde ikke var andet end den øverste af nonnerne“, altsaa etslags oberst for dem, gjorde dette fuldstændig kaal paa mine tidligere forestillinger. Det brune, lappede gevant blev til en deilig, sort silkekjole, det smertefulde, ligblege aasyn til et koseligt, venligt gammelt matroneansigt, den udmagrede skikkelse blev trind og fyldig, og at den gode dame havde kjærlighedshistorier med dødningshoder, har jeg aldrig bemærket.

Nu maa jeg atter føre læseren bort fra den ridderlige romantiks duftende enge og tilbage til byens knuddrede brolægning, for at vise ham byens gader. Mange er de ikke, og befaringen er hurtig gjort. Vi tar veien gjennem „Kantergatz“, saa viser jeg ham pladsen omkring kirken, som i mine barneaar endnu blev benyttet som begravelsesplads. Jeg kjender endnu det sted, hvor en yngre bror af mig ligger begravet; nu skraar en gangsti tvers over det punkt, hvor engang hans lille gravhøi hævede sig. Endnu ser jeg for mig den opkastede grav borte i et afsides hjørne, hvori man sænkede de jordiske levninger af gamle slutter Ferge. Ingen nabo, ingen ven fulgte bag den raat sammentømrede kiste; den eneste, som viste ham den sidste ære, var datteren i sin tarvelige, sorte sørgedragt. Hans bestilling gjorde ham æreløs, saa han maatte stedes til hvile borte i den fjerneste, urensligste krog ved kirken. Jeg havde saa ofte indladt mig med

*) De meklenburgske jomfruklostre Dobbartin, Malchow og Ribnitz er bestemt til forsørgelsesanstalter for ugifte døtre af den saakaldte indfødte meklenburgske adel.

den skaldede, lille, gamle mand; den yderst vigtige mine, hvormed han i gebrokkent sprog foredrog selv de allerubetydeligste hændelser, og det væsen, han gjorde af sig selv, naar han talte om sit embede, havde saa ofte bragt mig til at le. I vore barnelege havde jeg mere end engang git hans person og bestilling, og nu var denne interessante mand uærlig, hans tidligere stilling i verden var saa foragtet, at man endogsaa efter indehaverens død maatte brændemærke den og maatte lade hans eneste datter lide under dens skjændsel. Ja, ogsaa et udslag af den lovpriste romantik, der maatte være mig ubegribeligt som ridder- og nonnehistorierne!

Det er overhodet besynderligt, hvor børneaarene staar skjærende skarpt imod mandsalderen, hvor liden forstaaelse barnet har af den modne alders interesser, og omvendt, i hvilken grad den modnere alder glemmer at se med det rette blik ind i barnets verden. Jeg skulde saa sikkerlig aldrig være fremkommet med denne tilsyneladende saa trivielle bemærkning, naar det ikke saa hyppig havde slaaet mig, hvorledes meget alvorlige folk tror, at de har ret til at le af de almindelige, barnlige forestillinger og synsmaader. De tænker ikke paa, at de smaa, vordende verdensborgere ikke skulde spare paa at bruge grundige represalier, naar ikke den fader- og moderlige myndighed holdt dem i tømme og hindrede deres retmæssige lystighed i at gi sig luft. Fremforalt er det alle de konventionelle, selskabelige former og frimurerier, der forekommer den sunde barneforstand uforstaaelige og latterlige. Hvor mangan en kjæk gutunge, som naturen gav udsigterne til et friskt, virksomt liv med som vuggegade paa hans reise gennem den jordiske tilværelse, er ikke gaat

tilgrunde bare paa konventionelle høffighedsformer! Hvor mangt et fromt gemyt har ikke tabt øret for hint raab fra oven, der uafadelig skulde gjenneemtone verden, i dette tomme barnlige bønneramseri, i disse flauere komplimenter, som blaserte forældre høffigst gjennem barnets uskyld lar afsende til den kjære Herregud! Ubekjendt som det er med livets alvor, vil barnet ifølge sin naturlige svaghed ikke træde som den nidkjære i skranken mod misbrug, der har sin rod i en maaske velment uforstand. Det sætter sig muntert bort i kroge med sine smaa legekammerater og leger „Fru geheimeraadinden og hr. baronen“ og lar dukken fremramse bønner og begraver den gamle, æreløse slutter Ferge med al kirkelig ære og klokkers klang, og se bare opmærksomt paa denne barneleg, og I skal aldrig ha seet en mere yndig, uskyldig, fra alt had fjern satire, en ironi over de bestaaende tilstande mere fri for løgn end slig en barnelegs med himlen selv i umiddelbar berøring staaende lyse humør.

Ak! ogsaa i mit beskedne liv blandede de selskabelige love sig ind, og saa lidet var jeg, oprigtig talt, under fader- og moderlig tugt, at jeg bare havde min herligste morro med alle deres dikkedarer. Jeg maa med dyb ruelse bekjende, hvorledes jeg, da tante Christiane førte mig med renstrøget krave og velbørstet haar ind i en damekreds, forat jeg skulde gjøre fru von X. (hvem jeg tidligere havde kjendt som stuepige og som ved den ægteskabelige vielses trylleformular var forvandlet til en fru von X.) min opvartning, brast i skoggerlatter, og i min barnlige uskyld udraabte: „Du Thea, har mor din endnu den lille graaspragledede grisen?“

Ganske sandt — ogsaa det maa jeg med skam

bekjende, — jeg synes overhodet af naturen ikke at ha erholdt megen tanke for etikettens høflighedskrav med paa veien, men min ovenfor fremsatte bemærkning blir derfor ikke mindre sand: Børn forstaar sig kun daarligt paa lavet høflighed. Da saaledes min ældste søster, en otteaaers gammel jentunge, hvem man havde indprentet den beskedne høflighedsregel at nævne sig selv sidst, engang blev sendt ud i døren for at se, hvem det var, som var derude, kom hun ind igjen med det svar: „Ingen undtagen Pollo og Rollo og mig!“ Pollo og Rollo var hundene til onkel Herse.

Gamle Ferge! Kanske er der ingen, som erindrer sig dig saa levende som jeg, selv ikke din i smuds og elendighed omkomne datter. Din begravelse oppe i krogen ved kirken og de dermed forbundne, særegne omstændigheder, har bragt mig bort fra beskrivelsen af kirken selv, endskjønt dette jo er hovedsagen ved beskrivelsen af en by.

Fra skamfølelsen er det mig umuligt at slippe bort; nu maa jeg atter igjen aflægge en for mig saare lidet smigrende bekjendelse. Jeg har i min ungdom kun gjort meget overfladiske studier i tempel- og kirkebygning. Skulde den velvillige læser derimod ville erfare noget angaaende anlæg i forskjellige praktiske retninger, selv om det saa skulde være fortifikationsvæsen, er jeg ubetinget den rette mand. Men alle de personlige anskuelser, som jeg *selv* har erhvervet mig i de gamle, middelalderske domer, hine en from tidsalders i sten formede, mod himlen stræbende digte: alle hine beskrivelser af romersk, græsk og ægyptisk bygningskunst, som jeg har kunnet komme over i reiseskildringer, vil aldeles ikke passe paa kirken i min fødeby. Det eneste, jeg skulde kunne sige om den, er hentet fra en rent negativ omstændig-

hed, den nemlig, at jeg endnu aldrig har seet en kirke opført i byzantinsk stil. Dette lar mig formode, at der maa stikke noget byzantinsk i dette bygværk, og er den anskuelse sand, som nylig blev fremsat af en dyb kjender af gammel bygningskunst, at stasstuen hos min ven Peter har noget byzantinsk i tagbjælkerne, da blir min ængsteligt fremsatte formodning næsten til vished. Taarnet er afgjort rococco. Hvad alderen angaar — og det er for kjendere ved bedømmelsen af bygningsstilen næsten bestandig det sidste og vigtigste bevis — er jeg derom lykkeligvis istand til at berette med al nøiagtighed. Ikke alene udsagn af endnu i live værende personer, men hvad der er endnu tilforladeligere, kirkens egen veirhane, angir 1790 som aaret for kirkens opførelse.

Skal jeg nu føre læseren videre gjennem gaderne, vil han vistnok intet særdeles komme til at se, kun vil der gives ham anledning til at beundre den nøiagtighed, hvormed hans cicerone kan give ham besked om hvert enkelt hus og dets beboere. Bare sammenligningen mellem dengang og nu skulde ha sin interesse for en fremskridtsentusiast. Ganske vist staar væver Schultzes og væver Schmidts huse der nu ligesaavel som for firti aar tilbage og bøier sig som gode naboer i samme venskabelige ludning frem mod hverandre, akkurat som skulde de engang under udveksling af høfligheder, være blet fasttrollet evigt til denne stilling. Og ganske vist staar endnu den gamle hanskemagers hytte der i et samojedisk sommerpaladses lignelse; men dette er bare undtagelser. En masse nye opkomlinger af huse skuer med sine stolte tage foragtsfuldt ned paa den tilbageblevne generation, og flerheden af de ældre

har, for at kunne holde skridt med ungdommen, ladet sig restaurere. Næsten alle har de iført sig nye klædebon og pranger i blaat og rødt og gult og grønt, ja endogsaa i slige farver, som egentlig talt sletikke findes. Anden etages lemmer har maattet gjøre plads for om beboelse varslende vinduer, og hvor tidligere en halsbrækkende og benbrydende brolægning forziret med gjødselhauger krummede og bugtede sig pinligt afsted under søle og vandpytter, gaar man nu tørskod og kan uden klædes- og skobørstning træde lige fra gaden ind i vort hjemlige aristokratis fineste saloner. — —

Nu burde vi vel billigvis engang vende os til den lille by's beboere for at erfare, hvorledes man dengang tænkte og levde, hvad man vidste, hvad man bestræbte sig for. Dernæst maa vi gaa over til handelstilstande og haandværk, til videnskab og kunst og endelig til alle disse forholdes *crème*, — til *selskabsverdenen*.

Tolv hundre personer, mænd, kvinder og børn, bedrev dengang saa omtrent det samme som nu de femogtyve hundre. Mændene pløiede og gjødslede selv sine agre, lappede sko og bukser for naboerne, vidste hjemme hos sig selv paa en prik, hvorledes man skulde rette paa de kommunale greier og lukkede paa raadhuset ikke munden op, og gjorde de det, ønskede de alligevel, at de ikke havde gjort det. Madamerne kom sammen og holdt jere-miader over tjenestefolkene og over mændenes ødsel-hed, la medmenneskers feil under sin egen fuld-kommenheds forstørrelsesglas og strikkede strømper i det størst ønskelige antal. Vi børn — jeg taler her baade om smaaherrerne og smaadamerne — morede os guddommeligt, gjorde kaal paa baade støvler og bukser, sloges med hverandre og blev atter venner, spillede bold og paradis og legte

gjemsel, og havde ikke tanke for, at ogsaa vi engang skulde strikke strømper og holde mund i kommuneforsamlingen. Det gik til dengang akkurat som nu, bare at man havde ikke sligt hastværk. „Hør far“, sa man dengang, naar det gjaldt en dristig spekulation i potetes, „vil du? Nu kan først du brænde fingrene; jeg venter“. Man erhvervede sig sit daglige brød med umaadelig ro og med samme samvittighedsfuldhed. Den, som engang var blet kunde hos en næringsdrivende, blev det for hele livet. Ve den, som her havde villet forsøge paa en forandring. Det vedtægtsmæssige, gammel vane var her lov. Jeg gad nok se den, der havde villet forsøge paa at gjøre det blikkenslager Beliz begribeligt, at han egentlig var en tyv, naar han vintertide to gange om ugen og en gang om sommeren hentede unge bøgetrær i den storhertugelige skov. Manden havde gjort saa fra ungdommen af og var desaarsag i god tro.

Dengang vikledede indkomsten sig jevnt og stille ud af erhvervet, som snoren af et godt optrukket schwartzvalderuhr. Naar jeg betragter, i hvilke vilde spekulationer nutildags selv ellers taalelig fornuftige personer af nød og af begjærlighed efter mere fortjeneste lar sig drive ud, ved jeg ikke ganske, hvem jeg mest skal beklage, dem eller den tid, hvori slige foreteelser viser sig.

Der staar jeg nylig og er netop ifærd med at gaa ud, da min skrædder, et af sult rent udtæret menneske, træder ind i stuen til mig og klager med dybt bevæget stemme sin bitre nød for mig. „De kan tro mig“, sa han, „med skrædderiet fortjener jeg ikke til salt paa brødet. Ja, havde jeg endda mine udlæg, da vidste jeg nok, hvad jeg gjorde“. — „Naa?“ spurgte jeg inde fra sovekammeret, hvor jeg var gaaet ind, mens

jeg tog paa mig, „hvad gjorde De saa?“ — „Da vilde jeg lave vin“, lød svaret. — „Hvad vilde De gjøre?“ spurgte jeg i den tro, at jeg havde hørt feil. — „Vin!“ lød atter det rolige svar. — Jeg grebes af en skrækkelig angst; skulde sult og nød virkelig gjort den stakkars djævel forstyrret i hodet? Jeg styrtede ind i mit arbejdsværelse, stirrede paa manden, som ganske rolig stod derinde, og spurgte forskrækket: „Hvad var det, De vilde gjøre, mester?“ — „Vin! Ser De, hr. Reuter, jeg tar bare tre ny, glaserte stenkrukker og to pund nydelige, store rosiner uden stilker og seks pægle god rhum, og det lar jeg bli staaende syv dage paa ovnen hjemme, og saa siler jeg det af og sætter vand til, og dermed har jeg seks flasker udmærket malaga.“ — „Men kjære Dem, mester, hvem vil De skal drikke den vin?“ — „Aa, hr. Reuter, det finder man altid nogen til.“ — Her maa jeg ganske vist erkjende, at der allerede i min ungdom ogsaa fandtes enkelte, i kemiske blandinger forfarne personer, som forstod kunsten at lave malaga. Man tog dengang tvende fulde spiseskeer sirup, tre drammer rhum og en ottendedel fransk brændevin, rørte dette godt sammen og solgte denne blanding paa markedet til bønderne under navnet „mulderjahn“, der betyr omtrent saa meget som malaga paa plattysk, eller ialfald skal erstatte den. Men denne mikstur gav man ikke ud for ægte vare; verden vidste, hvad det var, den kjøbte.

Er den dumdristighed og det raffinement, hvormed man søger at tjene penge stort, saa er den hurtighed, hvormed de fortjenes i modsætning til før, virkelig et rent hekseri. — Der sidder jeg nylig hos en gammel veninde, der har en godt besøgt ølhalle og drikker min seidel. Min veninde er

ellers ingenlunde nogen træg og døsig natur, snarere er der noget kviksølvagtigt ved hende — maatte bare saasandt denne bog ikke falde hende i hænderne! — derfor vakte det ogsaa min forundring at se hende, som ellers var saa snakkesalig, sidde taus og stille borte i en krog. Med engang springer hun op, klasker hænderne jublende sammen og raaber: „Der har jeg atter igjen tjent hundre thaler!“ — „Kjære veninde“, siger jeg, „det gaar da svært saa fort!“ — „Ja, ser De, der er mit regnestykke: bygger jeg oljemøllen, koster den mig saa og saa meget og indbringer mig saa og saa meget; bygger jeg den ikke, sparer jeg hundre thaler. Altsaa, bare ved et regnestykke hundre thaler fortjent; for jeg vil ikke være nogen nar og bygge oljemøllen“.

Den i geografiske lærebøger almindelige rubrik „fabriker“ maa vi springe over. Vi maatte da herunder indbefatte det ganske betydelige linvæveri, som blev drevet i den saakaldte „Gatz“. Her klaprede fra morgen til kvæld haandtræet, og suste vævskytten, og dette senerehen stadig af flere og flere forbandelser overdyngede erhverv med sine blege slaver gjorde det siden muligt for mig at danne mig et begreb om den elendighed, som hersker i fabrikbyer og fabrikdistrikter.

Byens forretningsliv beskæftigede sig alene med det almindelige, daglige forbrug, og her var det isærdeleshed slagteren og bageren, som spillede hovedrollen og gik af med hovedfortjenesten. Jeg selv gav afgjort prisen til bagerhaandværket, og gamle, tykke bager Witt, med haaret kjæmmet bagover og fastholdt med en messingkam, forekom mig, naar han sad der under mangfoldigheden af duftende beviser paa sin virksomhed, under kringler, tvebakker, annisbrød og kavringer, som

en konge i den gode smags rige. Det var navnlig i de tvende sidstnævnte produkter, han gav noget uovertræffeligt, og hans fortjeneste af begge disse artikler, fik hver eneste dag sin anerkjendelse hjemme hos os, idet far nemlig afgjort erklærede sig for annisbrød, mor derimod for kavringerne. Til dette sidste parti pleiede jeg gjerne at slutte mig praktisk, og bekræftede min tilslutning gjennem udryddelsen af et dertil svarende antal kavringer.

Ligesaa meget med hensyn til smag som i vor politik er vi mere afhængige af ydre omstændigheder, end vi tror. Jeg, den varme beundrer af Witts kavringdisk, var ikke umuligvis blet en forræder, en lumsk overløber og apostat, dersom bare et tankeløst menneske var kommet paa det indfald at oprette et konditori i min fødeby. Gudskelov! — dette taknemmelighedssuk udstøder jeg i betragtning af mit gode befindende, — gudskelov, der blev intet saadant Venusbjerg opreist for os børn og jeg vandrede ikke forhekset omkring derinde som en ung Tannhäuser. De første begreber om bonbons erholdt jeg temmelig sent gjennem en julesending fra bedstemor, og jeg husker endnu ganske godt, at der stod en haard kamp med min far, da tante Christiane fik mig overantvordet et marzipanhjerte. Undertiden kom der ogsaa virkelig slige foræringer til os, og mellem disse lyspunkter fra barneaarene erindrer jeg mig ganske tydeligt en herlig morgen, da en blaa papæske blev aabnet, der var kommet med leilighed fra Dømitz, fra min tante, og foruden en afskrift af „Keiseren og abbeden“ af Bürger i det største rum indeholdt — sukkerkringler fra den store bagværk-kunstner i Dømitz, fra bagermester Best. „Keiseren og abbeden“ var forblevet hel under den rædselsfulde fragtransport, men sukkerkringlerne var

lykkeligvis allesammen istykker. Jeg siger lykkeligvis, thi var de naaet frem i uskadt stand, vilde vi børn, til beskyttelse mod fordøielsesbesværigheder, faat en eneste sukkerkringle trykket ind i næven paa os, og dermed punktum! Men nu kunde de med biterne ikke holde saa nøie regnskab med os, og vi fik rigeligt to hele kringler hver. Det var bare ved markedet engang om aaret, at bonbon-konger og kage-prinsesser drog ind af byens porte, gode kjendinger af os allesammen. — „Se der, Karl Nahmacher, der er han, som altid staar henne ved apothekerhjørnet!“ — „Nei se, der kommer han, som sidst høstmarked havde de svære honningkager saa store som grovbrød! — Se, der kommer Christlieb fra Brandenburg!“

Dette var den mest straalende meteor, som i lysende pragt er steget op paa min barnehimmel. Konditor Christlieb i Brandenburg har aar igjennem fodret min fantasi med honningkager og brændte mandler. Og har nogensinde et dybt og inderligt ønske hersket i mit hjerte, saa var det dette: ligesom konditor Christlieb hele dagen at staa bag et med slige herligheder opfyldt bord og bevogte den store taarnkage, der som hovedpyd tronede i midten.

Far prædikede støt og stadig mod kager og slikkerier som farlige for sundheden. Jeg maa imidlertid bekjende, at disse prædikener endte med at forekomme mig høist grundløse; thi naar jeg saa min ven Christlieb i hans majestætiske velmægtighed, med rosenrøde kinder, omgivet af alt skjönt, som han bare havde behøvet at strække haanden ud efter, vilde det ha været for-gjæves at gjøre mig begribeligt, at denne blomstrende sundhed skulde kunne hidrøre fra andet

end honning- og kransekage, og umulig kunde være et produkt af bifsteg og potetes.

Jeg har kaldt ham min ven, den samme konditor Christlieb, og dette var han i ordets dristigste betydning, forsaavidt et ensidigt venskab lar sig tænke. Jeg elskede, agtede og skattede ham med hans utallige elskværdige sider; om *han* derimod gjengjældte disse inderlige følelser, om han nærede en saa dyb interesse for mig, som jeg for ham, maa jeg desværre meget betvile, og en af mine barndomsaars smerteligste hændelser gir mig næsten vished for, at han aldrig rigtig har skattet min inderlige, tilbedende beundring for ham, men at han satte mig i de daarlige kunders vulgære klasse. Man dømm selv om min smerte.

En markedsdags morgen havde tante Christiane under en hel flod af advarsler om at være sparsommelig og passe paa min eiendom, og under skrækkelige trusler om al den ulykke, som vilde strømme ned over mit hode, dersom jeg forspiste mig i kager, overleveret mig en skilling af melkekassen. Med denne rigdom i haanden og haanden atterigjen i lommen — efter tantes strænge ordre — drog jeg da ud paa alslags markedsopdagelser. Den ubeskrivelige følelse, det gir at være velstandsmand, og rigdommens magt, blev mig klar, da vor nabo, bager Berg, lovpriste sine sirupskringler for mig; jeg havde bare behøvet at gribe til; og kringlen var min, men endnu var tantes advarsler for levende i mig, til at jeg allerede lige udenfor gadedøren skulde forglemme dem. Jeg gik videre med en vis foragt for de plebejiske sirupskringler i hjertet; fra det fjerne lyste min ven Christliebs brunmalte bod mig imøde og dens indre med sit søde trylleri virkede med magnetisk kraft paa retningen af mine skridt. Der stod jeg

foran boden, der stod Christlieb og der kransekagen! Tantes advarsler, selv truslerne var som blæst bort! Min sjæl fyldtes af forvovne tanker paa at omsætte min skilling i kransekage. Og idet jeg trak haanden frem af lommen og var rent forskrækket over min egen dristighed, la jeg skillingen paa disken og sa forlegent, medens jeg med den tomme haand pegte paa kransekagen: „Af det der for en skilling!“ — „For en skilling sælges der ikke af det der, gutten min“, lød det foragtelige svar. Jeg kan ikke beskrive, hvor beskjemmet jeg tog min skilling til mig, og hvilken bitter smerte disse raa ord i munden paa den dyrebareste af venner, vakte tillive i min sjæl. Jeg havde sigtet efter den høieste jordiske nydelse, og bægeret var revet mig væk fra læberne. Jeg følte mig grebet af en dyb fortvilelse og styrtede mig fra jordiske ønskers solbeskinnede, straalende tinde ned i de usle sirupskringlers jammerlighed. Jeg købte bager Bergs sirupsklin; sirupen omkring munden forraadte mig, og min tantes trudsler blev virkelighed i en saakaldt „sansekages“ lignelse.

Siden er der hengaaet aar og dag. Min ven Christlieb har forladt dette jordiske uden at ha lært at kjende den dybe lidenskab, jeg nærede for ham. Jeg har været behjælpelig med fortæringen af mere end én kransekage, og disse er blet mig ligesaa ligegyldige som selve markedet. Men mindet om begge dele har hjulpet til at forsøde mig bitre tider og leget som lystigt, solglitrende bølgeskvulp om mit lille, mod havnen styrende skib.

Muligvis har læseren sletikke lagt mærke til, hvorledes jeg med lette, indsmigrende tømmer fra bager Witts kringleforretning har ført ham ud

paa skuepladsen for min fødeby's vigtigste handelsrørelse, det aarlige marked. Vil jeg nu yderligere følge denne retning af menneskelig virksomhed og styrte mig ind i min fødeby's handelsomsætnings saa mangfoldig i hinanden slyngede irgange, da maa jeg bekjende, at denne ikke forekommer mig at ha tiltaget i det forhold, som man skulde ha ventet efter erhvervsgrenenes tilvækst. Men dette maa øiensynlig være en feiltagelse, der tildels kan ha sin grund i min rædselsfulde ukyndighed overhodet i handels- og pengeforretninger, saasom jeg selv nemlig aldrig vil ha med de første at gjøre, *folk* aldrig med *mig* i de sidste. Tildels kan det ogsaa skrive sig fra den større hemmelighedsfuldhed, hvormed nutildags forretninger af denne art afsluttes.

Paa de enkelte artikler, som her er gjenstand for salg og kjøb, er det mig ikke muligt at gaa ind. Jeg maa naturligvis alene holde mig til handelsfolkenes mængde, og i den forbindelse kan jeg berette, at jeg mellem dem skulde kunne navnkundiggjøre syv kjøbmænd, hos hvilke jeg til forskjellige tider har maattet hente forskjellige varer, alle kristelige mennesker paa to nær, der var gammeltestamentlige, men la sin humanitet for dagen ved mere end engang at gi mig rosiner og mandler paa kjøbet. Disse brave, mig uforglemmelige folk kaldtes fortrinsvis kjøbmænd, medens de andre, som gjorde i manufakturvarer, blev kaldt „jøder“. Om denne sprogbrug har jeg endogsaa for ganske nylig overbevist mig ved at lytte til en bondepassiar. — „Du“, sa en bonde fra Gültzow til en fra Ritzerow, „hvor har du kjøbt det buksetøiet dit?“ — „Jo, hos jøden Weidemann“, var svaret. — Men nu er Weidemann, saavidt jeg ved, en udadlegelig kristen, bare en smule uforsigtig.

Han er nemlig den første, som har vovet at optage konkurrancen i manufakturvarer med det hele jødekompani.

Det er utroligt, hvad der før i tiden maatte forbruges af gingham, bommesi og kattun, for i Stavenhagen ernærte idetmindste 27 jødefamilier sig af at handle med disse artikler og sendte dagligen pakkebærere i mængde ud omkring i alle omliggende landsbyer. De havde hver sit temmelig snevert begrænsede virkefelt, i hvilket bonde- og daglønnerkonerne som betaling for brogede tøier gav sine høibundter, plommer, og Vorherre ved ellers hvad. Heimann Casper gik „en smule til Ivenack“, Mortje til Jürgensdorf og Kittendorf, og det var bare ferske, dumdristige nybegyndere, der strøg ud over de foreskrevne jagtomraader, men som oftest til sin egen ruin.

Der ligger i den gamle, afskaffede skræppehandel et hemmeligt trylleri, som alle roman-skrivere fra Walter Scott og Cooper helt ned til vore egne røver-romantikere har forsøgt at sætte i scene, og den vise lovbestemmelse, som gjorde ende paa den, har med den begravet et godt stykke handelspoesi, af hvilken artikel der overhodet ikke forefindes noget større forraad. — Efterslægten vil aldrig kunne fatte den glade bevægelse, som ved vintertide, ved tilsneede veie gik gjennem det ensomme hus derude paa landsbygden ved raabet: „Far, mor, der kommer Mortje“ eller „Moses Joel“ eller „Kack Meyer!“ — Og: „Skynd Dere, jenter, Moses er ude paa traakken.“ — „Jochen, du snakked om koraller jo“. — Og naar han saa traadte ind, denne alle herligheders indehaver og trampede sneen af fødderne og herunder krummede den bøiede ryg endnu dybere foran mutter og under udpakningen anbefalede hende sine sakse

og synaale, sit snellegarn og sin silke, og lod de forgyldte uhrkjæder spille foran fatters øine og klappede barna paa de vinterfriske kinder, veg de nok lidt bange tilbage for ham og hans graa skjæg, men nysgjerrighed og begjærlighed overvandt snart frygten, saa de blev dristigere og dristigere, — tilsidst *for* dristige. Den lille slyngel, „Kørling“, griber allerede efter sprællemanden: „den der vil jeg ha!“ Men mutter slaar ham paa de begjærlige hænder: „Naada, gut! — Ikke røre!“ — „Aa, lad ham bare“, siger Moses, „slige pene, dannede børn kan røre ved alting“. Men mutter lir det ikke; alligevel kjøber hun sprællemanden til slyngelen og til Rikkeliden en liden sypude og saks og naale og snellegarn og silke til sig selv, og jager børnene ind foran sig: „Nei, nei, ikke mere; mere har jeg ikke brug for“. — Og fatter betaler, og tar atter uhrkjædet i haanden, og jøden viser ham, hvorledes han skal hægte det fast, og da uhret hænger i det, er det jo allerede halvveis hans eget. Han putter uhret i lommen og beskuer kjædet fra oven; — jo, sandelig, næsten akkurat som det, hr. von Zabel gaar med, — og han begynder at handle for alvor og lægger endnu et nydeligt halstørklæde tilside for mutter, halvveis af kjærlighed, men halvveis ogsaa af forsigtighed, om der skulde vanke bebreidelser over den dyre kjædehandel. — Smaa børn og store børn, samme art er der i dem alle! Bare at de smaa er oprigtigere i fremførelsen af sine ønsker og de store mere forsigtige i midlerne til deres opnaaelse. — Men det ved jøden ligesaa godt som mig; han byr først frem for den dobbelte pris, thi ogsaa han er et forsigtigt barn, og nu begynder en handel med forlangende og bud og med nyt forlangende og nyt bud og med afslag

og tillæg, som gjaldt det en stor eiendomshandel. Men endelig slaar Moses til — med forlis — bare totrediedele over indkjøbspris. — Og fatter gaar ind til mutter og overrækker hende silketørklædet og mutter mærker hensigten, men blir *ikke* i ondt lune, men ler venligt til ham, naar hun faar skue hans begyndende „mave“, dekoreret med kjæde og signet. Og fatter ler ogsaa: „Ham tog jeg godt ved næsen!“ — „Ja, men du burde ikke ha pruttet slig med ham, Karl“, siger mutter medlidende, og fatter gaar, i følelsen af begangen uret, til døren: „Moses, De spiser middag med os idag“. — „Jo, men“ — „Jeg ved besked“ siger fatter, „min kone skal koge æg til Dem“. Alle sidder de nu fornøiet og tilfreds inde i stuen, idetmindste for øieblikket. Rikkeliden leger med naalepuden, mutter sætter paa sig det nye halstørklæde, „lille Karl“ leger med sprællemænden og „store Karl“ med uhrkjædet. Smaa børn og store børn! Begge født af den fælles mor begjærlighed! — Men ude paa traakken grupperer sig et andet billede. „Fiken“ er kommet fra loftet og „Dürten“ fra kjøkkenet og „Korlin“ fra kjælderen, og medens „husbond“ endnu holder paa med sin handel, blir de staaende sammen henne i krogen og strækker hals og dreier hodet frem og tilbage som gjæs, naar de finder noget nyt i truget sit, og saa ler og fniser de og dytter til hverandre, og halvhøie „ah!“ og „aa!“ medens de smatter let med tungen, udtrykker beundring og begjærlighed, hvergang jøden lar et broget baand eller et halskjæde af glaskoraller glimre i vintersolens lys. Øinene blir større og mere straalende og ansigtet gløder. De rødviolette frostkinder er forsvundne, thi begjærligheden har fyret under derinde og driver det varme blod

gjennem aarerne. — Der træder ogsaa „Jochen“ ind, i lang bluse, med vældige vaatter paa hænderne. Han har holdt paa at bearbejde en forvokset trækubbe med økse og kile og slængt den fra sig med et: „aa, lig du til djævelen!“ Nu skyver han Fiken og Dürten og Korlin længere frem for selv at naa ind i det inderste af krogen. Hans ansigt gløder ikke af sindsoprør, han ser kold ud; han regner nemlig. I et svagt øieblik har han lovet sin Fiken en snor koraller, og nu maa han holde ord. Halvt i skjul bag gangskabet haler han frem en liden pengepung af skind, som for yderligere sikkerheds skyld med en rem er fastsnøret til et knaphul. Han ved paa skillingen, hvormeget der er i pungen, men før de for altid siger ham farvel, vil han dog alligevel føle sine groschen en for en gennem skindpungen; denne vemodige fornøielse vil han unde sig. — Nu er „husbond“ borte og Moses vender sig til pigerne: „Sesaa, nærmere barnet mit! Bareschtsens nærmere! Dine penge er dog heller ingen bli. Hvat schiger du til den der?“ — Og gult og rødt lar han et tørklæde danse for jenternes øine. — Dürten, kokkepigen, er den ældste; hun har allerede kjøbt mere end ét gulrødt tørklæde; hun kan det, hun, og træder tappert frem: „Hvad koster tørklædet?“ — „Saischten groschen“. — „Seksten groschen? Gjør dig ikke til nar, jøde!“ Hun slænger tørklædet ligegyldigt fra sig; man ser, hun kan det. — Korlin, den unge udepige, griber efter det; hun vil vide nøieste pris. — „Siden det er dig, mit barn, schkal du hafe det for fjorten groschen og en kis“. — Korlin slænger tørklædet og springer tilbage i fuld afsky. — „Jochen, du sa jo . . .“, siger Fiken henne i baggrunden. — „Ja“, siger Jochen overordentlig rolig, „sagt det har jeg,

Fiken“. — „Otte groschen gir jeg dig, jøde, dersom det er ægte“, siger Dürten og griber atter efter tørklædet. — „Hvat Schnak? Otte groschen? — Du Ischraels Gud! Tror du, jeg finder mine varer paa gaden i Schtavenhagen? — Ægte? Se her!“ — Han spytter paa en snip af tørklædet og gnider det. — „Se her! Ægte som solen!“ — „Naada, Jochen, vil du ikke?“ siger Fiken og gir spørgsmaalet mere styrke gjennem et sagte puf i siden paa sin tilbeder. „Hvorfor ikke?“ svarer Jochen. „Jeg har jo sagt det, Fiken“. Langsomt træder han nærmere og baade forlegen og ordknap siger han bare: „Koraller, jøde!“ og Fiken lægger raskt til: „af de bedste“, — Dürten lar atter tørklædet falde og maaber bare paa Jochen. Jochen er et gammelt husinventarium og har i fem aar tjent sammen med Dürten, men aldrig har hun hos ham sporet tegn til ødselhed eller gavmildhed eller bare giftelyst engang, uagtet hun har git ham hyppig anledning til at ytre sig med hensyn til den sidste. „Koraller!“ raaber hun i haanlig tone, „hvorfor ikke ligesaa godt en salmebog med et hjerte?*) — „Kommer nok ogsaa“, siger Jochen rolig. „Hei, hopsa mig!“ skriger Korlin og danser leende omkring paa traakken. „Heisan, vor Jochen gaar paa frierfødde“. — „Er du ikke rigtig klog, jente?“ siger Fiken ærgerlig. — „Koraller, jøde“, siger Jochen rolig. — Moses har i et eneste nu gjennemskuet situationen; benytter han den klogt, kan den indbringe ham noget. — „Koraller schkal du faa, min søn, og saa schmukke, som det passer for den schmukkeste brud. Se her, her er ægte glaskoraller og ægte bernschtens-

*) Salmebog med et forgyldt hjerte paa omslaget træder ude paa landet i det meklenburgske i forlovelsesringens sted.

koraller, og her er perler, og her er et kors og her et hjerte, som maa hænges paa, for at det kan se schmukt ud. — Pas nu paa!“ og dermed slynger han snoren om halsen paa Fiken — „Du shtore Gud, hvor schmuk! Hvor schkal hun præsentere sig paa sin æreschdag!“ — Jochen tænker det samme selv; hans ærlige, gamle hjerte slaar hurtigere. I hans ungdom gik den blinde skytte ham bestandig forbi; nu i hans modnere alder har han rammet ham, og hans hjerte gløder som vanskelig antændelige kul med dobbelt hede. — Den lille skindpung blir knyttet løs: „Hvad koster korallerne?“ — „Mellem brødre“, siger Moses, „du schkal hafe dem for en prøischisk thaler“. — Jochen roter pengene frem, han prutter sletikke. Det holder Dürten ikke ud længere; hun lægger haanden over pengene: „Det er en synd! En thaler for korallerne!“ — „Lad pengene ligge, jente“, siger Jochen. — „Ja“, siger Dürten giftigt og træder tilbage fra bordet, „naar slig en gamling først blir forlibt, saa blir han ogsaa tullet“. — „Behold dine penge, min søn“, siger Moses, „du kan ha brug for dem; du maa endda hafe mange, mange ting; siden regner vi sammen. Hun maa hafe et hvidt lommetørklæde og et broget kaste-tørklæde og en høi kam og saa dit og saa dat. Du maa hafe tøj til en ny frakke, du maa hafe tøj til en bukse, du maa hafe . . . har du en lommeuhr? — Du maa hafe en lommeuhr og du maa endda hafe dit og dat“. — Men Jochen vil ikke ta paa borg, han vil bygge sit nye hjem op paa fast grundvold; han er ikke for ingenting blet saa gammel. Gjennem overveielsens gamle, sodede skorsten er en del af hans glød sluppet bort. Han er gaaet ud i sin stald og sidder der foran den aabne skuffe, tæller sine aarelange sparepenge

og regner nu som forud for udbruddet af hans forelskelseshede. — Fiken staar inde i stasstuen, foran husets største speil, holder bernstensperlerne om halsen og dreier baade paa sig selv og paa dem og siger: „Og gamle Jochen er baade snil og bra, er han, og korallerne er nydelige, er de, og lad saa de andre bare komme“. — Dürten kaster tørklædet, som hun omsider har faaet sig tilslaaet, i sin skuffe og siger: „Den dumme jentungen og den gamle, fortørkede knarken. Det var bare for at ærgre dem, jeg kjøbte tørklædet; saadant et har hun da ikke“. — Korlin staar inde i sit kammer og holder et grønt og rødt baand op mod sin smukke, bløde kind og siger: „Klær det mig ikke kanske? Det bærer jeg paa Fikens bryllupsdag, og hvem ved? — Af *ét* bryllup blir der ofte to“.

Haab og had og kjærlighed, letsind og overlegenhed, — romanen med sin poesi har gjort sit indtog i dette hus med sin hverdagslighed, og hvem har tryllet liv i den? Hvem er det, som bærer frem dens poesi? — Der borte stamper han afsted gjennem ødemarkens dybe sne, og han krummer ryggen under vægten af denne poesi, der gjemmer sig i det brogede indhold af hans oppakning.

Det er nu forbi, aldeles forbi! Poesien bæres nu ikke mere fra bygd til bygd for at forsælges i alen- og stykkevis. Dens bærere er uddøde, og i min fødeby har den sidste af dem hængt baade forretningen og sig selv op paa knaggen.

Hvad er det, vi endnu har beholdt paa handelens omraade? — De tre aarlige markeder. — Men ogsaa de, der engang jublede i vilden sky af glæde og fryd, ser nu ud som gamle, skrantende, forkomne individer, der har sløset bort sin

mynt i ungdommen og nu smyger afsted gennem byens gader for at slaa en eller anden gammel ven for en usel almisse for tidligere godt bekendtskabs skyld. Høstmarkedet skyder undertiden hurtigere fart og pynter op det gamle lig med falmet glans; men tidligere dages fornemme venner kjendes ikke længre med det; godsbesiddere, forpagtere og andre honoratiores farer i sine vogne sin svirebroder fra den glade ungdomstid forbi, og det er bare dagarbeideren, som endnu af og til deler sine surt erhvervede sparepenge med ham.

Ogsaa det var anderledes. En aarsmarkedsdag var en stor fest, og jeg havde ubetinget erklæret mig for Hanne Schlüters anskuelse, som ved konfirmationen, spurgt om de tre kristelige, store høitider, gav til svar: „Jul, pintse og høstmarkedet.“

Som svaler, der forkynder sommerens komme, drog aftenen forud for hestemarkedet tvende gendarmer ind ad byens porte og stillede sig til politiets disposition. Dem fulgte i fordringsløs fjærpuds hele skaren af sangfugle: Lirekassemand og harpespillersker, der nattergalen lig, især forkyndte sin ankomst med sang ud paa kvældsiden. Dem fulgte saa i hælene hele det snadrende, skrigende af „Gud schtraffe mig!“ hæse kobbel af hestejøder, nysgjerrige og skvadronerende som skjærer, og udgav som daarligt afrettede papegøier sit uforstaaelig fremsnærrede kraakemaal for almindeligt, fornuftigt, menneskeligt sprog. Til alle sider var det store hovedspørgsmaal, som nu drøftedes: hvadslags veir vi skulde faa paafølgende dag. Naar endelig den paafølgende morgen bragte afgjørelsen, og denne lød gunstig, begyndte der paa torvet en fra time til time uafbrudt voksende vrimmel af mennesker og kvæg af alle slags. Bøn-

der fra omegnen, inspektører og agronomer, agerbrugere, hestejøder, sjakkerjøder, kagekoner, lirekassefolk, røgesildspekulanter og kringlesælgere svirrede i broget vrimmel omkring blandt heste, okser og kjør. Piskesmeld, hestevrinsken og ko-rauting blandede sig med lirekassens toner og harpe-nattergalernes sang. Og saa for en duft! Man siger, at nutildags blir de yndigst duftende parfymers udvundet af indholdet af gjødselbinger og kloaker; det kommer bare an paa at finde det rette blandingsforhold mellem de forskjellige ingredienser. Vi i Stavenhagen har ved vore heste- og aarsmarkeder aldrig været saa lykkelige at træffe det rigtige blandingsforhold. En vis duft af hvidløg var bestandig saa fremherskende, at den seierrigt overvandt endogsaa spegesild, røgesild og gammelost. Hvad angaar et saadant hestemarkeds drama i og for sig selv, var det aandrigt i den art af opfindsomhed, man til dagligdags kalder for løgn, og steg som oftest i virkning helt til den tragisk mægtige afslutning i falsk edsafleggelse. Stykkets kunstigt knyttede knude fik hyppigt sin løsning i mandlige tvekvampe, men det hørte jo til sjaldenhederne, at den poetiske retfærdighed seirede i slutningen af sidste akt. Det maatte da være, hvergang øvrigheden stak sin næse i historien, da seirede rigtignok, faar vi haabe, retfærdigheden, men poesien blev derved afgjort udenfor. Stykkets fabel var ældgammel, bestandig en og den samme: Bedrageren som den bedragne. Bare at den blev varieret i det uendelige og forsynet med nye titler. Snart lød den „Kjærlighed og rænker“, i hvilket forhold rænkerne var tildelt en uforholdsmæssig omfangsrig rolle, og kjærligheden udelukkende optraadte i den beskedne skikkelse af kjærlighed til andres penge-

pung. Snart var atter igjen titelen „Onkelen som nevø“. Her var det en gammel, tolvaarig onkel af en vallak, som med friskt oppudsede tænder, repareret hale og skinnende sortsminket blev udgivet for den fireaarige bror- eller søstersøn. Dette stykke blev som oftest spillet til benefice for jøderne, og bønderne udgjorde det taknemmelige publikum. Naar saa natten lod tæppet falde og markedsscenen stod tom, blev der fremdeles bag kulisserne *spillet*. I hotel Witt og Wagenknecht samlede de mere beskedne samfundsklasser sig og ofrede i uskyldighed paa alteret til talentfulde jødeynglinger, der med opbrættede ærmer udøvede det indbringende „pottespil“ og for en ubetydelighed indviede enhver i hemmeligheden med „plat og krone“. Hint tænksomme, i sin simpelhed uovertrufne stykke „Trekort og femkort“, ophidsede de spillende til den livligste deltagelse, og den af den elskværdigt dirigerende jødeyngling flittigen omkringsendte flaske ophidsede selskabet til geniale udskeielser i spillet. Gamle bager Witt serverte den ene flaske efter den anden, og ved døren stod lirekassemanden og sang:

O, knæk itu min flaske ei!
Af den min konge drak.

I hotel Toll gik det anderledes til. Her havde kong Farao (som man pleiede at kalde ham), opslaaet sin hofleir, og alle trængte sig frem om det grønne bord hos hans ceremoniminister for øieblikket, der i en professionel spillers skikkelse opstablede sine skatte. Tykke, ærværdige maver, paa hvis muntre tinder tunge, gyldne uhrkjæder, med tykke signeter dissede op og ned i det blændende kjærtelys, sad med de dem tilhørendé, af punsch og biskop rødmeende ansigter omkring det

lange bord og krummede i urokkelig ligevægt paa sine kort. Skrævende inspektorer med stramme benklær og skinnende lakerte kravestøvler med vældige sporer paa daskede med ridepiskan paa bemeldte støvler. Ak, disse inspektorer! — Christlieb, gamle, dyrebare kageven, jeg blir dig utro. Din stilling her i livet frister mig ikke mere. En slig inspektor paa sin fuks er alt, alt, jeg kan ønske mig!

Men det maa man ikke indbilde sig, at disse Farao-historier laa saa aabne for almindeligt studium. For de uindviede blev de hierologyfer, og det var bare mig, et flygtigt blik ind over forbigangne aars brogede billeder, hvergang jeg besøgte tante Toll, blev forundt. For andre blev de fordulgt som selve de eleusinske mysteriers hemmelighed. Thi det hævnende, ubønhørlige fatum gik i politibetjent Luths lignelse gjennem dette liv og opløste spillernes af lidenskaber frem og tilbage bølgende skjæbne i skjærende dissonans.

Ogsaa vi børn spillede dengang, og om ogsaa vore spil var uskyldigere, saa var de dog ligesaa forbudne, dristige og lidenskabelige som de gamles. Naar markedshandlerne om kvælden havde slaaet op sine boder, jagede vi hverandre omkring dem, skjulte os der, og blev derpaa forfulgte, saa det var en lyst, af handelsfolkene, isærdeleshed af Israels børn. Blev en af os grebet, var han sikker paa juling, i den grad maatte vore skøierstreger udslette ethvert spor af høisind af vore forfølgeres hjerter. Mig greb engang „Unkel Möschen“, der stod vagt i Josephy's bod. „Unkel Herzenjuling“ kom til, og begge holdt en skrækkelig dom over mig. Hvor de har gjort mig angst, begge disse gamle, ærværdige patriarker!

Dagen efter begyndte saa den egentlige mar-

kedsmero. Udenfor fars huse stod dreierne med sagemænd og brogede klappredukker, med skralder og piber og de deiligste kjæpheste af verden, der samtlige efter gammel sædvane foran paa brystet var prydet med en blaa, bag ved halen med en rød tulipan. Hvor begyndte saa ikke dagen skjønt, hvor rig paa forjættelse gik ikke solen op over den! Piber og trompeter og skralder larmede den venskabeligt ind, og naar jeg om morgenen med ren krave og velbørstet haar traadte ud i den rummelige forstue hjemme, da stod alle de kagekoner der med sine kurve, som af far forlangte en handelstilladelse. Aa, om jeg bare ikke havde været slig en materielt anlagt slyngel; bare af duften maatte jeg faaet min mætte hele livet igjennem.

Her ser jeg mig foranlediget til i min kedsmero at lade flyde ind en tør passus om opdragelsen. Min ven, justitsraad Schrøder siger: „Jeg slaar *aldrig* mit barn; mit barn er min ven“. — Et udslag af ophøiet humanitet, der slynger sig yndigt igjennem et tilfreds familielivs blomstrende buskværk. — Min ven og nabo, agerbruger Jochen Bierr siger: „Juling maa de ha; det har jeg ogsaa faaet“. — Et udslag af selvbetragtning, der tilsidst strømmer ud i gjengjældelsens evige ocean. — Min ven, riddergodsbesidder Hilgendorf siger: „Mærk dig det; *engang* maa de ha juling og det det første aar. Men da ogsaa grundigt!“ Et udslag af praktisk visdom, der — som jeg tror — er prøbet paa tolv, umyndige individer, og som i betragtning af mine egne livserfaringer paatrænger sig mig som det eneste rigtige, naturligvis med modifikationer. Ikke i det *første aar*, men ved den *første anledning* er det, opdragelsen bør gribe ind.

Jeg gamle, rolige menneske, der nu skriver dette i min natlige ensomhed, hvem ved, kanske stod jeg nu bag en eller anden busk i Ardennerne eller drev stratenrøveri i Appeninerne, havde ikke min far en slig markedsdag paa en høist praktisk maade bibragt mig klarhed over begreberne *mit* og *dit*.

En smuk markedsdagsmorgen gaar jeg ud foran gadedøren hjemme. Den salige forestilling om besiddelse tør muligvis være vaagnet indeni mig, — jeg siger tør, for det paafølgende kjender jeg udelukkende af beretning derom. Jeg sætter mig i dreieren fra Waren's rørstol — ham med den brune kappe med de syv slag og med den brune føflæk foran i panden — og fra min plads i den rødmalte lænestol lar jeg markeds panoramaet gaa forbi mine øine. Men en kjøber kommer, der netop beslutter, at *denne* stol er særlig skikket for hans kjære ophav. Jeg som betalingsudygtig indfatning skal hives ud, og idet jeg forkortede den kjedsommelige lære om besiddelse ved mangeaarig hævd paa min maade, protesterte jeg med hænder og fødder og forfærdelige vræl.

At protestere er tilladt, endogsaa hvor protesten turde vise sig resultatløs, og naar man viger godvilligt. Men at protestere med skrig og aabenlys opsætsighed, som jeg gjorde, maatte ha de sørgeligste følger. Far kom tilsyne ude paa dørtærskelen; sagens omstændigheder blev ham forklaret af dreieren, og han følte sig foranlediget til at indpræge i den del af mit legeme, som i øieblikket var begrebet i en uberettiget hviletilstand, saavel grundsatserne i den romerske ret som de ti bud.

Og til denne overordentlig indtrængende akt af opdragelseskunst spillede gamle stadsmusikant

Grütmacher fra Malchin — i Stavenhagen havde vi endnu ingen — melodien:

»Fryd dig ved livet«.

Den, som faar svien, kan ogsaa være sikker nok paa forhaanelsen. Og selv om folk ingenting gjør, saa gjør tilfældet det, denne verdens groveste spottefugl! Naa, her skulde jeg vel kunne fortælle historier! — Men nu har jeg med stads-musikus Grütmacher fra Malchin og med aarsmarkedet i Stavenhagen at gjøre.

Klokken ti om morgenen viste Grütmacher sig med sine hjælpers-hjælpere. Grütmacher var en liden, bleg mand, koparret og med graat haar; det syntes næsten, at han blæste sit smule liv baade ind og ud i sin klarinet. Han saa yderst ubetydelig ud, men det havde han tilfælles med Haydn og Bethoven.

„Fik!“ raabte stupigen ud i kjøkkenet: „Musenkanterne kommer!“ — „Aa, jysse be- vares!“ raabte kokkepigen inde fra kjøkkenet, lod suppe og steg i stikken og raabte paa barnepigen, til hvis bevogtning min ungdommelige person var anbetret: „Rap dig, jente, og kom!“ — og alle tre dermed ivei paa klaprende trætøfler op paa kornloftet for at kikke efter Grütmacher og hans følgesvende. Og medens tonerne skraldede ind i den bølgende markedsscene og gav kjøbere og sælgere tilladelsestegnet til at begynde handelen, blev der heroppe blandt dynger af havre og ærter arrangeret et bal champêtre, som jeg kan takke for mine første begreber om dans. Det var Marie Wienken, der førte mig ind i fodsætningens hemmelighed, men desværre glemte hun at gjøre mig taktfasthedens heldbringende virkning indlysende, og blev derigjennem aarsagen til, at jeg, danse-

lærer Stengel og madam Buschenheuer tiltrods, har gjennemdanset livet i genial taktløshed og alskens tøilesløse spring. Ak, om Marie Wienken havde seet mindre gennem fingre hermed, hvad kunde der ikke være blet af mig som danser? — Hilgendorf, gamle ven, du har ret: „Engang til rette tid og da ordentlig!“

Og saaledes blev da under vekselvis lyst og lidelse, under tøilesløse længsler, kjæmpemæssige ønsker og knapt tilmaalte nydelser, den første markedsdag gjennemlevet, og naar jeg om kvælden blev fanget ind og uden videre bragt tilsengs, var de tvende, omsider hos Bernasconi tilhandlede, sorte eller røde blyanter — for de faderlige to groschen maatte der nemlig udelukkende kjøbes noget „nyttigt“ — mig kun en daarlig erstatning for alle de brogede og søde herligheder, som endnu længe tumlede omkring i min fantasi.

Jeg skulde ikke ha snakket saa meget om aarsmarkedet, havde jeg kunnet udbrede mig om et skytterlag og en kongeskydning. Men det havde vi ikke, og dette var en slem fejl i min fødeby's ellers saa sunde organismus. — Det har faldt mig tungt at erkjende denne sørgelige mangel, og naar jeg ser den glans, som andre byer i vort land udvikler ved detslags festlige anledninger, skammer jeg mig paa min fødeby's vegne og desværre ogsaa paa min fars, hvem det var aldeles umuligt at bringe til forstaaelse af det nødvendige, ja bare det nyttige ved et saadant militært karneval. Forgjæves indsendte onkel Herse de mest forskjellige, herpaa udgaaende andragender, forgjæves forsøgte han gennem skydeøvelser at vække krigermodet i Stavenhagens rolige borgersjæle, forgjæves smuglede han ind alskens surrogater for en regelret kongeskydning i skik-

kelse af præmieskydninger, ved hvilke gevinsterne var fede kalveskrotter og andre borgerlige fødemidler. Far var ikke til at rokke: han kunde ikke indse det nyttige ved slige tilstelninger. Disse poesiens ofre paa nyttighedens gemene alter var uheldige, navnlig for os ungdom. For alligevel engang at fryde os ved et saadant skuespil og tilegne os de nødvendige forstudier til vore barnslige soldaterlege, maatte vi paa en brændhed sommerdag lange ivei halvanden mil til nabobyen Malchin og fik der føle vor udlændighed i form af de mangfoldigste forfølgelser fra den malchiner gadeungdom, indtil afslutningen kom i form af den herligste juling sædvanligvis. Man vil heraf se, at gjæstevenskabet *dengang* endnu stod paa et meget lavt trin i Malchin. Dette har til glæde og velbehag for mig helt og holdent forandret sig, og naar jeg undtar et enkelt tilfælde, da paa grund af en „kattehistorie“ en værdig, gammel ven ønskede mig død og fordærvelse, har jeg kun alt muligt godt at berette om de malchineres gjæstevenlighed.

Men ogsaa for hin tids nydelser, i hvilken de malchineres velvilje overfor fremmede endnu ikke havde udviklet sig saa lykkeligt, føler jeg mig overfor vor naboby's indvaanere forpligtet til den dybeste taknemmelighed. Jeg har paa en af deres kongeskydninger oplevet en scene, som endnu idag staar for min sjæl i de mest lysende farver, hvorom erindringen endnu idag gjør mig saa rigtig velgjørende varm, som den første martsol, og som muligvis mere, end jeg aner selv, har indvirket gunstigt paa udviklingen af mit gemyt.

Skydningen var forbi; brygger Mahnke var blet konge. Han boede ret tilhøire paa veien fra mølleporten til det gamle skolehus. Han blev

ledsaget med al mulig, brugelig kongelig ære hjem til sit hus, der af naboers og venners hænder i al hast var blet festligen dekoreret. I mine tolv aars øine var han al mulig indbefatning af staselighed og mandlig skjønhed, som han der skred afsted, smykket med skildt og kjæder. Hvad havde jeg ikke givet for, ogsaa engang at blive saa staselig, saa skjøn, saa smykket, vist saadan kongelig ære! — Han kom til sit hus; en ung, blomstrende hustru, med et diebarn ved brystet, styrtede ud gennem gadedøren og i hans arme. Hun slyngede en rig, blomstrende rosenkrans omkring hans skuldre; han trykkede hende til sit hjerte og kyssede vekselvis hende og barnet. Derved stod skytterlauget og folkemængden; hvad brød disse to sig derom? Den rene, menneskelige fryd triumferede hos dem over, hvad verden kalder anstændigt og passende. Hvad havde jeg ikke givet for kransen! For hustruen og barnet! Ubetinget kongen.

Min skytterkonge, hr. Mahnkes bysbarn, vil sikkerlig smile over min barnlige begeistring. De har seet den blomstrende hustru blive gammel og diebarnet vokse op til en lang rækel. Men i min erindring er disse forblevet, hvad de var, og mange, lange aars elendighed har ikke grumset øieblikkets poesi for mig.

Paa hjemveien legte mine tanker med dette smilende billede, og endogsaa efterveerne af vore naboers gjæsteventlige juling og et ordentligt skylregn kunde ikke afkjøle min fantasi.

Hvem har ikke i sin ungdom havt denne eiendommelig nedtrykkende, katzenjammeragtige følelse af ildebefindende, naar han efter markeds- og kongeskydnings-glæderne atter pent maa spasere paa skolen, naar han maa bytte den solrige

sommerdag med den dorske skolestue og de smaa, smidige lemmer er fordømte til under lærerens spanskrør-trusel at vente i grusom, urørlig stilhed paa, at endelig befrielsens lykkelige time skal slaa? Jeg tilstaar saa gjerne, at jeg aldrig har hørt til de meget ivrige i at besøge skolen, og jeg tror, at ubehagelighederne derved til straf herfor er mig dybt indpodede i sjælen. Naar jeg nu, paa mine gamle dage nemlig, sover uroligt og plages af onde drømme, saa er det enten, at jeg har læst daarligt over mine lekser, eller det er en af mine mange lærere, der holder mig en, med en rædselsfuld overflod af røde streger paa kryds og tvers illustreret, stiløvelse under øinene, for derpaa at varme mine ører med den. Da vaagner jeg bestandig og takker Gud for, at jeg ikke mere er nødt til at gaa i skole. Men det hjælper ikke; jeg har lovet at afgive en beretning ogsaa om videnskabelige institutioner i min fødeby. Følgelig maa jeg atter i skolen.

Der gaves i Stavenhagen trende saadanne dannelsesanstalter for den menneskelige aand og pinebænke for det menneskelige hvilepunkt, som jeg her lar følge i opadstigende klimaks: „Becker-skolen“, „klokker-skolen“ og „rektor-skolen“. Noget organisk sammenhæng mellem disse tre skoler fandtes ikke spor af; man kunde baade begynde og holde op i alle tre, eller gaa dem alle igjennem med samme nytte. Om det, som man nu-tildags kalder methode, var der nemlig i ingen af dem tale. Kun blev i rektor-skolen julingen med-delt efter en vis, bestemt regel, som jeg paa sit sted kommer at berette om.

Becker-skolen havde sit navn efter sin eneste bestyrerinde og lærerinde, madam Becker eller „mutter Beckersch“, som alle folk kaldte hende,

en meget gammel og velrenommeret væverenke, der havde oprettet dette privatinstitut, uden saavel stats- som kommunetilskud, aldeles paa egen haand, og — som de Stavenhagen-borgere dengang udtrykte sig — „idet hun deraf søgte sig sin næring“. Fed kunde hun ikke blive af denne „næring“, da hun nemlig af hver enkelt bænkesluder i adgangspenge til videnskabens hellige haller hævede 1 — en — skilling ugentlig. — Her fik man udholdende sidde og forstandig holden-mund, al videnskabs første og fornemste begyndelsesgrunde, indøvet. Var man vel færdig hermed, kom man umærkeligt gjennem a—b, ab, b—a, ba, ind i abc'en, hvorfra man i denne skole dog ikke atter kom ud. Madam Becker sad under undervisningstiden i en rørstol, omgivet af sine smaafolk, som i skjønt unisono frydede hendes gamle, trofaste lærerindeøren med a—b, ab, b—a, ba. I haanden holdt hun et instrument af egen opfindelse, afpasset for hendes legemlige vanførehed, der ikke mere tillod hende hyppigere at reise sig. Det var et birkeris, der var fæstet til en bønnestang. Med den kunde hun naa hen til de fjerneste kroge af sin skolestue for paa stedet at kunne afstraffe enhver forgaaelse mod a—b, ab, b—a, ba. Aabenbare afskum, paa hvem det barnlige birkeris ikke frugtede mere, blev paa den mest beskjæmmende maade givet til pris for den offentlige haan; de blev stillet op lige udenfor gadedøren med en vældig træhest om halsen og tjente i sin forvorpenehed den almene moralitet som afskrækkende eksempel.

Under disse betingelser burde der jo fornuftigvis ha udviklet sig en høi æresfølelse inden byens ungdom, men desværre, resultatet blev akkurat det stik modsatte af det tilsigtede. Naar

en saadan skiltbærer var udstillet offentlig, forsamlede den øvrige gadeungdom sig omkring ham og tiggede ham: „Karl, du skal faa bide af æplet mit, faar jeg bare ogsaa engang staa med træhesten“. — „Naa, Kristian, er turen til mig!“ — „Faar jeg ikke? — Ja, vent du, saa faar du heller aldrig være med mig i bedstemor sin have mere“. — Ja, min bedste ven, Karl Nahmacher, kom allerede efter anden time, da han havde opponeret haardnakket mod sidde-forordningerne, hjem i fuld jubel: „Mor, jeg har staaet med træhesten! Far, jeg har staaet paa gaden med træhesten!“

Den fuldstændigste modsætning til denne, ene og alene af birkeriset en smule forstyrrede skole-idylle, dannedes af „klokker-skolen“. Her var der overhodet ikke snak om noget slags appel til æresfølelse; her herskede stokken i sin mest nøgne skikkelse. Og istedetfor af en gammel, svag, godmodig kvindehaand blev revselsesinstrumentet her svunget af en firskaaren indpluggers raa næve, der uudtrætteligt udstedte alle mulige ordrer paa elevernes fatningsevne med blaa rygstykke-skrift. — Skolestuen hos klokker Voss saa værre ud end nogen fangecelle i stokhuset i Dömitz og hans elever lignede forbrydere. Han var en tilhænger af forebyggende kure. Han gjennempryglede i første time alle uden undtagelse, paa det at hans lømler skulde være fortrolige med, hvad der ventede dem, dersom de i den næste skulde gjøre sig skyldig i nogen forgaaelse. Omtrent som tidligere bønderne i Meklenburg brugte med de gutunger, som blev sat til at passe hestene: de forordnede ogsaa regelmæssig hver første mai ovennævnte kur, for at gutterne udover sommeren ikke skulde la hestene slippe ud i hvedeagrene. Klokkeren julte gutterne ind i og ud af ABC'en

og derfra ind i Luthers katekismus, i hvilken de for resten af livet blev siddende. Havde han benyttet sine armmuskler som brændehugger, vilde baade han og hans poder ha været bedre hjulpet; han havde tjent mere, thi ogsaa han erholdt bare en skilling ugen pr. pukkel.

Udenfor sin skolestue var denne pædagog en ligesaa frygtet slagsbror; alslags uhyggelige næve- og skammelbenshistorier spøgede gjennem hans liv, og det var ikke sjelden, han viste sig med *et* blaamalet øie, — det andet var engang kommet bort for ham under et slagsmaal. Jeg mindes saaledes en scene, til hvis afslutning jeg selv var vidne, ved hvilken han, ved siden af sin slagfærdighed, ogsaa la en smule humor for dagen og som af den grund erholder en plads her. Blikkenslagermester Belitz, som folkevittigheden havde givet opnavnet „førstmesteren“, fordi han havde gjort sig navngjeten ved sine tyverier i de storhertugelige skove, — en liden, tør, sammenskrumpet fyr, gaar uafbrudt op og ned foran klokkeren, der sidder bag sit brændevinsglas, og siger i forbindelse med et tidligere passeret kjævleri: „Ja, det er nu *dit* element, far Voss“*). Voss rørte endnu ved denne henspillen til hans svaghed**) ikke paa sig. — „Ja, det er nu *dit* element“***), gjentog Belitz med dristigere betoning. Da reiser klokker Voss sig, slaar „førstmesteren“ med ud-

*) Det i originalen anvendte, plattyske ordspil lar sig ikke gjen-give i norsk oversættelse. Det lyder:

„Ja, Vadder Voss, wi willen seihn, wo de Voss de Egt treckt“.

Ordret oversat:

„Ja, far Voss, vi skal se paa, hvorledes »rauen« (fuksen) trækker harven«.

O. anm.

**) I originalen: »til hans navn«.

***) I originalen: Wi willen seihn, wo de Voss de Egt treckt«.

raabet: „Dit ormstukne, ondskabsfulde kadaver!“ til jorden, hugger kloen i nakken paa ham, slæber ham ud paa gaden og derfra ned i rendestenen og haler ham uafbrudt frem og tilbage i den: „Og her har du *dit* element, far Belitz!“*)

Denne skolemand døde ikke i sit kald, men i Stavenhagens voldgrav.

„Rektor-skolen!“ Aa, jeg vilde og jeg kunde her skildre min ven, Karl Nahmachers, stolte og tilfredse ansigt, da han, moden i abc'en, var sluppet ud af „Becker-skolen“ og bragte mig nyheden: „Fritz, nu kommer jeg i „rektor-skolen““. — „Naa, hos fru rektorinden da vel?“ — „Nei, hos *ham selv!*“ — „Han selv“ var en sachser fra Halle, han var aldeles ukyndig i plattysk, som følge hvoraf man naturligtvis ansaa ham for en overmaade dannet mand. Han bar bestandig sin høityske herkomst og sin lærde fødeby med sig i sit hjerte, og lavede sig som følge heraf et transparent sammen, der førte hans fødeby's vaaben, en halvmaane, som han hver eneste kvæld lod stige op over det ene hjørne af kirkegaarden. Han var en anden onkel Herse i alslags snurrepiberier uden at besidde hans inderlige godmodighed og embryoniske genialitet. Han var blomsterelsker, thi han havde en otte skridt lang og tre skridt bred have. Han var musiker, thi han var organist og besad et klaver. Han var optiker, thi han besad en perspektivkasse, som han kaldte sit „optiske speil“. Han var etslags bogbinder, thi han klistrede og heftede over en lav sko. Han var den første forfatter, Stavenhagen havde at op-

*) I originalen: »Süh so, Vadder Belitz, treckt de Voss de Egt!«
Oversat:

»Se, slig trækker »rauen« harven, far Voss!«

vise, thi han har skrevet et rimleksikon, som *Peregrinus Syntax* tiltrods hermed anbefales alle rimbekymrede poeter paa det varmeste (Schäfers rimleksikon). Han var politiker og det ovenikjøbet en frisindet, thi han holdt allerede dengang „*Vossische Zeitung*“, medens det øvrige Stavenhagen nøiede sig med „*Der Hamburger Correspondent*“. Med hensyn paa uhre var han en anden Karl den femte, thi det tikkede og pikkede i hans studer-værelse som i en uhmagerbutik. Han var en lærd, thi der stod ved væggen en boghylde, som han benævnte sit bibliothek. Han var byens kronolog, thi han førte samvittighedsfuldt dagbog med sort, rødt og grønt blæk. Disse forskjellige farver havde sin dybe betydning: slemme ting som dødsfald, sygdom, egne og andres fordøielsesbesværligheder blev betegnet med sort blæk; lige-gyldige som veirliget og byens anliggender med rødt, fødsler, forlovelser og brylluper derimod med grønt. Men fremfor alt betjente han sig af denne sidste farve, naar han havde et pøsegilde at antegne, — og det havde han ofte. Ingen gris blev fragtet over dødsflodens vande, af hvilken han ikke indkrævede sin skattepenge i form af en eller anden slags pølse. Derfor kom ogsaa hans dagbog i vintermaanederne til uafbrudt at veksle mellem grønt og sort, thi var den ene dag grøn paa grund af pølse, var den sort den næste paa grund af fordøielsesbesværligheder.

Hver aften efter endt skoletid gik hr. rektor Schäfer sig en spasertur i lysebrun frakke, med lysebrun rørstok og lysebrun, studset paryk, som han klistrede fast til sit hode med æggehvite. Han var nemlig skaldet og hans egen, naturlige isse havde afgjort mere tilfælles med kraniet af en stegt kramsfugl end med en støvekost. Hans

stadige ledsager var hans „Teckel“. Teckel gik ikke som andre fornuftige taks-hunde paa fire, men paa fem ben. Den var et monstrum, hos hvem det ene forben havde spaltet sig i tvende labber, og var desaarsag hr. rektorens øiesten; den kaldtes stadigvæk „Teckel rektor“.

Efter spaserturen samlede hans venner sig omkring ham, hans uhrven, uhrmager Droz, hans musikalske ven, pottemager Böttcher og hans politiske ven, hjulmager Clasen. Til denne faste stab blev dernæst snart en, snart en anden af de forskjelligste klasser indkaldt som frivillige for at høre rektorens foredrag over avisnyhederne.

Den ene side af det gamle skolehus, hvor nu min brave, gamle ven Bunsen har sin velforsynede, for tobaksrøgere høist interessante butik, var dengang i tvende afdelinger udelukkende helliget videnskaben. I den ene, til forsiden beliggende, præsiderede hr. rektoren, i det betydelig mindre bagværrelse fru rektorinden.

Fru rektorinden var igrunnen bare simpelthen en konkurrent af mutter Beckersch, kun at hun af publikum ansaaes ligesom mere at være ansat i statens tjeneste. Den af hende indførte aandsgymnastik begyndte ligeledes med de uundgaaelige øvelser i stillesidden og holden-mund. Og den derpaa følgende dannelsesmethode gennem a—b, ab, b—a, ba, skulde ha udviklet sig fuldstændig paa samme maade, var ikke noget andet kommet iveien. Mor Beckersch gav sig helt hen til sin gjerning, det kunde fru rektorinden ikke. Hun var mor til forskjellige mindre planter og madmor ved siden, og hr. rektoren var — naaja, for at udtrykke os mildt — *meget* optaget af spørgsmaalet middagsmaden. Ganske vist havde de Lotte, et sandt pragteksemplar af en gammel tjenestepige,

men Lotte var intet monstrum slig som Teckel; hun havde bare sit rigtige antal ben og arme, hun kunde ikke være overalt og ikke besørge alting. Følgelig maatte fru rektorinden af og til ud og se til suppen og stegen, og da indtraadte der smaa ferier, hvori der raadede absolut anarki. Altfor livligt turde dette ganske vist ikke gennemføres, thi pludselig sprang undertiden døren op, og fru rektorinden viste sig paa tærskelen, blussende af kjøkkenvarme og vrede og lod den kogede slev danse omkring paa de smaa oprøreres hoveder. Undertiden blev ogsaa skolebordet degraderet til almindeligt anretningsbord. Paa det blev der rørt ud pandekagerøre, fisk rensset og grønsager pillet. Eller det hændte ogsaa, at nogle af de større piger fra *hr.* rektorens klasse blev kommanderet ud i kjøkkenet til at skrælle potetes, og at nogle af de større gutter blev sendt til kjøbmanden efter peber og salt og ud i haven efter persille.

Man maa kalde denne nyttige anvendelse af de unge lærdomsspirer for *leve ac non satis dignum*, jeg kan sletikke ubetinget slutte mig til denne dom. Maa det gjælde for *gutungernes* vedkommende, der under paaskud af at hente persille gomlede æbler i sig og ødela maven med stikkelsbærkart. Paa smaapigerne passet det ikke. Mere end én af mine veninder fra hin tid, der nu er bra og flinke og økonomiske husmødre, har i fuldt alvor forsikret mig, at de lærte mere i fru rektorindens kjøkken end i *hr.* rektorens skolestue.

Og dermed træder vi ind i denne samme skolestue. Midt i værelset og nogenlunde i nærheden af vinduet, saa han med en svag dreining paa hodet kunde overse alting med lethed, sad *hr.* rektoren i en lænestol af træ, som han selv

kaldte sit „katheder“, men af gutterne kaldtes for „kanthederet“. Denne sidste benævnelse er meget gammel og stammede helt fra hans formand i embedet, kantor Bewernitz. Tidligere fandtes der nemlig bare kantorer i Stavenhagen, — han var den første rektor — og „kanthederet“ skulde saaledes bare betyde kantorens sæde. Hvor sindrig ogsaa den plattyske ungdom kunde være, ser man heraf. Tilhøire for rektoren sad gutterne, tilvenstre for ham pigerne og ved et midtbord de overskydende gutter og piger i ubestemt blanding. Foran ham laa de tre instrumenter, — og nu kommer jeg til, hvad jeg ovenfor har lovet at paavise, at der i Stavenhagen, ialfald i *én* skole, blev pryglet efter methode. Disse kortere eller længre træinstrumenter havde forskjelligt navn og forskjellig anvendelse. Først kom *den gule*, lang og smækker; den brugtes for snak, smørrebrødspisning og æbleknasking i timen saavel som for klatter i skrivebogen. Nummer to, det var *den brune*, kort og tyk, benyttedes mod aabenbar dovenskab, nævished, eller hvor det kunde paavises, at en af gutterne i hemmelighed havde tømt blækhuset for en anden. Nummer tre endelig var *grævlingen*, kort og tyk og vægtig, af en vis lighed med ben paa en egetræs skammel. Til hr. rektorens berømmelse maa jeg tilstaa, at dette sidste instrument kun blev bragt i anvendelse ved de mest yderliggaaende tilfælder af forstokkethed, forvorpethed og aabenbar gjenstridighed; men ligge der gjorde det, og som det meklenburgske mundheld siger: „Ødemarken værges af frygten.“ Med grævlingen, stakkar, tog det en bedrøvelig ende. Et, forlængst afdød, forvorpent individ skulde smage den til straf for forskjellige misgjerninger. Men frækt rev han den svungne grævling ud af hænderne

paa rektor og slængte den bort i en krog. Hr. rektoren blev bleg; efter denne utrolige forhaanelse af hans autoritet magtede han ikke mere at docere. Han sluttede skolen for den dag. Men paafølgende morgen blev der nedsat en høitidelig blodret *) over forbryderen. Skolens duks maatte træde frem som anklager, første guttebænk blev opnævnt til medlemmer af retten, og af dette kollegium blev der stemt over, hvorvidt forbryderen fremdeles skulde kunne faa besøge skolen, eller *cum infamia in perpetuum* relegeres. En eneste stemme, min gode, gamle ven Karl Nahmachers, der allerede i aarevis haardnakket havde holdt paa sin plads som bænken *ultimus*, og til hvem turen i afstemningen kom som sidstemand, reddede ham. Han blev, — ja, blev, men under en taus foragt. Men grævlingen var alligevel næste morgen forsvunden. Alslags dunkle rygter løb omkring i skolen og paa gaderne: at fru rektorinden havde indseet uhensigtsmæssigheden ved dens tidligere benyttelse og havde mere hensigtspassende anvendt den under kaffekjedlen, men vi, vi ved det bedre. En ligesaa uhørt nidding, som den ovenfor omtalte, som jeg desuagtet ligesaalidet vil nævne ved navn, fordi han fra barnsben af har været min ven, havde stukket den ind i et musehul. Og der vilde den formodentlig være blet liggende for altid, havde den gamle, gode hr. rektor ikke en dag forladt dette jordiske, var det gamle, gode skolehus ikke en dag blet solgt til min ven Bunsen, og havde denne ikke fundet en hovedreparation af gulv og vægge fornøden. Og da hændte det, at den forglemte grævling en dag atter kom for lyset og paa sin trohjertige, gamle maade spurgte

*) Vehmgericht.

tømmermændene: „Godmorgen, kjender Dere mig endnu?“ Og tænk, jo de kjendte ham, for de var Stavenhager-børn allesammen. — Nu er grævlingen i min besiddelse; den har paa min løbebane som skolemester været mig til ikke liden hjælp, og har som relikvie fra den deilige, gamle tid høit værd for mig.

Som allerede fortalt, kom man i „Becker-skolen“ helt ind i ABC'en, og i „klokker-skolen“ ind i katekismen. Her i „rektor-skolen“ kom man helt ind i bibelen og den meklenburgske salmebog, men desuden blev der ogsaa skrevet og regnet. Derfor var ogsaa ugepengene her en *groschen*, d. v. s. hos hr. rektoren; hos fru rektorinden var det bare en *skilling*, fordi konkurrancen med mor Becker ikke saa godt tillod prisforhøielse. Paa skjønkskrift blev der lagt megen vægt, og da hr. rektoren selv ydede noget dygtigt i denne kunst, gik resultaterne hos de fleste langt over det sædvanliges niveau. Alle gutterne tragtede med berømmelsesværdig iver efter snart at komme i frakturskriften, som rigtignok min fødeby fremdeles haardnakket vedblir med at kalde „flaktur“. Var man kommet over de hermed forbundne træk og snirkler, gik man over til at gjøre farvelagte store initialer. Her havde imidlertid rektoren ofte sine ærgrelser, ikke fordi præstationerne var saa mangelfulde, men paa grund af det ukunstneriske i gutternes betegnelse af kunsten, idet de simpelthen bare kaldte det „at male med grønt eller rødt“, istedetfor, som de skulde udtrykke det, „at illuminere“. Jeg mindes endnu med fornøielse det indtryk, som min noget ældre ungdomsven og ligeledes ældre kollega i poesien Helmuth Skøllins broget „illuminerede“ skrivebog gjorde paa mig. Alt var vidunderlig deiligt! men da han blad for

blad endelig kom til X, kjendte min beundring ingen grænser. Dette X skulde jeg den dag i dag kunne tegne og „illuminere“; det var dannet af tvende sammenslyngede, skarlagensrøde slanger med grønne, gulkrøede ørneheder, og hvem der ikke skulde ville tiltro mig en saadan særlig fem og firti aar trodsende hukommelse, vil kunne betragte dette X hos kunstneren selv, thi han vil forhaabentlig have gjemt paa det i berettiget stolthed og til dets ære.

Fuldt saa glimrende var resultaterne ikke paa retskrivningens omraade, og heri havde gutterne, — hvad jeg desværre maa tilstaa — mindre skyld end hr. rektoren selv. Ja, ikke saa at forstaa, at han skulde være daarligt hjemme i denne videnskab. Gud bevare mig vel! — Han bedrog sig bare en smule; han betragtede sine udannede, plattyske gutter for dannede, høitysk-sachsiske og havde anseet det for nødvendigt fremforalt at gjøre dem bekjendt med forskjellen mellem det haarde og bløde D. Og dernæst havde han som almindelig regel fra først af fastslaaet, at gutterne skulde skrive akkurat, som han dikterte. Under omstændigheder som disse kunde en redningsløs forvirring naturligvis ikke udeblive. Gutterne maatte med rette formode, at der dulgte sig en eller anden besynderlig hemmelighed bag alt dette, og de haarde og bløde P og B og D og T, de som produkter af plattyske forældre paa gaden og i det daglige liv havde fuldstændig greie paa, løb i hr. rektorens diktat aldeles raadløse om hverandre som børn i blindebuk. — Jeg kan saaledes om mig selv berette, hvorledes jeg, da hr. rektoren senere gav mig og min fætter privattimer og dikterte os sætningen: „Bær brevet paa post-

huset“, freidigen nedskrev: „Pær prævet baa bosthuset.“ *)

I regning kom man hos hr. rektoren gennem de fire species og den lille multiplikationstabel. Betydeligere talenter kom op i regning med brøk og i reguladetriem, men jeg kan ogsaa huske, at de flinkeste af dem — fordetmeste jødeynglinger — kom ind i regula quinque og i regula falsa. De andre regula har jeg senere lært at kjende, men paa regula falsa har jeg endnu aldrig stødt, selv min værdige matematiske lærer og ven, konrektor Gesellius i Parchim, kjendte intet til den og antog bare, da jeg engang spurgte ham herom, at det rimeligvis maatte være en regningsart, hvoraf der bestandig kom ud en falsk facit. Hr. rektoren plagede sig selv mindst muligt med regnekunsten, men holdt sig strængt til sin facitbog. Saaledes dikterte han engang et eksempel, og ikke længe efter reiste en hurtigregner sig: „Jeg har det.“ — „Hvad har du?“ — „ $491\frac{1}{4}$.“ — Rektoren ser efter i sin bog: „Galt!“ — Til en anden: „Hvad har du?“ — „ $491\frac{1}{4}$.“ — „Galt! Regn om igjen.“ — Saa lidt efter reiser hele klassen sig: „Ja, vi kan ikke faa det til andet end $491\frac{1}{4}$.“ — „Jeg har jo sagt, det er galt; der er ingen brøk. Regn om igjen endnu engang.“ — Saa sker, men før de bedste regnere har fundet en ny facit, reiser en gløg liden skøier sig: „Jeg har det, hr. rektor!“ — „Hvad har du?“ — „491“, var svaret. — „Rigtig, 491! — Hvorledes fandt du det da, gutten min?“ — „Jeg har slettet ud brøken.“ — En anden gang blev der sendt i skole til ham en liden jødefyr, og guttens far forestillede selv sin

*) I originalen:

»Traget die Briefe nach der Post«.

»Draget die Priefe nach der Bohst«.

Reuter: Min fødeby Stavenhagen.

søn: „Her ser De, hr. rektor, min søn, Mosches Dafid. — Kjender De min søn? Ach, et sctorartet ungt menneschke, han hjælper mig allerede i min geschæft; alting regner han Dem ud, og det bare i hodet.“ — Men denne lovtale over en dygtighed, hvoraf rektorens egen lærekunst ingen fortjeneste havde, satte ham i ondt lune; han vilde fange gutten og snudde sig derfor om mod ham: „Jeg hører til min fornøielse, at du er saa flink i regning og allerede kan hjælpe din far i hans forretning. Naar jeg nu kommer ind i din bod og kjøber mig $1\frac{3}{4}$ alen tõi til et par benklær efter $1\frac{3}{4}$ thaler for alnen, hvor meget har jeg saa at betale?“ — Det var en vanskelig opgave, men Moses David lod sig ikke fange, dertil var han hr. rektoren for lur. Uden at betænke sig videre, svarte han: „Naa, til $1\frac{3}{4}$ thaler alnen vil De jo ikke ta, det er altfor simpelt for Dem. De maa ialfald ta til 2 thaler, og med Deres længde vil De ikke kunne slippe ud med $1\frac{3}{4}$ alen. De maa idetmindste ha to; — gjør akkurat 4 thaler.“ — I katekismustimen spurgte han engang en bagers velnærede afkom: „Hvorfor skal bønnen om det daglige brød staa akkurat midt i fadervor?“ — „Fordi brødet er hovedsagen“, var svaret, og da han snudde sig til en gløg liden fyr, der saavidt var kommet ind i katekismen, med spørgsmaalet: „Hvorfor er det da, vi be'r om det *daglige* brød?“ lød svaret: „Fordi det ellers skulde bli saa tørt.“

Jo, jo! — rigtige stavenhagerbørn er heller ikke tabt bag en vogn.

Undertiden betraadte ogsaa hr. rektoren prækestolen, især i den vanskelige passionstid. Han prædikede med stor grundighed og yderst fornuftmæssigt. Jeg erindrer saaledes, at han en skjær-

thorsdag udregnede et fuldstændigt reguladetrieksempel med forled og efterled og tredie, ubekjendte størrelse for at tydeliggjøre for sine andægtige tilhørere de tredve sølvpenninges virkelige værdi i gjældende, prøisisk mynt.

Dette var hr. rektoren og byen Stavenhagens eneste tre, *quasi* officielle, videnskabelige dannelsesanstalter. — Men her maa jeg, for min egen person, bekjende, at ingen af disse tre anstalter er blet besøgt af mig selv, og naar der findes væsentlige huller i min videnskabelige dannelse, skyder jeg skylden herfor paa denne uheldige omstændighed. *Min* „mutter Beckersch var min egen mor, *min* „klokker Voss“ var jomfru Schmidt, og *min* rektor var onkel Herse og et godt dusin af de mest forskjellige lærerkræfter, som Stavenhagen havde at opvise. Min far nægte den ikke saa urigtige anskuelse, at mennesket bør lære noget, og derfor var det hans stadige bestræbelse at bringe folk, der havde en eller anden viden, til at bemøje sig med min og min fætters belærelse. Saaledes blev, helt til vi endelig erholdt en fast engageret huslærer, følgende række personer mine læremestere: Min mor, jomfru Schmidt, handelsagent Rutenik, studiosus, nu medicinalraad Caspari Bützow, apotheker, nu doktor Sparmann i Stavenhagen, skrædder Kreuz, uhrmager Droz, hr. rektoren, onkel Herse og forskjellige andre, hvis ikke alene visdom, men ogsaa navne jeg helt og holdent har glemt.

Denne høist sammensatte dannelsesgang kan jeg desværre ikke forfølge med fornøden grundighed; det var en altfor kunstig labyrinth, og aradnetraaden er i tidens løb sluppet mig af hænderne, saa jeg maa indskrænke mig til nogle notiser. — Af min kjære mor har jeg lært at læse og skrive;

i sidstnævnte kunst greb ogsaa onkel Herse, der selv skrev en meget smuk haand, mig under armene med forskrifter. Jeg kom saa langt som til „flakturen“, men ind i den ikke. Thi da onkel Herse, for i ingen henseende at staa tilbage for hr. rektoren, vilde begynde dermed, erklærte min far det for sludder; ungdommen skulde lære at skrive en god haand, og dermed punktum. — Fra disse forstudier kom jeg i regelmæssig skolegang hos jomfru Schmidt. Det var en sød og snil, dengang i mine øine overmaade deilig dame, hvem jeg virkelig har meget at takke for. Og alting vilde ogsaa ha været baade godt og vel, naar hun ikke havde holdt en pigeskole for døtre af byens konditionerte familier, og jeg ikke havde været eneste gut mellem alle disse dannede pigebørn. Ja, slig som disse døtre af pene folk har plaget og pint mig. Hvert eneste frikvarter havde jeg de voldsomste kampe at udfegte med en sluttet trop af blomsten af det smukke kjøn, og visen: „Mens jeg end var ganske liden og i pigeskolen gik“, er i mine øine dumt vaas. Det flæue, latinske heksameter: »*Est bellum bellum, bellis bellare puellis*«, overlader jeg til dem at finde smag i, som ikke har prøvet det; maa man bli mig fra livet dermed, for jeg ved, jeg, hvorledes disse dannede, smaa megærer har hakket mig. At være ugle mellem kraaker er en rædselsfuld skjæbne. De eneste, som tog mit skrøbelige mandemod under beskyttelse, var tvende elskværdige evadøtre, Minchen Pasters og Augusta Sparmann, og naar godtfolk er af den formening, at min kone udøver et mildt tøffelregimente over mig, saa har hun alene erindringer om, hvor jeg trængte til hjælp i pigeskolen og mine skytsengles elskværdighed at takke for sin herskermagt.

Side om side med pigeskolens knudrede hjulspor travede ogsaa en mandlig pædagog; det var skræddersvend Kreuz, der som saadan havde arbejdet syv aar i Paris. — Det er en snil, gammel mand, han lever nemlig endnu, men han har paa sine mangehaande vandringer tilegnet sig eiendommelige livsanskuelser, der engang i en af hans undervisningstimer, ved hvilken mor var nærværende, kom frem paa en yderst pudsig maade. — Min søster kunde aldrig rigtig komme ud af det med den franske næselyd, og jeg, min tosk, lo naturligvis af hende. Da snudde hr. Kreuz sig om til mig: „*Monsieur* Fritz, De maa ikke le; *mademoiselle* Lisette er fruentimmer, og fruentimmerne er af naturen født dumme.“ — Mor lo: „Hr. Kreuz, hr. Kreuz, kom ikke til Deres kone med sligt.“ — Hr. Kreuz forstod, at han havde gjort en buk, blev høiligen bestyrtet og stammede: „Fru borgermesterinde, jeg mente jo aldeles ikke Dem dermed.“ — Selvfølgelig saa man gjerne gennem fingre med detslags smaa bommerter, men en liden sproglig urigtighed, som han haardnakket havde indprentet os, rev det pædagogiske scepter ud af hænderne paa ham. — Vi tre gutter var gaat paa besøg til min onkel i Jabel, og han følte os en smule paa tænderne med hensyn til vort fransk. Og vi parlerede da ogsaa frisk væk løs saa godt vi kunde, men til ulykke for hr. Kreuz maatte jeg komme stikkende med: »*je suis été*.« — „Hvorledes heder det, August?“ spurgte onkel. — »*Je suis été*«, sa August. — „Naa, du Ernst?“ spurgte min onkel videre. — »*Je suis été*; hr. Kreuz siger altid: *je suis été*.« — Onkel tilskrev i denne anledning min far et overordentlig humoristisk brev, og — hr. Droz blev erhvervet for vore timer i fransk.

I mine „Gamle historier“ har jeg allerede fortalt om hr. Droz — eller som folk her kaldte ham, „Droi“. Bare for at paavise, at ogsaa folk, der har oplevet meget, har valgt min fødeby som en rolig havn efter at have været omtumlet af livets storme, kommer jeg imidlertid her tilbage til ham. — *Jean Jacques Humbert Droz* nedstammede fra den bekjendte uhrmagerfamilie i kanton Neuchatel, der har frembragt saa mange store mekaniske talenter. Jacques Droz, den bekjendte automatfabrikant, var en nær slægtning af ham. — Han tør muligvis ha levet noget vildt i sin ungdom, — idetmindste var han tidlig en lidenskabelig jæger og blev senere soldat. — I hans soldaterperiode hænder ham der nu noget, der ikke alene skulde øve en afgjørende indflydelse paa *hans* liv, men ogsaa paa en ganske anderledes berømt persons. Den første franske revolutions ligheds- og frihedsideer havde banet sig vei helt ind mellem Jurabjergene, til *Locle* og *Chaux de fonds*, og her som overalt blev de fra en side forkyndt med hensynsløs begeistring og fra den anden tilbagevist med haardnakket stivindethed. Droz i egenskab af schweitzersoldat hører dette andet parti til. Han sidder en aften i selskab med flere kammerater ved sin rødvin fra Valengin, da træder fægtemester Augereau ind i værtshuset med den røde jakobinerhue paa hodet og opfordrer de tilstedeværende til at anlægge dette tegn paa frihed og lighed istedetfor den hvide schweizerkokarde. Man vægrer sig, men fægtemesteren blir mere og mere paatrængende og river endelig min hr. „Droi“ kokarden af hatten. — »*Ce coquin là!*« sa bestandig hr. Droz, naar han fortalte det. — Naa, hr. „Droi“ hugger klo i ham, slæber ham ud i kjøkkenet og bearbejder ham med kammeraters

bistand paa det ubarmhjerdigste med en vedskie. Fægtemesteren skal morgenen efter, fuldstændig mørbanket, give sønnerne af en rig kjøbmand deres bestemte time. Han undser sig imidlertid for at vise offentligheden sit sønderslagne ansigt, undskylder sig med paatrængende forretninger og ber endelig kjøbmanden om en ridehest. Den fik han, sætter sig om aftenen tilhest, og — kom ikke mere igjen. Han red til Paris, blev marschal af Frankrig og hertug af Castiglione.

Vistnok hørte man senere i Neuchatel om en vis Augereaus krigsbedrifter, men ingen, og allermindst min kjære „Droi“, faldt det ind, at denne Augereau kunde være den afbankede fægtemester. Men det var bare for en tid. Augereau rykkede som kommanderende general ind i Schweitz og gjorde sit noget langvarige hestelaan godt igjen, idet han sendte iforveien 100 louisdorer og to meget smukke rideheste ledsaget af en forbindtlig følgeskrivelse. Hr. Droz formodede nu med al grund, at den, der havde lagt for dagen en saa god hukommelse for heste, ogsaa skulde ha lidt tilovers for juling. Følgelig foretrak han at opgive sin tidligere stilling, det vil sige, han deserterte, gik ind i det bernske og derfra til Mümpelgart (*Montbeillard*, som han bestandig kaldte det). Her blev han krybskytte, men kom — som denne industrigren i civiliserede lande gjerne fører med sig — i ubehageligt sammenstød med øvrigheden og i endnu ubehageligere med sin pengepung, og saa sig endelig nødsaget til for det kjære brøds og sin egen sikkerheds skyld at træde ind i nyfrankernes rækker.

Her var han derpaa behjælpelig med at udkjæmpe en række af seire, men enten det nu kom af, at han fra ungdommen af var blit mere opøvet

i at skyde paa skovens dyr end paa mennesker, han bragte det ikke langt paa ærens mark, og de eneste trofæer han erobrede sig i sine samtlige felttog, var sin egen uniform, bjørnehue og støvler, som han nemlig, da han en skøn aften for altid tog afsked med franskmændene, for ikke at vise sig ganske uden klær, tog med sig.

Han slog sig frem mellem alle mulige politi- og militæranfægtelser og kom, mens hans tidligere kammerater kjæmpede slaget ved Marengo, til Berlin. — Her smilte for første gang lykken til ham; han blev, himlen maa vide hvorledes, kammer-tjener hos prins Louis Ferdinand af Prøisen, hin geniale, men letlivede herre, der senere skulde udsone saamange forvildelser gennem sin modige død ved Saalfeld. Det vil da sige, det var ikke hos prinsen selv, han blev kammertjener, men hos en person af det svage kjønn, der stod prinsens person overordentlig nær. I 1806 fulgte denne dame den store præsiske landstorm, og hr. Droz naturligvis hende, saaledes at han kunde fortælle om denne tid, — som meget fjern tilskuer. Efter det tabte slag ved Jena og prinsens død løb hr. Droz endnu en stund med den ham betroede skat med i den almindelige misere, til omsider med mademoiselles samtykke en fransk general sa ham løs fra hans ansvar og efterlod ham i min fødeby, hvor han søgte at gjøre sig nyttig som medhjælper i forretningen hos en uhrmagerenke. Af denne, paa ugeløn grundede opsigelige kontrakt blev der senere en, paa kjærlighed grundet, uopsigelig; han giftede sig med enken og ernærte sig kummerlig til sine dages ende med at reparere og regulere ure for publikum og med at reparere og regulere sprogfor-raadet hos os gutter. Han havde muligvis allerede tidligere tat afsked fra dette liv, dersom ikke helt

til enden et levende haab havde holdt ham oppe, haabet nemlig om sit resterende tilgodehavende for de tjenester, han havde ydet mademoiselle. Men prins Louis' arvtager, prins August af prøisen, vilde hverken anerkjende hans tjenester eller fortjenester, og den arme djævel erholdt ingen ting.

Selv om der ikke netop var saa meget elskværdigt eller livet værdigt i hans livsroman, var hr. Droz alligevel i fransk konversation en god lærer; thi det var baade meget og fængslende alt det, han vidste at fortælle. Jagteventyr, soldaterhistorier, skildringer fra hans hjemland smuglede ganske uformærket forstaaelsen af det franske sprog ind i os, og selv den aandløse udenadpuggen af regler, som senere paa den friedlandske skole dagligen blev dækket op for mig, har ikke gjort mig kjed af hr. Droz' modersprog.

Men den franske konversations lette tropper kunde ikke alene erobre os for den aandelige dannelse; det svære latinske skyts maatte ogsaa kaldes til hjælp. Hr. rektoren blev ansat derved som overfyrværker, og bombarderte os med latinske vocabularier, og de lettere lyskugler, som ved siden heraf Julius Caspar og Fritz Sparmann sendte ind i vor ukulturs naturlige, faste stilling, gjorde, at vi maatte opgive den. Haardt var det, og jeg kan skjænke mig selv det vidnesbyrd, at jeg har værget ganske tappert for mig, — ialfald saapas, at jeg af Fritz Sparmanns undervisning, der til al lykke ogsaa strakte sig til historien, ikke har beholdt andet, end at kalif Omar brændte bibliotheket i Alexandria, noget, som, efter hvad jeg til min forbauselse nylig har læst, aldeles ikke skal være sandt.

Efterat jeg var sluppet ud fra pigeskolen, indtraadte der for os i de sædvanlige undervisnings-

timer etslags interregnum, som vi overordentlig praktisk benyttede til at glemme alt, hvad der var indprentet os. Dette kunde vor kjære far, for hvem arbeide var den første livsbetingelse, naturligvis ikke finde sig i at se paa. Selv bi-bragte han os, udaset som han var af dagens slid, om aftenen, efterat vi havde spist, begyndelsesgrundene i geografi efter Homans atlas. Og onkel Herse stod ham hjælpsomt bi. Han gav os undervisning i skjønskrift, i retskrivning, i tegning, i regning og én time, men ogsaa bare én time, i gymnastik, hvorum jeg senere skal berette.

Undervisningen i skjønskrift og regning gik, saavidt jeg erindrer, for sig paa almindelig vis og med almindelig nyttige resultater for os. Men i tegning drev vi det til noget mere end almindeligt, idetmindste i sammenligning med den nærværende tid, hvori musikdjævelen klimprende, gnislende og hvinende gaar omkring og opsluger lige til fire- og femaars børn, præparerer øret for den rette lydløshed — maaske den rette lydighed ogsaa — og trænger begge de organer, der skal være kunstens og det praktiske livs tjenere, øiet og haanden, hen i baggrunden. Dengang var det anderledes; man satte ialfald vel saa meget pris paa en tegning som paa en vals, og ved dette kunst-valg havde man ovenikjøbet den fordel at kunne spare udgifterne til dyre pianoer og ikke jage leieboerne ved de smaa talenters fingerøvelser. Men dengang blev der ogsaa virkelig git undervisning i *tegning*, noget nutidens diletantisme ikke plager sig mere med; den griber heller straks til pensel og palet for at male blaa og røde blomster, som ingen Linné kjender og ingen Herregud har skabt, eller landskaber med grønne høsaater og

flekkede jagthunde, der er ment at skulle forestille skov og kjør.

Onkel Herse malte, han ogsaa, og det baade i akvarel, gouache, olje og emalj, og i alting saa fortrinligt, at der engang — som han beskedent smilende pleiede at fortælle — havde hændt ham det samme som fordem den gamle græske maler Zeuxis. — Da han engang havde stillet ud i det aabne vindu det portræt, han i olje havde malet af pastor Knøchel, — som *han* sa: for at det skulde tørke, — som *andre* mente: for dog engang at syne folk, hvad han kunde, kommer gamle glasmester Bade forbi, løfter paa hatten og siger: „Godmorgen, hr. pastor, hvorledes staar det til med Deres frue?“ Hvoraf man kan drage den slutning, at enten maa onkel Herse ha været en stor kunstner, eller gamle glasmester Bade meget nærsynt, — eller ogsaa en stor skøier, og at hans kompliment ikke har været rettet til pastor Knøchel, men til min kjære onkel, der halvveis skjult bag billedet lurede paa effekten.

Onkel Herse havde rimeligvis ogsaa straks forført os til at dyrke malerkunsten, havde far ikke været der. Far var selv en fortrinlig tegner, hvad der bedst bevises af de kridtstudier, han havde tegnet i Göttingen under Riepenhausens ledelse. „Man maa lære at krybe, før man kan gaa“, var hans anskuelse, og da jeg engang bragte ham en i rød- og sortkridt efter min mening særdeles skjønt udført hund og allerede var sikker paa hans beundring, begyndte han med en almindelig blyant paa det mest rædselsfulde at rase omkring i alt mit røde, saa der tilsidst ikke var mere igjen af det; men derfor var ogsaa nu tegningen blit korrekt — sa han da.

Denne min fars sikkerhed paa den ene side

og onkels kunstpræstationer paa den anden bragte mig i det værste urede med, hvem af dem var den største kunstner. — En smuk aften, da onkel Herse havde nyset ud, — han maatte nemlig bestandig nyse, naar han saa noget hvidt om aftenen, og da netop nu en dagarbeiderkone med hvidt tørklæde var gaat over torvet, havde han med sin næse fulgt hende skridt for skridt, — altsaa da han havde nyset ud, spurgte jeg ham: „Onkel, hvem er flinkest i at male, du eller far?“ — Onkel Herse nysede endnu engang ved dette spørgsmaal, øiensynligt af beskedenhed, og sa endelig omsider: „Hm! hm! — det er sligt et dumt spørgsmaal; det faar du spørge din far om.“ — Naaja, naturligvis maatte jeg øieblikkelig afsted hen til far og forela ham samme spørgsmaal, paa hvilket han svarte: „Onkel Herse“. — Med denne besked kom jeg saa atter tilbage til onkel igjen. Han rømmede sig et par gange og sa endelig: „Din tosk, hvem har anmodet dig om det? — Men naar han selv siger det, saa“ Slutningen gik tabt, thi idetsamme kom dagarbeiderkonen atter forbi, og onkel fik atter sine nyseanfald.

Man vil af alt dette nok forstaa, at vi gjerne og med virkelig nytte ogsaa deltog i tegneundervisningen, — men retskrivningstimen blev nu basen alligevel. Ja, der er vist nok af dem, hvem dette forefalder utroligt, men saa har de heller ikke havt en onkel Herse til lærer. I retskrivningsstrævets bitre kaffe kastede onkel saa meget sukker, at den maatte smage ogsaa den uvante barnetunge ganske deiligt. Det var ingen hakke-mad af korte sætninger, han dikterte os; nei, han blev i retskrivningstimen alene for vor skyld digter, opfandt en fuldstændig roman med alle mulige ingredientser, kjærligheden fraregnet, som han —

øiensynlig i betragtning af vor unge alder — udelod. Romanen — den første, jeg har smagt paa — havde navn efter helten „Skovmand“ og begyndte nøiagtig som de, der nutildags er i vælten og foregaar i de amerikanske klippebjerge, med et bjørne-eventyr. Jægeren martredes af samme angst, bjørnen forfulgte med samme haardnakkede raseri, redningen foregik paa samme usandsynlige maade. Saa blir Skovmand derpaa fundet som et nøgent, lidet barn paa en rent ubegribelig maade af jægeren i — hans jagttaske og blir med tiden et rigtig pent menneske. Munke og nonner anstrænger sig skiftevis for at gjøre ham ulykkelig, hvad dog ikke lykkes dem, fordi Skovmand hos en eremit har lært kunsten at gjøre sig usynlig. — Længere kom vi ikke, og det kunde vi takke min utidige nysgjerrighed for. Jeg spurgte nemlig, hvorledes det kunde gaa til, og opraad for et svar var onkel jo aldrig. Følgelig sa han kort afskjærende: Eremiten havde ladt ham røge blade af skarntyde. — Ja, hvad kostede ikke denne forklaring mig for et hodebrud! — Tingen forekom mig høist usandsynlig, men onkel Herse havde sagt det, og at betvile hans autoritet, det var i mine øine en *crimen læsæ majestatis*. — Men alligevel! — Jeg besluttede at vove et praktisk forsøg til min beroligelse. — Skarntyde kjendte jeg, det voksede der af i en Herrens overflødighed ude paa den gamle ladegaard; det var let nok at skaffe sig nogle blade. — Men saa røgningen! — At røge, det var forbudt af far saadan under dødsstraf omtrent, og om jeg ogsaa i videnskabens interesse hemmelig vilde ha resikeret det, hvorledes skulde jeg saa alene i selskab med mig selv kunne erfare, om jeg var usynlig eller ikke? — Jeg besluttede mig følgelig til at vove forsøget

med gamle Fredrik. — Under paaskud af at ville stoppe ham en pibe af fars tobak indbød jeg ham paa en pibe skarntyde og stoppede over den et tyndt lag af fars „justus“. Denne lumske blanding bragte jeg ned i folkestuen til ham og satte mig tvers over for ham for at oppebie hans usynligblivelse. — Og Fredrik dampede friskt væk, han; de første drag smagte ham øiensynlig udmærket. Jeg sad midt imod, jeg, og tog ikke øinene fra ham, fuldstændig som naturforskeren, der studerer et stort fænomen, bare med den forskjel, at naturforskeren som oftest venter paa, at noget *usædvanligt* skal *vise sig*, jeg derimod ventede paa, at noget *sædvanligt* skulde *forsvinde*. — Nu maa han snart ha røgt sig ned gennem tobakslaget, — nu kommer han til skarntyden, nu maa han snart forsvinde. — Men gamle Fredrik røgte desuagtet meget synlig videre, — gjør heller ingenting, usynlig maa han dog blive, om ogsaa først med tiden. — Tiden skulde ikke komme; Fredrik begyndte i etvæk at spytte, tvi! han snøftede om i røgen, og pludselig greb han hen over bordet, fakkede mig i kraven med den ene haand: „Dit svinebæst, hvad er det for djævelskab, du har stoppet i piben til mig?“ og dermed leder hans anden haand efter øret mit. — Førgjæves søgte jeg at slippe undaf; Fredrik holdt fast: „Hvad er det, du har stoppet i piben til mig?“ Endelig slap det ud af mig: „Skarntyde!“ — „Skarntyde? Hvad? Det er jo no'e djævelskab? Vil du forgi mig med det svineri?“ — Følgelig maatte jeg nødtvungen frem med en forklaring af mit attentat, og ulykken vilde, at far idetsamme skulde komme til. Han spurgte, hvad der her var paafærde, og da jeg, i bevidsthed om min brøde, taug, fortalte Fredrik altsammen paa sin maade og la som slut-

ningsbemærkning til: „Og tag mig det ikke ilde op, hr. borgermester, men hr. raadmand Herse sætter bare ungerne flue i hodet. — Igaar smurte August de nye bukserne sine ind med svovlsyre, fordi hr. raadmanden havde lært ham kunsten med at beitse træ, Ernst har han oplært i at gjøre klemmer til at hænge op vask med, og nu sidder gutten hele dagen ude i vedskuret og spikker klemmer og har kastet bort mine vridbor for mig, — og nu lar han her mig røge slikt djævelskab. Ingenting andet end skøierstreger er det, de lærer hos hr. raadmanden!“ — Far besværgede gamle Fredriks vrede ved et pund tobak; jeg derimod blev afført til mere indgaaende undersøgelse, og da min eneste undskyldning bestod i en henvisning til onkel Herses autoritet og til hans roman, forlangte far at faa se mit manuskript til vor „Skovmand“, som han da straks meget ivrig gav sig til at gjennemlæse. — Og dette er ogsaa den eneste roman, som min far, mig bekjendt, nogensinde, hele sit liv igjennem har læst. Og han erklærte den da ogsaa overfor mor — vi børn maatte naturligvis ingenting høre — for det værste væv, han i hele sit liv havde læst. Onkel Herse blev anmodet om at undertrykke slutningen, noget, han øiensynlig gjorde med stor glæde. Jeg kan nemlig den dag i dag ikke begribe, hvorledes han vilde ha skaffet en løsning paa denne rent vidunderlig sammenknyttede og forfiltrede begyndelse uden at gribe til den forfærdeligste anvendelse af spøgelse, gjengangere og troldom.

Med romanforfatterskabet var det saaledes forbi efter nogle ugers forløb, med gymnastiken kom det allerede efter første time til den endelige katastrofe.

Onkel Herse havde hørt dunkle rygter om

gamle turnfader Jahns bestræbelser, og da han var bekendt med mandens familie, selv interesserte sig levende for alslags sport og — som han undertiden forsikrede under fire øine — selv havde været medlem af idrætsforeningen, kunde gymnastiken ikke være ham ligegyldig, og han besluttede, da han selv var blet for tyk til at udøve denne kunst, gennem praktiske øvelser at vække sansen hos os for den ny opfundne gymnastik. Barre og trapez var vistnok ukjendte ting for onkel, men istedet havde han en stige, der stod op langs fjøsvæggen og førte til høloftet, og denne havde han udseet sig til vore gymnastiske øvelser. Den maatte vi klatre op baade forfra og bagfra, maatte krybe ud og ind mellem tvertrærne, maatte gaa rundt mellem trinene, og det gik alt-sammen saa storartet, at onkel i overstrømmende glæde over de udmærkede resultater raabte paa sin „tante“, for at ogsaa hun kunde glæde sig ved denne ungdomsleg. — Men „tante“ rystede paa hodet bare og sa: „Onkel, de kunster giver ikke brød! Og du skal se, gutterne kommer nok til at knække lemmerne og rive istykker bukserne, og da, Gud bære dig for borgermesterinden“, og dermed gik hun ned i haven. — „At du kan være bange for sligt da, „tante“!“ sa onkel og og fortsatte øvelserne. Men nu skulde vi til med et rent mærkværdigt kunststykke; August og Ernst slap lykkelig ifra det, men jeg som den svageste, — dengang var jeg jo bare en liden vimring, — jeg slap taget og faldt ned fra stigen, heldigvis midt i bløde kogjødslen. Onkel Herse sprang til: „Du gjorde dig vel ingen skade, gut?“ — „Nei, onkel, men bukserne!“ — „Aa, pyt san, det tørrer vi af“. — Heldigvis var det et par mørkegrønne bukser, der var syet af en af fars aflagte bonjourer,

jeg gik med, og da onkel med en hødot havde tørret af det værste, erklærede han, at der ingenting mere var at se. „Men nu gaar vi ind, og ikke et muk til tante om det af nogen“. — Ja, det var jo forsaavidt godt nok; nogenting at se var der jo egentlig ikke, men — men . . . tante kom ind, og tante lugtede noget: „Hvad? hvad? . . . hvad ialverden er det, som lugter her?“ — og dermed rundt bordet, hvor vi sad i dyb taus-
hed og ivrig beskjæftiget med tegning, og til at belugte os alle tre. — Tante havde en meget tynd og meget fin næse, og fra apotheket — onkel havde været apotheker — taget med ind i raadmandslivet en forkjærlighed for røgelse. Paa hendes bord stod der stadig en lyseblaa glasvase med rosen- og lavendelblade og ambra-perler slyngede sig om hendes hals. Hvad under, om hun tilsidst lugtede mig ud, som den der omkring mig udbredte afskyelig stank? Jeg blev ilfærdigen befordret bort, og min kjære, gamle onkel fik sig en straffepræken, der for alle tider betog ham lysten til gymnastikundervisning.

Om gamle Fredriks anskuelser med hensyn til onkel Herses undervisning havde sat far fluer i hodet, om Skovmand havde gjort ham ærgerlig, eller om han i egenskab af borgermester kjendte hr. *raadmanden* mere nøiagtigt fra den genialt inkonsekvente side, der saa daarligt skal ha passet ind i en lærers bestilling, nok er det, — ogsaa denne skole blev stængt for os og dermed den glade barnetid. Gutteaarene begyndte, en fast lønnet *Candidatus theologiæ* blev boende hos os som huslærer, en stræng disciplin indført, og dermed gik det med raske skridt ind i livets alvor. Med dette vil jeg dog ikke befatte mig i denne lystige skildring, da beretningen om dets bitre skuffelser

bare vilde fordærve mit gode humør for mig. — Bare den første, brudte illusion, der traadte mig imøde som glæde for at ende med at række mig et bredfuldt bæger malurt, maa her finde sin plads som almindeligt eksempel. — Min gudfar, amtmand Weber, besad tvende klenodier, som han aldrig skilte sig ved, sin ziegenhayner fra Jena-tiden og sin snustobaksdaase af gulfflammet buksbom, en erindring fra en længst afdød ven. Paa en spasertur gjennem mark og eng mistede han snusdaasen. Til al lykke var jeg med ham og havde nøiagtig greie paa, hvilken vei vi havde fulgt. Jeg sporede altsaa tilbage og var heldig nok til at finde daasen. Den gamle herres glæde var mig ufattelig, da noget som „erindringer“ endnu var mig fuldstændig fremmed, og jeg med mine ti aar umulig kunde eie nogen længst afdød ven. Han var imidlertid saa glad bevæget, at han flere gange slog mig paa hodet: „Nei, hvad ba, Fritz? — Nei, hvad ba? — Nei, det skal jeg ikke glemme dig, gutten min!“ — Og nogen tid efter blev jeg ogsaa anmodet om at komme op paa „slottet“ til ham, og tre digre bøger blev mig der overrakt som finderløn for daasen. — Min glæde havde ingen grænser; jublende kom jeg atter hjem og viste mor min vældige, tredobbelte skat. Titelen blev undersøgt og — ja, forfærdes ikke, I min ungdoms venner, I, som har sukket og stønnet under vægten af denne bog! — det var Schellers leksikon! Ja, denne glæde er senere blet behørigen saltet for mig, og den gamle hr. amtmands snustobaksdaase blev for mig en pandoraeske, af hvilken al mulig kummer og elendighed blev rystet ud over mit unge hode.

Over min kjære fødeby's sundhedstilstand i videnskabelig henseende tør jeg nu antage, at jeg

har snakket nok. Nu staar alene tilbage at tilføie nogle ord om, hvorledes det stod sig med de skjøne kunster. Meget kan det jo ikke blive, da desuden tegnekunsten og maleriet allerede i forveien er berørt. — Vidnesbyrdene paa bygningskunstens omraade er, fraregnet den berømte kirkebygning fra 1790, hurtig talte og indskrænker sig til nogle nye vaanings- og udhuse. Byggekunsternes hovedbeskjæftigelse gik ud paa ny bordklædning, opførelse af nye skorstenspiber og udbedring af gammelt bindingsværk. Ledelsen af disse byggeforetagender var anbetret tvende muremestre og en tømmermands-familie, hvilken sidste havde sine trede hovedgrene i brødrene „Kjukke-Domstreich“, „Kjake-Domstreich“ og „Hjulbeiningen“. Til dem sluttede sig senere „Johan Domstreich junior“, hvem jeg her ene og alene maa nævne, fordi han engang satte byen i berettiget fryd og beundring ved at konstruere en „fortandet dragebjælke“, der endnu den dag i dag fremvises som et kunstværk i indkjørselsporten hos en Stavenhager-medborger. Den monumentale kunst- art er, saavidt jeg ved, kun en eneste gang blet udøvet; det var, da magistrat og borgerskab besluttede at fæste byens forskellige porthængsler, der hidtil havde været anbragt paa træpæler, til pillarer af sten. Ogsaa disse er endnu at skue i sin oprindelige skikkelse, paa en nær, der maatte restaureres, fordi den den første vinter allerede blev kjørt ikuld af en vedkjærre, noget, hvori selvfølgelig kjørerens klodsethed havde langt mere skyld end byggearbeidets udførelse.

Plastiken kunde jeg igrunden helt og holdent forbigaa, thi hvad dreier- og træskjærerfamilien Schwerdfeger præsterede i denne retning, indskrænkede sig til evig de samme „rangledukker“

og kjæpheste. Men muligvis fortjener det omtale, at pottemager Böttcher havde leveret et kunstværk af plastisk art. Bare et *eneste*, men dette var ogsaa en — *løve*, der var anbragt paa hr. rektorens tobaksdaase og engang indbragte mig en skarp dadel, fordi jeg antog den for en veltruffet buste af den løveklippede pudel Philo, der tilhørte den muntre doktor Weber, og var saa hjemme i alslags kunststykker, at den undertiden, naar den stavenhagenske kjedsomhed plagede den og dens herre, røgte sig en pibe tobak i selskab med ham.

Kan jeg alene afgive en høist mager beretning om denne kunstart, tror jeg til gjengjæld at fortjene nutidsmenneskers tak ved at ytre mig noget mere i det brede om de første spirer til hin kunstart, der i sin fuldendthed rører hjerterne og i sin første indøvelse er saa farlig for godt nabo-skab. Det kjæmpemæssige opsving, som musiken har taget ogsaa i min fødeby, kjender jeg og ved ogsaa at skjænke det sit værd som fuldt tidsmæssigt. Men dersom man, om jeg tilfældigvis nu skulde gjøre en tur til Stavenhagen, indbilder sig, at man kan imponere mig med sangforeninger, sangertog og et par dusin Dreischock'er og Catalani'er, saa tager man fejl. Jeg siger med rabbi Akiba: „Kjender det fra før!“ — om ikke netop i den udstrækning og fuldkommenhed. Men hvad der i sandhed har forfærdet mig, er den forskrækkelige tilvækst af „*instrumenter*“ af alleslags i min fødeby, helt fra mægtige flygler ned til beskedne „*taffelformige*“. Og denne bestyrtelse vil ikke forbause nogen, der som mig i sin ungdom har kjendt det spinkle, svindsottige forældrepar, hvorfra dette bredskuldrede, firskaarne afkom nedstammer. Skal det fortsætte saaledes efter naturens udviklingslove, ser jeg allerede i løbet af dette

aarhundrede det tidspunkt nærme sig, da den stavenhagenske kommune vil se sig nødsaget til at opbygge musikalske skur udenfor portene og paa byens bekostning dagligen fodre dette glubske selskabs elfenbenstænder med fremtidsmusik.

Denne, paddehatter, mus og spurv i frugtbarhed langt overgaaende, familie af vor tids „instrumenter“ er mig, fra morssiden af, særdeles vel bekendt. Mindre fra sværdsiden; deres oldefar stod nemlig i lønnet tjeneste hos hr. rektoren og havde et meget stille, tilbagetrukket væsen, som det var os børn umuligt at faa nogen underholdning istand med. Men dens oldemor, der sortlakeret var i pension hos tante Herse, med hende havde vi børn vor store moro. Ganske vist var den gamle dame næsten bestandig forstemt og durede undertiden skrækkeligt ivei med sin tynde stemme, men det brød vi børn os ikke om. Vi var tvertimod frække nok til at føle hende paa tænderne med alslags utidige spørgsmaal og derpaa belure den virkning, som de udøvede paa hendes ærværdige, men altid ømfintlige hjertestreng. Ak, hvor sprang og hoppede det ikke bestandig derinde tiltrods for aarene! — Midt i livet havde hun en rød knap; naar man drog i den, da bar det — som onkel Herse sa — ivei som pokkeren, og da vi børn interesserte os svært for denne „pokkeriveibæren“, blev der trukket saalænge i den røde knap, til omsider onkel Herse alvorligt maatte forbyde os det, fordi det satte den gamle dame i altfor voldsom ophidselse og kunde skade hendes konstitution. Uagtet hverken onkel eller tante befattede sig noget med hende, holdt hun dog ud hos dem i mange, lange aar og gik kun af og til ud paa besøg i naboskabet, f. eks. til os. Men da maatte der være arrangeret en liden

dansemoro med punsch, thi sine vaklende ben tiltrods var hun en veninde af begge dele. Hendes bedste ven var gamle Zoch; han forstod kunsten at bringe hende i gunstig stemning. Da fortalte hun mangt og meget vakkert fra gamle dage, onkel Herse tog ned sin violin — ogsaa en veninde af den gamle dame — og saa begyndte de en passiar, som nok muligvis af og til udartede en smule i kjægl og rethaveri, men i det hele taget dog var saa munter, at onkel Herse og Zoch følte sig opfordrede til at blande sine klangfulde stemmer og muntre lune ind i denne duo, og da bar det iveri:

Drik dit glas for pigen ud,
 du glade, gamle flynder,
 og hvo ei lyder dette bud,
 er en elendig synder!
 Syn — syn, syn, syn, syn, syn,
 er en elendig synder!

Foruden disse stammeforældre til den nu saa udbredte familie gaves der endnu et flygel i naboskabet, men det stod ikke paa byens egen grund og omraade, men i den gamle ladegaard paa domænets og hører forsaavidt strængt taget ikke med indenfor omraadet for disse betragtninger. Men da det var et *mærkværdigt* flygel og det første, jeg har seet, vil mine læsere muligvis undskylde, at jeg alligevel tager det med. — Dets ydre var omtrent saaledes at skue, som om en eller anden tosk af en gut efter aftenstid paa den sjette skabelsesdag havde søgt at fuske Vorherre i haandværket med at gjøre giraffen efter i poleret birketræ, og saa var kommet i skade for at skrue benene ind fra siden istedetfor nedenfra. Dernæst havde dette kreatur ogsaa en tydelig lighed med rektorens „fembenede“, da nemlig det ogsaa stod paa fem ben. —

Hvad dets indvortes og evner angik, var dumhed dets hovedegenskab, thi ud over triangel-valsens kom det aldrig. Nok muligt, at det af sin skaber udtrykkelig var bestemt for den, ogsaa muligt, at dets naturlige, gode anlæg er blet forsømte og ikke udannet, saa meget blir sikkert, at det, slag, dunking og fodtræden tiltrods, bare gav fra sig triangel-valsens, og det saa søvnigt, at selv ikke tante Kristiane engang med vinglas, hvoraf hun en aften for at erstatte den indfaldende triangel slog istykker to par, var istand til at indgyde bæstet en mere livlig interesse for kunsten.

Violiner, kontrabasser, klarinetter og fløiter fandtes der ogsaa allerede dengang i Stavenhagen, og skulde der en eller anden gang bringes den hellige Cecilia et festoffer, blev horn, basuner, fagoter, trompeter og trommer indsamlet som milde gaver fra nabobyerne. For det almindelige behov havde man imidlertid tilstrækkeligt med den larm, som udvikledes af de fire førstnævnte instrumenter. Disse udgjorde onkel Herses kapel, hvormed han i skjønne sommernætter med underfundig ondskab gjorde overfald paa intet anende husbeboere, og da ve dem! Dersom de ikke krøb op af sengen og i skjorte og nathue idetmindste takkede ud af vinduet for den saa behagelige overraskelse, — aldrig fik de mere de bekjendte variationer at høre over „Skjønne Minka, stans din klage“, idetmindste ikke i saa umiddelbar nærhed. — Fuldstændig som nutildags ved sangforeningerne og musikfesterne. — Ved disse anledninger spillede onkel violin, som det forøvrigt ved *alle* anledninger var hans vane at spille første violin; kontrabassen blev som oftest trakteret af August Heinze, der som det mest afgjort musikalske geni ogsaa var istand til at spille alle øvrige instrumenter, men

uheldigvis ikke alle paa engang, noget, som vilde ha forenklet kapellet i høi grad. Gamle Zoch blæste klarinet og musikus Stürmer fløite. Fløiten var afgjort onkels største bryderi og ærgrelse som dirigent; han paastod, at Stürmer ikke „stoppede“ hullerne præcist nok, „men“, la han godmodigt til, „det kan han jo heller ikke for. Til en rigtig fløite hører ti fingre, og han har jo bare ni, for den ene fik han jo dengang skudt af som trompeter“. — Til at slaa paa triangel blev der desforuden opbudt frivillige mellem butikbetjentenes klasse, og de tog sig saamæn arbeidet alvorligt og undlod ikke baade ved passende og upassende anledninger fra flanken at hugge ind paa tilhørernes ører med de skarpe toner fra sine instrumenter.

Paa sangens vinger vuggede navnlig August Heinze sig, — som sagt et universalgeni, der endogsaa havde dristighed nok til i sygdomstilfælde at erstatte hr. rektoren i kirken som organist og klokker Voss som sanganfører. Unge-Metz — nu kalder de ham gamle-Metz — forstod at akkompagnere sig selv med cither, . . . eller var det guitar muligvis? — Ja, kanske det; jeg tror nu „cither“ — „guitaren“ skulde ha staaet for min erindring som noget fornemmere, den er saaledes formodentlig bare et minde fra min senere, *lyriske* livsperiode. — „Cither“ saaledes. — Uden cither, men med megen sitren og tremulering sang tante Kristiane om aftenen paa bænken udenfor gadedøren ud sine lyriske stemninger for os, og jeg husker endnu levende, hvilket alvorligt sentimentalt indtryk det gjorde paa mig, naar hun satte i:

»O, Lina, kom ud i natten den dunkle,
og sku, hvor de tindrende stjerner funk!e!

— — — — —
— — — — —

Hvor glider frem paa sin azurblaa bane,
den hvide, skinnende himmel-sva—ane!«
— — — — —

Dette sva—ane sang hun bestandig saaledes, som jeg har skrevet det; hvorfor, det ved jeg ikke. Grunden maa vel ligge i tonesætningen, hvoraf jeg skal bekjende, jeg ikke forstaar en døit. Men tante Christiane nøiede sig ikke med det lyriske foredrag alene; i en terzet, som hun foredrog med efterhærmet stemme i bas, alt og diskant, eller — som vi udtrykte det: fint og grovt — steg hun op til den dramatiske sang-kunsts høieste regioner. Personerne var: En officer, portnersken i et kloster og priorinden.

Første scene.

Portnersken (fin):

Hvem banker paa?

Stemme udenfor (grov):

En officer! — — — — —
— — — — —

Portnersken (fin):

Hr. officer, saa dristigen ei
paa klosterporten I larme.
Til priorinden jeg skynder mig,
og skjælv da for hendes harme.

Stemmen udenfor (grov):

O, skynd dig hurtig kun som en vind
til min kusine priorin-
den hen og meld mig, kjære!

Anden scene.

Portnersken (fin):

Ak, hør mig, o, priorinde her!
Eders fætter er derude.
En ganske deilig mand det er,
det maa jeg Eder bebude.

Priorinden (halvt fin, halvt grov):

O, Gud! o, Gud! se tiden gaar,
og end min fætter ventende staar!

Portnersken (fin):

Der kommer han.

Tredie scene.

Officeren (med den mest ærbødige reverentz i tonen):

Vær hilset, min kusine kjær,
skjønt I mig ikke kan kjende.
Men naar mit navn jeg nævner her,
I ser, jeg er Eders frænde.

Priorinden (halvt fin, halvt grov):

Og navnet?

Officeren (grov):

Mit navn er Hans von Pulverrauch!*)

Priorinden (halvt fin, halvt grov):

Von Pulverrauch? jeg ogsaa heder!

Officeren (grov):

Det glæder mig.

— — — — —

Længer kom aldrig tante i sin opera, fordi mor ikke likte det følgende. Senere har jeg fundet ud, at det maatte være, fordi retten her øiensynlig har været saltet og krydret med forskjellige elskovs- ingredienser, som hun har fundet for pikante for vore barnlige ganer. Tante Kristiane var forresten ogsaa dommer over vore barnlige, musikalske bestræbelser, og hun brød uden naade staven over

*) Man vil forhaabentlig forstaa, at det er med fuldt overlæg, jeg ikke har oversat dette stolt klingende navn, der ikke lyder nær saa godt i det norske.

baade fætter Ernst, min søster Elise og mig og profeterede, at af os blev der i den retning aldrig noget. Derimod stillede hun et glimrende horoskop for fætter August som vordende sanger. Jeg maa med smerte bekjende, at hvad os tre førstnævnte angaar, er hendes ulykkesvarsler fuldstændig slaaet ind, men med endnu større beklagelse maa jeg berette, at ogsaa fætter August, istedetfor operasanger, bare er blet pastor.

Naar jeg nu fra musikens straalende høider styrter mig ned i digtningens beskedne region — jeg siger udtrykkelig „styrte ned“, istedetfor „stige ned“, fordi dette sidste udtryk ikke passer mere for tiden, — noget, som lar sig let nok bevise af den afstand, der er mellem, hvad der betaales til en operasangerinde og det honorar, boghandleren tilbyder digteren, — altsaa, naar jeg styrter mig ned, falder jeg i Stavenhagen ned paa en høist ufrugtbar jordbund. — Er det sandt, at hr. rektoren engang med bistand af sit rimleksikon har forfattet et høitysk digt? — Jeg ved det ikke, og om jeg vidste det, skulde jeg helst ha fortiet det; jeg skulde ikke gjerne ville give slip paa den ære at være Stavenhagens *første* digter. Men men! — Ligesom alt, hvad jeg hidtil har skrevet her, er lutter sandhed, saa vil jeg ogsaa i dette tilfælde ofre min egen forfængelighed paa sandhedens alter: Madam Tiedten er Stavenhagens første digter, og hun som jeg — en plattysk. Hun var snedkerenke og sydame, og naar hun syede, digtede hun. Hun havde sat sig en opgave, som en nutidsdigter ikke vilde ha saa let for at løse: nemlig at behandle alle byens indvaanere, deres levevei og forhold til naboerne, i korte slagvers. Det er bare et lidet brudstykke, som jeg har kunnet redde ud af tidens storm-

hvirvel, men det skal ogsaa reddes for efterverdenen, og her har I det:

Susemihl ser ud af sin glugge.
 Spormann ham giver en krukke.
 Mange tak! siger Kragh.
 Vel nok! siger Zoch.

Fraseet efterabelseslysten, denne menneskets abekategenskab, paa hvilken man med rette kan læsse skylden for flerheden af alle poetiske synder, og som ogsaa forførte mig til at kappes med madam Tiedten, var det tilsidst hverken en Lina eller Mina eller Minka eller en Rosalie, Natalie eller Amalie, men en gaasegut, der begeistrede mig til udøvelsen af den skjønne digtekunst. Den første halvdel af mit første rim begyndte meget smukt med „rosor“, men om det var, fordi det ellers faldt mig altfor vanskeligt at finde noget passende modrim, skal jeg ikke kunne sige. Nok er det, amtmandens gaasegut, der havde det hverv at sanke sammen alle de penneposer, gjæssene havde sluppet, fordi amtmanden aldrig skrev med andet end sommerposer, kom iveien for mig, og saa rimede jeg i anden linje med „poser“. Jeg fandt dette første rim oppe paa en plankevippe, hvor Karl Nahmacher og jeg vippede op og ned, og saa digtede jeg:

»Om vaaren blomstrer der rosor«.

Allerede det var slet nok, saasom det indeholdt en klimatisk-botanisk usandhed. Og da saa gaasegutten idetsamme kom forbi med sine indsamlede penneposer stukket ind i en rad omkring hatten, saa han mere lignede en indiansk kazik end en meklenburgsk daglønner-pode, kom anden linje i mit rim haltende:

»Om sommeren mister gjæssene sine poser«.

Det er tiltaget, som er værst, 'sa fanden, da han slæbte paa møllestene, og at digte er rentud et hestearbeide, som en af mine meklenburgske kolleger sa. Jeg opgav derfor hurtig dette slid og vendte mig med hele min sjæl og mit sind mod dansekunstens muse.

Hvilken tid er saa mørk, hvilket sted saa forkommet, at der dog ikke idetmindste har været danset med alt, hvad findes kunde af mandlige og kvindelige ben? Ogsaa i Stavenhagen holdt med aarlige mellemrum en eller anden af Terpsichores ypperstepræster sit indtog. Den ene af dem hed Wurm, var skræddersvend og er forlængst afgaaet, men mindet om ham lever endnu i dansemester-grøften ude paa hestebeitet, i hvilken grøft han en sildig aftenstund dansede ned. Grøften og han vekslede ved denne anledning gjensidige høfligheder. Han skjænkede grøften sit navn og grøften ham en anden ligesaa skjøntduftende erindring. — Efter ham kom hr. Fleischer, der snart havde danset ud, fordi nogle slette mennesker inden Stavenhagens borgerskab haardnakket blev af den mening, at han aldeles ingen virkelig danselærer var, men bare en bortløben guldsmedsvend. — Efter disse to kom hr. Stengel, der havde den lykke at holde sig, fordi hans herkomst og historie var en fuldstændig lukket bog, og rygtet om, at han skulde være en bortløben bogbindersvend savnede virkelige bevisgrunde. Hr. Stengel førte med sig kone og svigerinde, dels som prygleobjekter, dels for at de skulde fortjene til det daglige brød og brændevin for ham. Ham selv havde Gud i sin vrede gjort til dansemester: han havde fødder, der var som skabt til at stampe ler i et teglbrænderi, og naar han gik over gaden, saa han ud som en uldhandler,

der med en spasertur vil fordøie sin middagsmad for ikke at falde i hænderne paa Marienbad eller Karlsbad. Svedporerne havde hos ham mere end det dobbelte gjennemsnit af det almindelige hos andre mennesker, og de strømme af sved, som han udgjød under udøvelsen af sin kunst, var mod andre menneskers sveddraaber at forligne med et skybrud og ikke til at stanse med hans eneste silkelømmetørklæde — og det første, Stavenhagen hidtil havde seet. Sine dansetimer gav han hjemme hos os oppe paa raadhusalen, og naar han dansede gallopade, rystede hele bygningen i sine grundvolde. En sand lykke var det, at ingen af byens vise fædre eller magistrat mere tog timer i dans eller var tilstede, de skulde da sikkerlig ha draget ham til ansvar for ødelæggelse af byens gods og grund.

At overbevise far om nyttigheden af denne danseundervisning kostede mor og tante Christiane utrolige anstrængelser. Han satte sig saa haardnakket til modværge, at der tilsidst ikke var andet at gjøre for dem end at appellere til amtmand Webers afgjørelse; ved eftermiddagstheen, som hr. amtmanden aldrig forsømmer, vilde de forelægge ham sagen. Thetimen kom, og med den hr. amtmanden. Da jeg vidste, hvad det var for et vigtigt spørgsmaal, som skulde behandles, blev jeg, med hjertet bankende af spændt forventning, inde i stuen. Sagens *pro* blev fremsat af min kjære mor med al den hede, som et levende ønske fremavler, dens *contra* af far fremholdt med eddiksgrættighed. Tante Christiane intervenerede til fordel for mor, og hr. amtmanden betragtede roligt de talende uden at svare noget, helt til alle grunde for og imod var fuldstændig udtømte. Saa snudde han sig om mod far: „Ja, dans ja, hjerte-barnet

mit, bare morro! Ja, hvad ba?“ Og til mor: „Ja, jeg har ogsaa engang gaat paa danseskole, hjertebarnet mit. Ja, det skulde De ikke nu kunne se paa mig? Ja, hvad ba? — Nei, le nu bare ikke! Men denne dansemester, — Stengel er det jo, fyren heder?“ — Der blev banket paa døren. — „Kom ind!“ — og ulykken vilde, at det maatte være hr. Stengel, som kom for at snakke med far om lokalet. Hr. amtmanden kjendte ikke dansemesteren, og da præsentation ikke var paa mode i Stavenhagen endnu, og amtmanden visselig ogsaa vilde ha tat det ilde op, at man havde paatvunget ham bekjendtskab med en dansemester, forblev han i uvidenhed om hvem den indtrædende var og blev ved sit: „ jo, den nederdrægtige person, denne Stengel, skal jo prygle sin kone?“ — Mor til at rykke ham i frakken. — „Vil De mig noget, hjertebarnet mit?“ — Tante Christiane trær ham paa foden. — „Naa, hvorfor trær De paa mig, hjertebarnet mit? — Jo, som sagt, han skal prygle sin kone.“ — Da den gamle herre var temmelig tunghørt, var det umuligt at faa hvasket noget til ham, og at blinke til ham, nappe i ham, træde ham paa foden, blev derfor de eneste meddelelsesmidler, men min gamle gudfar var en altfor ærlig sjæl til at forstaa sig paa slig underfundighed. — „Nei, hvad nu da? Den ene napper i mig og den anden trær mig paa tærne?“ Far havde imidlertid tat hr. Stengel med sig ind i et sideværelse, og da luften var ren, sa mor: „Men, hr. amtmand, det var jo dansemester Stengel!“ — Den gamle herre saa paa mor og saa paa tante Christiane: „Ja, *det* er jo en anden sag! — Men den fyr vil jeg dog engang sige sandheden, hjertebarnet mit.“ Og dermed reiste han sig, tiltrods for alle protester

fra tante Christianes side, og fulgte efter danselæreren ind i sideværelset. — „Sig mig engang, vennen min“, tiltalte han ham, „er De ham, dansemester Stengel?“ — Hr. Stengel satte sine elefantlabber i en høflig position, gjorde en foroverbøining med sin plumpe overkrop og begyndte at svede, sandsynligvis fordi foroverbøining strammede paa huden i ryggen og aabnede svedporerne. Han fremstammede en for ham lidt uvant, beskeden høflighed, thi som regel var han grov, grov som . . . som . . . ja, som . . . naaja, som en dansemester. — Hr. amtmanden forstod naturligvis ingenting af hans snak og fortsatte roligt: „Naa, De er altsaa denne Stengel? — Da er De rigtig en daarlig person; De slaar jo Deres fruentimmer.“ — Hr. Stengel svedede værre. — „Opfører De detslags scener en eneste gang til her i Stavenhagen, blir De udvist af byen. Jeg har som storhertuglig embedsmand her ingenting at sige; men der staar hr. borgermesteren, og jeg ved, han taaler det ikke, han taaler ikke slig skandale i sin egen by. — Ja, hvad ba, hjertebarnet mit?“ snudde han sig til far, „De lar ham vise ud af byen.“ — Far svarte, at hr. amtmanden havde fuldstændig ret; hr. Stengels stakkars fruentimmer havde under hans dansekursus forrige aar ved flere leiligheder maattet søge beskyttelse hos politiet, og han havde allerede dengang truet med at ta tilladelsen fra ham og vilde nu i paakommende tilfælde ganske vist sætte sin trusel igjennem. — Hr. Stengel svedede, saa han maatte ta sin tilflugt til silkelommetørklædet. — „Hør, mand“, snudde den gamle herre sig atter til ham, „hvor kan De tro, at skikkelige folk virkelig vil betro sine børn til slig en . . . slig en . . .“ — til min far: „til slig en tyran, vilde jeg sige, hjertebarnet

mit, der slaar sin egen kone? — Men, naar han lover, at han ikke vil slaa hende mere, hjertebarnet mit, da er det en anden sag, da skal De ogsaa sende Deres egne børn i danseskole til ham. Han ser just ikke ud til selv at være nogen danssemester, men man kan jo ta feil; der er heller ingen, som kan se paa mig, at ogsaa jeg har danset engang. Ja, hvad ba?“ — Dermed var sagen afgjort, hr. Stengel maatte love ikke mere her i Stavenhagen at prygle sine damer, og os gav far tilladelse til at delta i dansekurset.

Den forlegenhed, hvori min værdige gudfar ved sin aabenhjertighed styrtede mor og tante Christiane, skulde imidlertid ikke dermed være forbi for denne gang. Da danssemesteren var gaat sin vei med far, kom politibetjent Luth ude i forstuen forbi den aabne dør. Paa grund af sit raske, beslutsomme væsen var Luth i særlig yndest hos den gamle herre, og han raabte ham an: „Aa, min kjære Luth, kom han herind i stuen et øieblik! — Sig han mig engang, Luth, er denne person, denne danssemester, virkelig saa svær til at prygle sin kone?“ — „Ja, hr. amtmand, var ikke jeg gaat imellem, havde han her forgangen sikkerlig slaat hende ihjel. Det var ikke langt ifra, hvad folk siger, at blikkenslager Belitz skulde ha svaret vor hr. pastor: „Hr. pastor, De slaar Deres kone, og jeg slaar min, og juling, det maa de ogsaa ha, men hvad der er formeget, er formeget; nabo Schultz, han har slaat sin ihjel“. — „Hm, hm! det er jo rent hen i væggene! — Naa, min kjære Luth, han faar ha en smule øie med fyren, og mærker han noget, saa melder han det straks til hr. borgermesteren“. — Til min mor: „Vi vil dog passe paa, hjertebarnet mit, om man-

den ogsaa holder ord“. — „Jeg skal nok se ham paa fingrene, hr. amtmand“, sa Luth og gik.

„Denne Luth, hjertebarnet mit“, fortsatte den gamle herre fremdeles meget høilydt sin underholdning, „er en fiks fyr? Ja, hvad ba? Havde borgermesteren ikke Luth, sandelig om jeg ved, hvordan han da skulde greie sig, for de to raadmænd skal sandelig ikke være stort at skryte af“. — Mor kom i en forfærdelig angst, thi lige tvers over for den aabne dør sad onkel Herse, ligeledes for aaben dør, og modtog byskatten i embeds medfør. Følgelig greb hun atter til sit gamle middel: at blinke til ham og nappe i ham, — og tante Christiane til at træde ham paa foden. — Hr. amtmanden betragtede dem begge lidt usikkert og sa: „Jeg snakker jo sletikke om dansemesteren mere, jeg snakker jo bare om de to raadmænd. Den ene af dem, gamle kjøbmand Susemihl, er en susemikkel, og den anden, raadmand Herse . . .“ Nu sprang tante Christiane op, greb hr. amtmanden ved armen og pegte paa den aabne dør. — Den gamle herre satte op et ligefrem fornærmet ansigt ved denne lidt voldsomme berøring: „Men frøken Ølpke, hvad slider De i mig slig for?“ og pegte paa døren han ogsaa: „Jeg ved jo, han er gaat sin vei denne hersens dansemesteren, . . . men, som sagt, raadmand Herse er en stor abekat“. — Ulykken var skeet; onkel Herse maatte ord for ord ha hørt altsammen; mor og tante Christiane kom i den dødeligste forlegenhed; samtalen forstummede. Endelig mærkede amtmanden, at der var dumpet noget ubehageligt ind i den ellers saa muntre thetime, han tog hat og ziegenhayner og anbefalte sig. Da han kom ud i forstuen, fik han se onkel Herses mægtige, kobberrøde ansigt i al sin vælde reise sig lige foran ham. Nu maatte

der rimeligvis være gaat op en praas for ham, hvad al denne blinken, nappen, paa fodentræden og fingerpegen skulde betyde. Men:

»som Normandie's grev Richard, ei frygt til hans hjerte fandt en vei.«

Han snudde sig til hr. raadsherren: „Har De staat her længe, hjertebarnet mit?“ — „Ja!“ fny-sede onkel Herse rasende. — „Da anbefaler jeg mig, hr. raadmand!“ og dermed gik han.

Men nu stormede onkel Herse i en „bullkaters“ lignelse — saaledes kalder man paa plattysk et ordentligt uveir — med torden og lyn i stemme og blik løs paa de i amtmandens fornærmelser uskyldige tilhørerinder. — Der stod han paa dørtærskelen med udstrakte arme, slog hjul paa hjul med hænderne som en sint kalkun med halen, og de første ord, som kunde opfattes, var: „Fru borgermesterinde, den gamle amtmand er en grov svinebengel!“ — Mor gjorde forsøg paa at besværges hans vrede, men forgjæves; „bullkateren“ maatte først faa udlade sig, og først efter mange forgjæves anstrængelser fra mors side for at fremlokke en smule blaa himmel paa hans uveirsansigt, trak dette sig med en dump rullen tilbage i retsstuens horizon, og her lynede han hele kvælden paa det skrækkeligste over hoderne paa de ulykkelige skatteborgere.

Dagen derpaa tren Fritz Sahlmann ind ad døren til tante Herse: „Skal hilse saameget fra jomfru Westphalen oppe paa slottet, om fru raadmandinden ikke vilde forsmaa denne fede kalkun“. — Tre dage derpaa kom min far til hr. raadmanden: der skulde afholdes en stor auktion i Lehsten i amtmandens embedsdistrikt, og da forretningen var saa stor, at amtmanden ikke turde sende hvem-

somhelst, mens derimod hr. raadmanden ogsaa i hele omegnen var bekjendt som den rette mand, der som auktionarius ved sit eiendommelige humor vilde kunne øve en overordentlig indflydelse paa folks kjøbelyst, saa vilde hr. amtmanden spørge hr. raadmanden, om ikke hr. raadmanden

o. s. v. — Raadmanden havde samme middag sat halvdelen af den fede kalkun tillivs og var i en gunstig stemning, men fastholdt desuagtet; „en grov svinebengel var nu hr. amtmanden alligevel!“

Far gik med modifikationer ind paa adjektivets rigtighed, men bestred meget alvorlig substantivets, Naaja, onkel havde den anden halvdel af kalkunen med taknemmeligt velbehag *in mente*, tænkte ogsaa paa de skillinger pr. thaler, der faldt af for ham ved en saa omfangsrig auktion; han slugte „abekatten“, opgav „svinebengelen“, og godtgjorde sit ry som humoristisk auktionarius ved at aabne auktionen med disse ord: „Her, mine herrer! Diana, rød vallak med fire hvide bagfødder“.

Saaledes var da danseundervisningen aabnet. Hr. Stengel aftrampede sine *pas* med vigtig applomb, dansede og svedede for os. Hans kone var beskjæftiget med de unge damer, og hans stakkars svigerinde var anvist den utaknemmelige forretning i knælende stilling at sætte vore fødder i rigtig position. Vidste hun allerede, at hendes ve og vel til en vis grad ogsaa afhang af mine ben? Hun omgikkes dem ialfald meget skaansomt, skjønt hun beskjæftigede sig meget med mig. Desuagtet har jeg ingenting lært, noget mine balveninder fra senere aar forhaabentlig vil kunne bevidne, og om ogsaa dette i de paafølgende ungdomsaar undertiden var mig høist ubehageligt, og jeg paa dansegulvet bare blev anset som etslags reserve-*galopin*, har jeg desuagtet bestandig gjennem alle ved mislyk-

kede *engagements* følte krænkelser baaret paa den trøstelige følelse, at jeg allerede ved min første debut har danset til benefice for to ulykkelige damer, noget, som sandsynligvis mange udmærkede dansere ikke kan sige om sig selv. Det var ikke mine ben, der bar skylden for de slette resultater, — dem er jeg endnu idag godt tilfreds med, gudskelov! Ondet havde hos mig et mere ophøiet udspring; det skrev sig fra ørerne: den mest lumpne taktløshed fordærvede hver eneste sirlig bevægelse, som mine stakkars strævsomme lemmer foretog, fordi den bestandig lod dem arbeide til urette tid. Men da jeg lykkeligvis ikke besad mindste anelse om dette onde, har jeg i god tro gennemhopset mangt et aar, til de endelig kom, hine aar, hvori den blinde skytte besørger *les engagements* paa ballerne, og jeg skrækkeligen skulde faa øinene op for kjendsgjærningen. Ikke en eneste ung eller smuk pige vilde danse med mig, fordi de var bange for at gjøre sig til latter og dermed stænge porten til ægteskabets tempel for sig. Hvad jeg beholdt, var da den gamle garde, der endnu aldrig havde strakt vaaben paa nogen bal-slagmark, og dernæst hin endnu ikke formaliter indrangerede skare af smaa danserekruter, som man til daglig pleier at benævne med ordet „backfisch“ *). Da jeg gjorde denne erfaring, følte jeg ganske vist i begyndelsen det smertelige ved den, men saa overtænkte jeg tingen nøiere og besluttede fremdeles at lade mine ben danse videre væk til benefice for ulykkelige damer, og aldrig er en god gjærning blet bedre belønnet: den gamle

*) Altsaa unge piger i fremslængnings-perioden. Noget enkelt ord, der fuldtud svarer til tyskernes backfisch, eier vort sprog ikke, og jeg har derfor heller ladet det tyske udtryk bli staaende.

garde erklærte, at jeg for min alder *allerede var meget fornuftig*, og de smaa rekrutter, at jeg med min alder *endnu var meget elskværdig*. Og paa begge sider høstede jeg rige frugter. Om ogsaa de ældre damer maatte opgive haabet om at indvie mig i dansekunstens hemmelighed, førte de mig dog ind taktiken ved en pikant underholdning, og de smaa backfische aabnede mig i sin taknemmelighed en hel himmel af fremtidsforhaabninger. Og da jeg hele mit liv igjennem har været taabelig nok til at foretrække fremtidsforhaabningerne for nydelsen i øieblikket, lod jeg spurven, som jeg allerede havde fat i og var sikker paa, fly mig ud af haanden for at gribe efter den ulykkelige lille due oppe paa taget.

Og fra denne *excursus* tilbage igjen til vort dansekursus. Hos hr. Stengel lærte vi vals, polka, skotsk, polonaise, quadrille, keglequadrille, gallopade og figaro. Efterat vi havde gjennemdanset det behørige antal timer, blev vi erklæret for modne til at kunne vise os offentlig paa barneballet, — smaapigerne i hvide kjoler med grønne skuldersløifer og skjærf, smaagutterne i farver efter behag, men efter hr. Stengels udtrykkelige bestemmelse alle i livkjole. Det vil da sige alle — paa mig og min fætter nær, thi vi tren frem i korte jakker, fordi far havde afgivet den bestemte erklæring, at han ikke gad maie gutterne ud som abekatter før tiden. Overhodet trængte der sig atter allehaande vigtige spørgsmaal ind i vort husliv: far var imod livkjole og imod bal, mor var for bal og imod livkjole, og tante Christiane baade for bal og livkjole. Endelig kom det gjennem mors mægling til følgende kompromis mellem de to yderpoler:

Artikel 1. Ballet skal besøges.

Artikel 2. Men i kort jakke.

Artikel 3. Da borgermester Reuter overhodet ingen baller besøger, men meget mere maa betragte samme som et høist unyttigt, under enkelte omstændigheder høist skadeligt og for ham i ethvert tilfælde dræbende kjedeligt tidsfordriv, saa gaar han for sit vedkommende *ikke* paa ballet.

Artikel 4. Ligeledes er hans kone af sygdom forhindret fra at besøge ballet.

Artikel 5. Tante Christiane overtar førerskabet og ansvarer for alle ekscesser.

Artikel 6. Børnene erholder alle til ballet foruden indtrædelsespengene ogsaa 4 — fire — skilling. Heraf har de med passende mellemrum ved tante Christiane at lade sig tilkjøbe tvende mandeltærter til en skilling pr. stykke. De tiloversblivende skillinger skal de to og to slaa sammen og tør derfor kjøbe sig et glas punsch, som de efter lige deling drikker ud under tante Christianes opsig.

Artikel 7. Tante Christiane kan drikke the i uindskrænket mængde og ligeledes dertil dyppe saameget hvedebrød, som hendes hjerte forlanger.

Artikel 8. Paa slaget 10 indfinder atter selskabet sig i Stavenhagens raadhus.

Værst at sætte igjennem i praksis var den sidste artikel. Vi havde allerede en dunkel anelse om, at tante Christiane umulig vilde kunne haandhæve den fulde faderlige myndighed over os; det halve glas punsch havde ildnet vort mod, og uagtet vi ikke netop brød ud i aabenbart oprør, forsøgte vi dog paa at umuliggjøre udførelsen af den sidste artikel for hende. Paa slaget 10 hoppede vi fra hverandre som et kompani lopper og gjemte os væk i alle mulige kroger. Naaja, en stund gik det ganske godt, for tante Christiane

var jo ikke vanskelig at greie. Havde hun vel faat fingre i en af desertørerne og søgte efter de andre, stak den første atter af til gunst for de øvrige, men uheldigvis havde vi glemt at ta hovedparten i balforliget, min far, med i beregningen. Far havde hørt uhret slaa, han lige saa godt som vi og gik urolig og ærgerlig op og ned i sit værelse: „Hm, hm! bestandig den gamle vise. Aldrig kan man da heller stole paa Christianemor! Og tjenestefolkene sover allesammen“ — ja, slig var det dengang — „naar det kommer til stykket, maa jeg vel selv . . .“ Da hører han idetsamme gamle vægter Hirsch's skrattende „halv elleve“ udenfor. Far aabnede vinduet: „Aa hør, kjære Hirsch, et ord!“ — Hirsch kom. — „Min kjære Hirsch, han maa straks gaa hen til Tolls og sige til jomfruen, at hun skal komme hjem med børnene, og skulde hun ikke greie det alene, da skal han staa hende bi; han ansvarer for, at de kommer med straks allesammen“. Hirsch gik, og vi dansede.

Hirsch traf paa veien sin ven Netzband, der blæste hornet for hele timer. Netzband var en brav og tørstig sjæl, i hvem den tanke begyndte at spire frem, om der ikke muligvis ved et balbesøg paa embeds vegne kunde komme til at risle et og andet flydende ned gennem struben paa ham. Han sluttete sig følgelig til sin kollega, og pludselig kom de to vægttere tilsyne paa tærskelen til balsalen. De blev med berettiget harme af nogle forældre til velklædte børn tilspurgte om, hvorledes de kunde vove at vise sig i dette selskab med sine af vind og veir og tidens tand noget medtagne „embedsdragter“. Men Hirsch og Netzband havde allerede alt for ofte optraadt i sin egenskab af natlige fredsstiftere paa mere folkelige

„danseballer“ til at lade sig imponere af synet af et fredeligt barnebal. Og saa følte de, at min far, hvorvel paa 200 skridts afstand, dog altid stod bag dem. Derfor mødte de den almene harme med den rolige erklæring: de vilde snakke med jomfruen fra raadhuset og skulde hente hr. borgermesterens børn. — Jeg stod netop som kegle i keglequadrillen, da min *fidus Achates*, Karl Nahmacher, kom springende: „Løb alt du kan, Fritz; Hirsch og Netzband er her og vil fakke dig“. Jeg fulgte det trofaste raad, brød ud af quadrillen, men blev fanget ind igjen af hr. Stengel, der med vold vilde føre mig tilbage til min frem-skudte plads. Hirsch blev opmærksom paa tumelen, traadte til og la ligeledes haand paa mig; danselæreren vilde ha sin kegle og vægteren „hr. borgermesteren sine gutter“, og saa begyndte der en kamp om mit ungdommelige korpus, hvorved naturligvis stridens gjenstand led den værste medfart, men hvori Hirsch seirede. — August var af Netzbands ubønhørlige hænder revet bort fra en skøn deltagerindes side i en anden quadrille. Ernst og Lisette havde gennem sin udtræden sat en tredje og fjerde quadrille i uvirksomhed, og hr. Stengel løb omkring i raseri og fortvilelse; hans paradehest, keglequadrillen, var gaat i vasken.

Vi blev nu under almindeligt opstyr ført bort; tante Christiane gik grædende i midten, hun følte dybt det nederlag, som hendes autoritet havde lidt gennem vægternes indblanding, og „hvad skal folk ikke faa at snakke om?“ — og „det er bare de to lømlerne der, August og Fritz, som er skyld i altsammen!“ — Puf, puf! der fik August en, — og puf, puf! der fik jeg en dult i ryggen,

som vi gik der henover torvet. Om den faderlige modtagelse er det bedst jeg tier. Maa det være nok, at det blev forkyndt, at saasom vi havde forbrudt os mod traktatens *artikel 8*, skulde vi aldrig komme paa bal mere, og at tante Christiane forkyndte, at *hun* aldrig mere gik paa bal. At blive hentet fra ballet af vægtene, det var dog vel stærkt!

Men som ordsproget siger: loven er ærlig og holden besværlig. Det varte ikke længe, saa var tante Christiane og vi atter paa bal, og det ovenikjøbet et — *maskebal*. Denne slags forlystelse skaffede Stavenhagen sig i min barndomstid temmelig ofte, til min fryd og glæde ikke dengang alene, men nu ogsaa. Det var skjønt! Det var et *altfor* skjønt syn at engang faa se skrædder og skomager som røverridder, krambodgutten som østerrigsk officer i smudsighvid uniform, høkeren som karaibisk menneskeæder eller mohrisk fyrste og kontoristen som Apollo, med en lyre i haanden istedetfor gaasepenne! Det var saa altfor skjønt at kunne beundre en ærbar borgerdatter som blomster- eller fiskerpike i kort kjole, eller en syjomfru som nattens dronning, en langtskridtende, rødarmet, velnæret husjomfru som Diana og min tante Christiane som „brud fra det syttende aarhundrede“! — Det er nu altsammen forbi! Stavenhagen er gaat tilbage, Stavenhagen sukker paa den ene side under materialismens byrde og paa den anden under det læs af obligationer, gjældsfor-skrivninger og veksler, som Gud gjennem sit folk har paalagt byen. Stavenhagen træder ikke mere ud af sig selv, ud til en friere livsanskuelse. Stavenhagen frembringer hverken røverriddere, menneskeædere, fiskerpiger eller nattens dronninger mere, ingen Dianaer og Apolloer; Staven-

hagen istandbringer intet maskebal mere! — Hvorfor? — Fordi Stavenhagen er blet gammel, fordi foretagsomhedens unge mod fattes det, fordi den unge Metz er blet gamle Metz og Wilhelm Clasen aldrig i livet blir nogen tante Toll!

Det er bittert at maatte tilstaa saadant, og er der noget, som jeg skulde kunne lindre min smerte over denne forsvinden lidt efter lidt af vore maskeballer med, maatte det være med den fattigslige, spidsborgerlige betragtning, at ialfald nu familierne er forskaanet for det opstyr, som gik *forud* for et maskebal.

Maskebal altsaa! — Atter høitopblussende tvedragt i vort fredelige hus, hemmelige raadslagninger i alle kroger, atter *pro* fra fruentimmersiden og *contra* fra den faderlige, og atter appellation til min værdige gudfar. — „Ja, hvorfor ikke, bedste borgermester? — Jeg gaar derhen *selv*, Nettemor ogsaa og jomfru Westphalen ogsaa, men bare med halvmaske, ikke i karakterkostyme. — Vi gaar overhodet derhen allesammen paa den maade.“ — Ja, og onkel Herse og tante Herse skulde der ogsaa, hr. og fru Nahmacher med familie ogsaa. — „Far! — far!“ — „Hvad vil du?“ — „Far, Karl Nahmacher skal ogsaa med paa maskeballet.“ — „Naa, lad ham for mig gaa pokker ivold! — For mig kan Dere gaa pokker ivold allesammen!“ — Det var ganske vist ikke nogen invitation netop, men en tilladelse var det dog. — „August, vi kommer der! — Lisette, vi kommer der! — Mor, far har git os lov!“ — „Hvad sa han da?“ — „Han sa, vi skulde gaa pokker ivold allesammen.“ — Vistnok var disse ord ikke særdeles beroligende for min mor, men i den bekjendte thetime talte hr. amtmanden trøstens ord til hende med hensyn til det tvilsomme udfald, og imens

kom ogsaa far til og gav i venlige udtryk — han var altid venlig overfor mor — sin frie tilladelse, og saaledes var alting i den skjønneste orden. „Men“, fulgte der paa tilladelsen, „den lille villighed gjør du mig nok Hanna-mor, at du ikke gjør nogetslags naragtige tilstelninger med børnene? — Ikke sandt, hr. amtmand, saan bare for at se en smule paa, kan de jo gaa derhen?“ — „Javist, hjertebarnet mit, hvorfor ikke? — Men“ — mor havde allerede indviet den gamle herre i sine planer — „hvorfor skulde ikke en eller anden kunne gaa derhen ordentlig maskeret?“

Far blev ærgerlig, men nu var isen brudt her ogsaa, og mor maatte rykke frem med sin plan. Hun havde endnu en gammel kjole af taft — kunde alligevel ikke bruges til noget — af den vilde hun sy en sort dragt til mig, fordi jeg var den mindste, og til mig rak det til, og saa skulde jeg optræde som skorstensfeierlærling; Fredrik skulde gjøre mig en liden stige, „ovnsfeier“ havde vi i huset, og onkel Herse klistrede nok en liden hakke sammen til mig af pap og tinfolio, saa det kom ingenting til at koste. Denne udvidelse af tilladelsen var dog min far for stærk; han gik stuen op og ned i stærk ærgrelse og sa kort og afbrudt: „Hannamor, Hannamor, det er en rent fordømt forfængelighed, naar forældre vil til at prale med sine børn“. — Men nu la den gamle amtmand sig imellem: „Prale, hjertebarnet mit? Da har jeg endnu aldrig hørt, at der var nogen stas med at være skorstensfeiergut. Og forfængelighed? Naa, naa, hjertebarnet mit, saa svært meget deiligere vil han vel neppe komme til at se ud som skorstensfeier, end han nu ser ud“. — Far var slagen af marken, og da den store dag endelig var oprunden, og jeg var stukket

Ind i mit sorte skrud, gav tante Christiane — den syttenhundred-aarige brud — mig stigen, ovnsfeieren og hakken i haanden og førte mig ind til far, sandsynligvis for at berede ham en uventet glæde. Far reiste sig, tog et lys fra bordet, belyste stiltiende baade mig og i farten ogsaa tante Christiane fra top til taa, greb mig ved haanden og førte mig hen til speilet: „Vil du se Fritz, for en patent abekat, de har gjort ud af dig. — Skammer du dig ikke?“ — Jeg var endnu i den alder, da skamfølelsen udlader sig i taarer, og jeg begyndte at græde. — „Nei, nei, Fritz!“ sa far, „og kom igjen imorgen, naar de har trukket abekatten af dig“. — Men jeg bare græd videre, medens tante Christiane, harmfuld over en saadan modtagelse, førte mig ud af døren, slængte stige, ovnsfeier og hakke fra mig ude i forstuen og var den ulykkeligste af det ganske skorstensfeierlaug.

Lykkeligvis kom netop i det samme hr. amtmanden med fru Agnete og jomfru Westphalen for at afhente os. Om den gamle herre havde seet mig staa og flæbe, vilde det ha været det samme som at falde noget forfærdeligt i hans gunst; jeg vidste det, og ligesom jeg havde skammet mig ind i mine taarer, skammede jeg mig atter ud af dem. Far, der var kommet ud for at hilse paa hr. amtmanden, gav heldigvis ikke videre agt paa mig, og den gamle herre var saa oprømt og spøjte saa muntert med min brudelige tante, at jeg fuldstændig glemte min smerte over den usalige forklædning. Alt var lyst og latter, og da far atter rykkede ud med alslags indskrænkingsparagrafer, afskar min gudfar ham ordet med det spørgsmaal: „Naaja, hjertebarnet mit, De gaar altsaa ikke med? Ja, hva' ba'? — Naaja, det blir jo Deres sag, men overlad omsorgen for jom-

fruen og barna til mig bare; naar *jeg* gaar hjem, da gaar de allesammen, men ikke før“. — Jomfru Westphalen forsøgte endnu sin veltalenhed paa far for at bevæge ham til at gaa med: „Og De maa ikke ta mig det ilde op, hr. borgermester, naar hele byen blir tullet, da maa overhodet være i nærheden, og naar hr. raadmand Herse gaar derhen som den lebendige ridder og hr. raadmand Susemihl som den tyrkiske sultan med et langt skjæg — den slyngel, Fritz Sahlmann, har udspioneret det — da kunde jo De gaa derhen som konge eller keiser, og om det skulde genere Dem altfor meget at være konge, saa kan De jo gjøre som mig og hænge saadan en domino over skuldrene paa Dem, for til det kan De tage det første det bedste, sorte tørklæde; min domino er saamæn ikke andet end mit taftes søndagsforklæde. Og det siger jeg“. — Men ingenting hjalp; vi gik uden far.

Da jeg traadte ind i den saakaldte sal, som nutildags formodentlig vilde gjælde for en middels stor stue, overfaldt der mig en fuldstændig angst for alle de vidunderlige skikkelser og stive ansigter; jeg forekom mig selv som „mellem masker det alene følende bryst“, og naar jeg beskuede mig selv, blev jeg tilmode som en nyklippet pudel, der forskrækket over sit forandrede udseende søger ind i alle kroger og krinkler for at skjule sig for sig selv. Mig faldt dette paa grund af mit skorstensfeiertværktøi, stige og ovsfeier, meget vanskeligt, og det varede da heller ikke længe, før jeg blev angrebet af en mohr, som tiltrukket rimeligvis af ligheden i legemsfarve, havde den godhed at gjøre mig til gjenstand for sin naturlige vildhed. Han løftede mig op, lod mig flyve et par sekunder i luften, svingede mig endnu nogle

gange omkring sit turban-smykkede hode og bar mig derpaa, idet han lod mig ride paa den ene skulder, i triumftog gjennem salen, hvor man almindeligvis antog mig for et negerbarn, saasom jeg ved det pludselige overfald havde mistet mine skorstensfeier-attributer. Jeg var nu fuldstændig revet ind med i aftenens dramatiske handling, og vilde muligvis være blet betænkelig bange for stykkets slutning, havde jeg ikke til al lykke i min vildmand gjenkjendt kjøbmand Grischow, hos hvem jeg fik mine billedbøger. — „Slip mig, hr. Grischow!“ — „Vil du bare holde mund, gut, og ikke nævne navn!“ — Det var vor underholdning og resultatet var et glas punsch, som den velvillige menneskeæder spanderte paa mig ved disken.

Det var isandhed anerkjendelsesværdigt, med hvilken konsekvens illusionen blev opretholdt. Alle gjenkjendte de hinanden, alle saa vidste de allerede tre dage i forveien, hvad de andre skulde forestille, men ingen lod sig mærke med det for ikke at fordærve den almindelige morskab. Der blev skrevet navne med rigtige bogstaver i haanden og forkjerte i luften; man rystede paa hodet med den mest foragtelige benægtelse, og hver eneste tørstig sjæl stillede sig samvittighedsfuldt med bortvendt ansigt ind i en krog, for der i al hemmelighed i et eneste drag at skylle i sig et glas punsch.

Min gamle gudfar var ogsaa et lysende eksempel i denne diskrete iagttagelse af maskehommeligheden. — Da han traadte ind i salen med sin øienmaske paa, gik han lige løs paa tante Christiane, med hvem han jo var kommet, bukkede dybt for hende, og sa til tante Herses store glæde, der som klosternonne sad ved siden af tante

Christiane: „Godaften, min kjære raadmandinde, glæder mig endnu engang at se Dem som brud. — Naa, hva' ba'? — Det er forresten besynderligt, man har givet mig en brille paa, for at jeg skulde se bedre, og jeg kjender ikke et menneske“. — Da han havde fanget mig op, sa han: „Hør, lille Fritzemand, vis mig engang raadmand Herse; han skal være en ridder, men derborte ved disken staar der to af hans størrelse og kaliber, hvem af de to er det?“ — „Han med den blaa fjærbusk er postmester Stürmer og den anden med hornet paa hjelmen, det er onkel Herse“. — „Godt, godt! — fuldstændig som grev Tassilo af Hohenzollern, — han havde ogsaa sligt et horn foran i hjelmen. — Hr. raadmanden har nok idag sin mening med det. — Naa, jeg vil dog gjøre ham en fornøielse!“ — Dermed traadte han hen til disken: „Godaften, grev Tassilo af Hohenzollern!“ — Det var nu noget, onkel Herse igrunden slet ikke havde idé om, at han var grev Tassilo iaften; han havde valgt hjelmen med næsehornet for originalitetens skyld, uden at tænke paa nogetslags historisk udtydning, men han tog med stor aandsnærværelse imod den ham tildelte værdighed, og for ikke at staa tilbage i høflighed svarte han: „I lige maade en god aften, strenge herre!“ — Den gamle amtmand lo rigtig af hjertens grund: „Strenge herre? — Ja, men bare indenfor grænserne af mit amt, min kjære mester Dohmstreich“. — Tømmermester Dohmstreich var visselig vel saa tyk som min onkel, men et godt hode mindre, noget, som dog ikke hindrede den gamle herre i at putte ham ind istedetfor raadmanden; han vilde jo gjøre min onkel den glæde, at ingen kjendte ham. — „Min kjære mester Dohmstreich“, fortsatte amtmanden, „jeg tror, at med undtagelse af mig er der ikke

et menneske her iaften, som kjender Dem“. — For onkel Herse kunde imidlertid intet ha været ærgerligere, end om raadmanden ikke skulde ha kikket frem gennem ridderen; hele den moro, han havde haabet paa, laa netop i forventningen om, at ridderen skulde bli tilstrækkelig gjennemsigtig, forat bag guldpapir og pap hr. raadmanden kunde gaa op i det mest straalende lys, og saa skulde istedet tømmermesteren, „tykke Dohmstreich“ gaa op? — Onkel blev forfærdelig ærgerlig, han faldt ud af den stiltiende overenskomst om gjensidige hemmeligheder: „De tar feil, hr. amtmand, jeg er ikke „tykke Dohmstreich“. — „Godt, godt, udmærket, kjære mester! — Kjære mester, der maa lægges nye planker ind i grisestien hos mig“ — „Hr. amtmand, jeg har sagt Dem, jeg er ikke „tykke Dohmstreich“. — „Godt, kjære mester, haster heller ikke med det før imorgen. — Jeg anbefaler mig, grev Tassilo af Hohenzollern“.

Hr. amtmanden snudde sig om for ogsaa at tilmaale den anden ridder, hr. postmester Stürmer, en lignende fornøielse: „Godaften, min kjære møller Karsten! — Naa, saa han ogsaa er her? — Se, se, det glæder mig. — Jeg er saaledes ikke iaften den eneste ude fra vor kant“. — Her gjorde den gamle herre sig skyldig i et ganske forfærdeligt misgreb; møller Karsten var en skindmager, liden tusling og hr. postmesteren i omfang endogsaa onkel Herses overmand. Men slig en ubetydelig feiltagelse satte aldrig min værdige gudfar i forlegenhed: „Min kjære møller, hvad er det for en lyshaaret gutunge, som staar der ved siden af ham med det spiddet i haanden?“ — Var onkel Herse allerede blet dybt krænket af „mesteren“, blev postmester Stürmer det i

endnu høiere grad, thi han havde han tiltalt med et „han“. Følgelig faldt ogsaa denne ridder ud af sin rolle: „Hr. amtmand, det er min søn, som jeg har tat med mig som væbner“. — „Se, se! — en møllervæbner“. — Sig han mig, møller, er gutten allerede svend?“ — „Han er gymnasiast i Stettin“. — „Jasaa, saa? — Gymnasiast i Stettin. — Se, se! Ja, hvad der dog kan bli af et menneske. — Naa, min kjære møller, vil han vise mig den tjeneste, at han siger til gutten, at naar han næste gang render slig afsted gjennem salen med dette spiddet, som han gjorde for lidt siden, da skal han ta sig iagt, at han ikke stikker mig i øinene, ja, for min kjære møller, jeg kan aldeles ingenting se gjennem min brille. — Ja, godaften da, min kjære ridder Kuno von Kyburg“.

Og dermed gik han, den brave mand, fuldt og fast overbevist om, at han havde bidraget mægtigen til at forhøie aftenens glæde og morskab i de tvende ridderbarme! — Ak, men hvor blev han ilde lønnet! — Jeg stod der endnu, da onkel Herse begyndte: „Stürmer, ser jeg ud som „tykke Dohmstreich?“ — „Naa, kjære far Herse, med Dem faar det endda passere, men at holde *mig* for møller Karsten . . . !“ — „Stürmer, jeg blir ved mit, jeg: den gamle amtmand er en grov svinebengel“.

Mere hørte jeg ikke, for i dette øieblik kom tante Christiane styrtende løs paa mig i stærk ophidselse: „Din infame gutunge, skal jeg da maatte ærgre mig over dig hele aftenen? Indbilder du dig, at din mor og jeg har siddet der for det rene, pure ingenting og snurpet sammen den sorte dragt til dig? — Hvor har du stigen din?“ — „Den staar ude i salen“. — „Og hvor har du ovnsfeieren og hakken?“ — „Dem har jeg

lagt udenfor døren“. — „Saa, marsch ud, og hent dit værktøi, og kom hid igjen, saa skal jeg sige dig, hvad du har at gjøre“.

Følgelig samlede jeg sammen mine redskaber, og derpaa gav tante mig under trusel om alle mulige ulykker undervisning i, hvorledes jeg skulde sætte skorstensfeierguttene aktivt i scene. Jeg skulde sætte stigen op mod væggen, skulde saa klatre op og kradse og feie deroppe, ogsaa paa ovnen kunde jeg klatre op, ja endogsaa paa personer, men da maatte jeg — for at være sikker paa et heldigt udfald — nøie forvisse mig om, at personen ogsaa vilde bli staaende. Saaledes begyndte mine dramatiske kunststykker, det gik prægtigt og ikke varte det heller længe, før jeg sad oppe paa ovnen. Bare med bestigningen af de levende tinder vilde det ikke lykkes for mig. Ikke før la jeg min stige ind imod ryggen af en maske, før vedkommende veg undaf, og selv onkel Herse, til hvis godmodige venskabelighed jeg havde sat mit sidste haab, men som fremdeles var fordybet i ærgerlige betragtninger og punsch, snudde sig ved mine gjentagne forsøg paa at bestige ham, om til mig og sa; „Gjør du det engang til, Fritz, gir jeg dig et par under øret, saa du skal dætte paa ryggen“. — Kort og godt, denne tantes allersomdristigste idé lod sig ikke udføre, og da jeg nu til hendes store glæde havde kradset og feiet omkring paa alle vægge, og ligeledes forskjellige gange siddet paa ovnen, kom jeg tilbage, træt af mine anstrængelser, og erklærede hovedeffekten for aldeles umulig. — Tante stod netop sammen med en nattens dronning og underholdt sig med hende om priserne paa bommesi. Sandsynligt, at tante havde aabnet denne nattens dronning en udsigt til afsætning paa bommesi, og

at dette talte til gunst for mig, men muligvis var det ogsaa medfødt godmodighed, der vilde trøste mig for saamange fejlslagne forhaabninger, — nok er det, fru Levin, en af mig særdeles vel bekjendt jødemadam, tillod mig at faa bestige hendes stjernebesaaede, natlig-dronninglige ryg.

Men sligt skulde man aldrig tillade børn; man aner aldeles ikke, hvad børn i sin uvidenhed kan anrette for ulykker. Børn kommer i store selskaber i al uskyldighed høilydt frem med ting, som i den mest fortrolige familiekreds alene tør hviskes ganske sagte. Børn stikker i uskyldig leg med svovlfyrstikker hele byer i brand, og jeg ulykkesfugl af skorstensfeiergut skulde her, i denne aften, opmuntret af tante Christianes billigende og paa alt andet end ondt pønsende vink, hidføre en ulykke, som ikke alene fordrev den arme nattens dronning fra hendes rige og bragte hele salen i oprør, men ogsaa i sine naturlige følger faldt tilbage paa mit hode eller — rettere sagt — paa mine øren.

Jeg var steget op paa dronningens ryg og stod øverst paa min stige; jeg kunde dog ikke nu, saadan med en eneste gang atter gaa ned, først maatte der ske noget, — denne følelse, som aldrig burde forlade den dramatiske digter, navnlig ikke i sidste akt, var mig allerede dengang klar. — Jeg greb følgelig efter min ovnsfeier og begyndte at bearbejde dronning Levins stjerneliv. — efter min anskuelse særdeles skaansomt, men sløret var ikke fæstet til naturligt haar, men til en paryk. — Et skingrende hvin, . . . dronningen styrtende forover og jeg ned sammen med stigen, og endelig dette i dybeste bas udstødte brøl af den gamle, stokdøve skatteopkræver og kirkevæрге, gamle Groth: „Nei, se! se! Madam Levin har

paryk!“ gjorde, at de alle flokkedes omkring os, og at jeg af tante Christiane i hele ballets nærværelse modtog et par sansekager af den mest udsøgte slags.

Hvad kunde jeg for det? — Hvorledes skulde jeg kunne kjende til Mose lovs gammeltestamentlige bestemmelse om, at gifte jødinder ikke tør fremvise sit eget haar, at de maa gaa snauklippede og ved festlige anledninger betjene sig af paryk? — Ja, saaledes var det nu dengang. — Der var begaat uret mod mig. Jeg forlod grædende skuepladsen for mine gjerninger og traf Karl Nahmacher. Ogsaa mod ham var der begaat uret, og han havde ogsaa erholdt et par sansekager, fordi han ingen af sine andre kager havde gjemt, men spist dem op allesammen med engang. Vi udøste gjensidig vore klager for hinanden, besluttede ingenting mere at ha at bestille med hele svin delen, gik ind i skjænkestuen, krøb der ind under et thebord med sidt nedhængende dug, og er formodentlig der hurtig sunket hen i sød slummer, — for hvad der senere hændte, til det kjender jeg bare af andres beretning.

Da min værdige gudfar, hr. amtmanden, havde nok af moroen og i al troskyldighed havde udstrøet sine peberkorn rundt omkring i salen, da hans gode frue allerede begyndte at blive urolig, og jomfru Westphalen allerede længe havde siddet i rolig søvn henne i en krog med domino og florbrille paa, da August, Ernst og Lisette paa tante Christianes kaglene raab havde samlet sig omkring hendes fiskebensskjørt, og hun selv var gaat træt af at rende omkring paa de styltehøie, røde hæle som brud fra det syttende aarhundre uden brudgom, da Venus Amathusia hoderystende havde tat afsked, da Momus træt og søvning i den tolvte

time havde revet masken fra sit ansigt, da Bakkus med skrævende ben traadte frem i døren og fyldte grev Tassilos og ridder Kuno von Kyburgs bægere, da den vilde mohriske fyrste var sunket hen i en mild punscherus, og den tyrkiske sultan Susemihl begyndte at glemme Mahomeds bud, — skulde man altsaa hjemover, men „hvor er Fritz?“ — „Hvor er Fritz, hjertebarnet mit?“ spurgte hr. amtmanden min tante. — Tante forklarte, at fra det øieblik af, at hun havde forært mig de tvende ovenfor omtalte sansekager, havde hun ingen videre befatning havt med mig. — Man spurgte hid og did; ingen havde seet mig.

Samme nød i den anden ende af salen. Madam Nahmacher kunde ikke finde sin Karl. — Gamle hr. Nahmacher kom over til os for at indhente oplysninger. — Ligesom hr. amtmanden havde for vane at tiltale hvemsomhelst med „hjertebarnet mit“, sa Nahmacher „barnet mit“. — „Barnet mit, har De ikke seet min Karl?“ — „Vi, hjertebarnet mit, søger efter borgermesterens Fritz“. — „De to sidder bestandig sammen, barnet mit“. — „Hvor skulde de sidde sammen, da hjertebarnet mit?“ — „Ja, det maa den søde Gud vide, barnet mit!“ — „Hjertebarnet mit, ser De, vor Fritz havde faat et par øredasker af jomfruen . . .“ — „Ja, min Karl ogsaa af sin mor, barnet mit“. — „Hr. amtmand“, blandede jomfru Westphalen sig i samtalen, „tag mig det ikke ilde op, at jeg kommer med et ord, men gutterne er begge to gaat i vandet, og det siger *jeg!*“ — „Westphalen!“ skreg tante. — „De er da vel ikke rigtig ved Deres fulde fem?“ — „Hvad *jeg* siger, Ølpke, det siger jeg. — Øredasker og gutunger hører sammen, det ved jeg nok, men øredasker midt paa slig en offentlig danseplads, det gaar gutterne

for nær til hjerte“. — „Det er dog en underlig historie“ stak atter amtmanden sig ind, „De skulde ikke ha slaat gutterne, hjertebarnet mit!“ — Tante blev grebet af en skrækkelig angst, men papa Nahmacher trøstede hende: „Bryd Dem aldrig, barnet mit; i vandet gaar min Karl ikke; han klatrer op i de høieste grantrær i skogholtet i Pribbenow og plyndrer kraakerederne, men i vandet gaar han ikke“. — „De har ret, hjertebarnet mit. — Ved De, hvad der falder mig ind? — Gutterne er gaat hjem. — Ikke sandt, Nette-mor? — Ja, hva' ba'?“ — „Ja, Weber, men da maa vi sende bud over og spørge efter“, svarte fru amtmandinden.

Og det blev ogsaa gjort. Men desværre; den eneste underretning, som med hensyn til mig kunde erholdes, var, at far var blet vækket af sin første søvn, fordi jeg sov i værelse med ham. Han modtog just ikke budskabet i den mest rosenrøde stemning: „Ja, se der har vi følgen af de galskaber; der lar de den dumme gutunge komme bort for sig! — Gaa stille ned trappen, Fredrik, saa du ikke vækker min kone! — Jeg kommer straks“. — Og han kom ogsaa, efterat han først paa veien havde fisket op de tvende vægtene Hirsch og Netzband og forelagt dem det spørg-maal, om de ikke havde seet mig og Karl Nahmacher streife et eller andetsteds omkring. Da dette blev besvaret benægtende, blev den ene af dem sendt afsted efter Luth; Luth skulde komme straks, og far traadte, halvt ærgerlig, halvt urolig ind i salen.

„Hvor er gutterne blet seet sidst?“ — „Min Karl, barnet mit, da han havde spist op kagerne sine“. — „Og vor Fritz“, sa amtmanden en smule forlegen, „da jomfru Ølpke havde git ham et par

dasker, hjertebarnet mit, fordi han havde feiet parykken bort af hodet paa madam Levin med ovnsfeieren sin“. — „Men svoger, bedste svoger da“, raabte tante Christiane i stor angst, „jeg mente det jo ikke ondt, og det er da ikke første gang heller“. — „Hør, børn, har ingen af Jer senere seet noget til gutterne?“ — Ingen vidste noget nøiere, bare Lisette mente, at hun havde seet dem gaa *sammen* ud af salsdøren. — „Og da er de gaat i vandet“, la jomfru Westphalen rolig til. — „Hvad for noget? — hvad mener De?“ spurgte far hurtig. — „De er gaat i vandet, det er *min* anskuelse“, svarte jomfru Westphalen fremdeles meget rolig. „Og tag mig det ikke ilde op, hr. borgermester, men naar hele byen er blet galen iaften, hvorfor skulde saa to dumme gutter ikke ogsaa falde paa galskaber?“ — „Aa, det er jo bare sniksnak, jomfru; skulde min Fritz være gaat i vandet for et par øredaskers skyld, maatte han ha udført det eksperiment for længe siden“. — „Min Karl ogsaa, barnet mit“, bemærkede atter gamle Nahmacher. — „Desuden har jo alting været tæt tilfrosset i tre maaneder allerede“, fortsatte far en smule foragteligt, „og endda skulde gutterne være gaat i vandet?“ — „Tag mig det ikke ilde op, hr. borgermester, det har jeg ikke tænkt paa, og da siger jeg, at jeg ingen ting har sagt, da er de formodentlig ikke gaat i vandet“. — Det mindre end tiltalende syn, som et halvt udspillet maskebal frembyder, gjorde far vammel, og han opfordrede samtlige til at gaa hjem. Amtmandsfamilien, Nahmachers og vor egen forlod det ulykkelige bal, madam Nahmacher og tante græd, og den gamle hr. amtmand lettede af og til sit bekymrede hjerte med udraabet: „Hm, høist besynderligt! Ja, hva' ba', Nette?“

Luth var kommet og instrueret, gaardsgutterne hjemme vækket, og gamle hr. Nahmacher havde ogsaa sat sine til min fars raadighed; vægterne og nogle arbejdsfolk blev samlet, far stillede sig i spidsen for én afdeling og gamle Nahmacher for en anden; den tredje blev anbetroet til Luth, og nu begyndte der et natligt streiftog, der bragte alle Stavenhagens, den gamle ladegaards og raadhusgaardens hemmeligheder frem for lyset, — bare ikke os desværre. Skorstensfeierlærlingen Fritz Reuter og gartnergutten Karl Nahmacher laa arm i arm under tante Tolls thebord og sov den sødeste barnesøvn, tiltrods for at Kuno von Kyburg og grev Tassilo af Hohenzollern tømte tunge bægere over deres hoder.

Begge disse værdige riddere havde nemlig trukket sig tilbage fra sammenblandingen og slag-tummelten ved den almindelige skjænk og udkjæmpede sin egen personlige feide borte ved thebordet med skarpe, blodrøde rødvinsvaaben. Onkel Tassilo af Hohenzollern havde allerede mistet næsehornet foran i panden, og postmester Kuno von Kyburg tabt baade hjelmbusk og hjelm; men derfor havde de endnu ingenlunde „udtømt“ sine kræfter, men huggede tappert ind paa hverandre med skarpe bæger-klinger, saa en efterverden af spraglede bønder, spraglede tyrolere og endnu mere spraglede harlekiner stod i forbauset taushed omkring dem og i dem beundrede forfædres bedrifter. — Onkel Tassilo gjorde netop et indhug med sin blodrøde klinge paa ridder Kuno, som imidlertid forstod at parere paa halvveien med sin, saa sværdene klirrede, da Luth traadte ind af døren sammen med vor gamle Fredrik: „G'aften, hr. raadmand, Fredrik kan umulig forstaa, og mig forekommer det ogsaa som“ — Onkel havde den hele

aften gjennemført sin ridder saa godt og studert den saaledes til alle sider, at han vidste, at middelalderens riddere havde forstaat kunsten som minnesangere at kvæde sine rim; følgelig holdt han sig bare i rollen, da han afbrød politibetjent Luth, og rakte ham lystigen det fulde glas: „Her, Luth, er dig budt vin, gut! — Tøm det Luth, i et minut! — Rødvin, gut! — Skaal, Luth!“ — Postmester Kuno von Kyburg havde *anno* 6 været vagtmester under general, grev Kalkreuth, og bar sit hele liv igjennem kommandanten trofast i sit hjerte; alt hvad skjønt og fortræffeligt kaldes kunde, hedte hos ham „Kalkreuth!“ Min onkels minnesangerkvæde havde henrykket ham, han faldt ham om halsen; „Du er min Kalkreuth!“ — „Ja“, sa Luth, det er altsammen godt nok, men gutterne har vi endnu ikke tag i. — Fredrik siger, at de maa være her endnu, og det tror ogsaa jeg.“ — „Tror De det, Luth? godt, gut! — og Fredrik tror det ogsaa! Godt, Fredrik!

Du er Fredrikmand,
 jeg drikker ikke vand!
 Er vi ikke tørstige sjæle?
 Lad os fylde os i kjølig rødvin
 knuse ruderne hos bondesvin!
 Du er Fredrikmand,
 jeg drikker aldrig vand!
 Er vi ikke tørstige sjæle?

„Ja, men hvor er gutterne, hr. raadmand?“
 — „A, saa Fredrik, hold nu op med gutterne!
 Gutter, det har vi været allesammen. Hør her,
 Fredrik!

»Drik dit glas for Fiken ud,
 du glade, gamle flynder!
 Og hvo ei følger dette bud
 er en elendig synder!

Syn, syn, syn, syn, syn, syn,
er en elendig synder![«]

„Det ved jeg, hr. raadmand; men det med Fiken er en finte til mig, og det er ikke derfor, hr. borgermesteren har sendt mig afsted midt paa natten“.

Og hvem ved, om det ikke var kommet til et mindre opbyggeligt kjægl mellem ham og stamfaderen til huset Hohenzollern, dersom ikke en ligesaa overraskende som glædelig hændelse havde forpurret striden.

Enten det nu var, fordi Karl Nahmacher og jeg gennem en sund søvn havde betalt hele vor gjæld til naturen, eller den ridderlige sang, muligvis ogsaa de ridderlige ben, havde vækket os, nok er det, vi vaagnede og krøb frem under bordet. Karl slog sig frem tilvenstre forbi Kuno von Kyburg, og jeg kom tilsyne mellem min onkel Hohenzollerns ben. Men bare et eneste, kort øieblik dukkede mit sorte skorstensfeierhode frem af tante Tolls hvide borddug, førend jeg blev grebet af onkels vægtige næve og trykket ind under bordet med ordene: „Fy, Philo, læg sig!“ I den grad var min hæderlige onkels aand gaat paa reise til fortidens glæder, at han ansaa mig for doktor Webers pudel. Men Fredrik saa skarpere, han. Men et greb under bordet: „der er'n!“ drog han mig frem, og da Luth havde fakket gartnergutten, var streiftogets maal naaet og denne nats eventyr afsluttet, d. v. s. de fornøielige da, for at der kunde følge endel andre af mere ubehagelig natur, havde jeg en stærk forudfølelse af. Ogsaa hos min lidelsesfælle syntes der at røre anelser sig om noget lignende; da vi sammen blev transporteret over torvet, spurgte han mig: „Fritz, faar du din aftærskning *iaften* allerede?“ — „Nei, ikke *iaften*,

— men *imorgen!*“ — „Jeg faar en portion iaften alt, jeg“, sa han meget resigneret. „Far gjør mig ingenting, men mor!“

Vi havde tat feil begge to; vore forældre havde mere forstaaelse af vor brøde end vi selv. Kanske erindrede far sig det gamle ordsprog: „Hvo som sover, han synder ikke“. Han var ganske vist i ondt humør, men nøiede sig med en monolog over, hvilken taabelighed det var at ta børn med paa maskebal. Han havde endnu ikke snakket ud, da han blev afbrudt af, at det bankede paa ruden: „Hjertebarnet mit, er han der?“ — „Ja, hr. amtmand“. — „De gjør ham vel ingenting? Ja, hva' ba'?“ — „Nei, den dumme gut kan jo ikke for det“. — „Godt, godt, hjertebarnet mit! Godnat, hr. borgermester!“ — Og dermed var sagen forbi. — Karl Nahmacher var det gaat endnu bedre. — Da vi morgenen efter traf hinanden og jeg spurgte: „hvad fik du, Karl?“ svarte han meget oprømt: „Kaffe fik jeg, og mor var ganske glad, da hun kom, og sa: „din stygge gut, naar du vidste, for en skræk du har sat os i!“ og saa kastede hun to svære stykker sukker i kaffen og sa: „se der, drik!“ — — —

Med rette vilde man anse denne „min fødebys historie“, tiltrods for sin samvittighedsfuldhed, for ufuldstændig og mangelfuld, dersom jeg ikke tilsidst lod nogle ord flyde ind, enten om vor politik i dette tidsrum eller om dets dramatiske kunst. Jeg beklager, at jeg maa indskrænke mig til denne sidste alene, thi endnu laa politiken slumrende i beboernes hjerne kasser, var alene for tidlig vækket hos min onkel, hos hr. rektoren og hos hjulmager Clasen, og tør der ha anrettet megen ugagn og gjort megen allarm, men antastede ikke byens andre borgere i deres daglige gjerning,

saalidt som os børn i vor leg. — Jeg kan aldrig nogensinde erindre, at jeg har hørt ordet. — Noget helt andet var det med den dramatiske kunst, eller med „at spille theater“, som hele verden kaldte det; her har vi et rigt felt for vor interesse. Derfor nu om den dramatiske kunst!

Den første scene, jeg i mit liv har seet, var opslaaet i portrummet hos skræddermester Grambow. Den gjorde ved høilys dag med sine bemalte kluder et spøgelsesagtigt, ængsteligt indtryk paa mig. — Nysgjerrige samlede vi os foran det bekjendte portrum; vi hørte det banke og hamre derinde, og vidste ikke hvad; vi saa alslags underlige ting gennem sprækkerne og vidste ikke hvad. Naar den ene portfløi gik op, og en fremmed mand i en paafaldende slusket paaklædning traadte ud, veg vi forskrækket tilbage, og dog lokkede han os atter tilbage til den aabne port, for at kaste et helt overblik over portrummets hemmeligheder. — „Det er en af dem, Karl“. — „Det der er vel herren?“ — „Nei, herren er det ikke, ham saa jeg allerede igaar hjemme hos far“. — Der kom en anden springende: „Jeg har set det! Jeg har set det!“ — „Hvad har du set?“ — „Jo, tre sagbukker har de sat op, og dem har de lagt brædder over, og deroppe har de sat alslags billeder med træer og huser, og bukken og brædderne har de fra tykke Dohmstreich“. — „Ja, og bor gjør de hos Schill Sommer, og en madam har de med sig og en liden gut, og Kitte Sommer maa bestandig være med ham og lege; han siger, at gutten nok kan snakke, men ikke andet end høitysk“. — Aa, slig som jeg misundte Kitte Sommer dette bekjendtskab! Hvor gjerne havde jeg ikke sneget mig ind i porten, for der, stille trykket ind i en krog, at kunne belure al denne hemmelig-

hedsfuldhed, som der forberedtes! Ja, alt det, som kunde vise sig her! Ja, end alt det, som kunde ske her! Jeg følte mig tilmode, som naar Marie Wienken fortalte spøgelseshistorier. Og endnu senere, da hr. Stengel opslog sin thespiskjærre i vort eget hus, da jeg allerede havde set skuespil, da jeg allerede vidste, hvad det var som skede der, og hvad der var at se, og at det for det meste bare var morro, — hvor det alligevel fór i mig, hvergang jeg om kvælden maatte over salen ind i mit soveværelse, og scenen laa der saa død, saa tom og dunkel som liget af et menneske, fra hvis læber der bare for en time siden har klinget lystig latter! — Hvor ventede jeg ikke i min seng paa min far, for at hans faste skridt kunde jage „Den fattige digter“, „Herren af Malesherbes' roser“ og „Skrædder Feps“ paa flugt.

Det Grambow'ske portrumstheaters produktioner er forblevet en lukket bog for mig; far satte sig absolut imod, at vi overvar dem, men mine venner forsikrede mig, at det havde været aldeles nydeligt, og jeg tror dem gjerne. Paa én stavenhagersjæl ialfald har forestillingerne gjort et uudslætteligt indtryk, en pige, som forlod far og mor og fulgte kunsten. Klara Saalfeldt, gamle skomager Saalfeldts datter, blev med truppen og er, mig bekjendt, det eneste stavenhagerbarn, som praktisk har viet sig til den dramatiske kunst. Og ikke alene herfor, men navnlig for et oprins skyld, hvori den guddommelige kunst seirede over den nøgterne virkelighed, fortjener hendes navn at opbevares. — Klara var saaledes, som man i dattidens uhøflige sprog udtrykte det, løbet sin vei. Gamle skomager Saalfeldt tordnede de faderligste forbandelser efter hende. — Ikkedestomindre blev Klara første elskerinde ved truppen, og dunkle

rygter om den umaadelige lykke, hun gjorde, naade ogsaa til Stavenhagen og til de faderlige øren. — Gode venner, af hvilke der dengang fandtes flere end nutildags, og som endnu ikke dengang satte folk op, hvor de skulde berolige, fik lidt efter lidt den gamle skomager forsonet med tanken paa at ha en datter, der var første elskerinde. Han blev mildere stemt imod hende, og Klara dristede sig til det mere end vovelige skridt, efter halvandet aars forløb at optræde som første elskerinde i sin egen fødeby og i det samme Grambow'ske portrum, hvor hun første gang havde tømt kunstens berusende bæger, — og det tiltrods for alle de brud paa illusjoner, hun her maatte være udsat for. Hendes dristighed var stor, hendes succes endnu større. — Gamle Saalfeldts gode venner havde i paavente heraf allerede otte dage iforveien begyndt at bearbejde gamlingen om, at han skulde la naade gaa for ret og anerkjende elskerinden som datter. — Førgjæves! Endelig opnaade de det yderste, hvortil han vilde gi sit samtykke: han vilde selv gaa i theatret og selv se sin datter spille. Saa sker, og tæppet gaar op. Klara spiller som en liden engel; hun ved, at alles øine og hendes fars ligeledes hænger ved hende. — „Klara Saalfeldt! Klara Saalfeldt!“ — Og saaledes gik det helt til slutningen næsten, da Klara benytter et sted i sin rolle til den mest storartede effekt. Hun knæler ned og raaber: „Tilgiv mig, fader!“ — Mester Saalfeldt holder det ikke længre ud; han reiser sig op: „Hvad har jeg at tilgive dig, barnet mit? Jeg oplever jo ikke andet end ære og glæde af dig“. — Med denne scene afsluttede Klara sin dramatiske løbebane, drog sig tilbage til privatlivets stilhed og giftede sig med en sjælsfrænde, en toldskriver. Hun vedblev til sine dages

ende at være Stavenhagens første autoritet i dramatiske spørgsmål.

Navnet paa Klaras trup er gaat mig af minde; kanhænde, at jeg aldrig har vidst det. Høist sandsynligt har jeg bare kaldt dem „theaterspillerne“, saasom de for mig stod som repræsentanter for den hele kunst. Dette varte naturligvis bare saa længe, til der viste sig et andet selskab, og det kom da ogsaa. Og om truppens egentlige stamme bare bestod af to personer, af mand og kone, saa var disse to paa sin plads maaske mere værd end en hel hær af almindelige skuespillere og skuespillerinder; de forstod nemlig at rekruttere fra omgivelserne for hvert nyt stykke og instruere ynglinger, unge piger og børn for sine opgaver, beseire forældrenes modstræben og ikke alene vække den kunstneriske ærgjærrighed i brystet paa skuespillerne, men ogsaa hos deres paarørende. Derfor kunde de ogsaa bestandig regne paa et sikkert og i høieste tilfredshed applauderende publikum. Det var den første grundsten til en virkelig kunstskole, som den brave, ovenfor nævnte ridder Kuno von Kyburg begyndte at lægge sammen med sin hustru, og Gud ved, hvad der kunde kommet ud af det og hvilke berømt heder denne anstalt kunde have udsendt, var den storhertugelige styrelse bare ikke kommet paa den ulyksalige tanke at gjøre hr. von Kuno til postmester i Stavenhagen. Det var skade! Sansen for skuespilkunsten var allerede trængt dybt ned i beboernes sjæl. Kritikens føleorganer begyndte allerede hos de fleste at udvikle sig, og ingen turde komme med krav paa dannelse, der ikke idetmindste havde stillet *ét* medlem af familien som kontribution under hr. von Kyburgs kommando. „Hør, far min, gaar du hen i Allmann sin sal ikvæld?“ — Ja, for Ky-

burgerne spillede nok ikke i portrum, de. — „Ja, skulde jeg ikke det da, far? Karl, han gutten min, er jo med som en officer. Dürten har syd en skarlagensrød lap paa min blaa klædesfrakke, og nu skulde du bare set bengelen“. — „Naa, ja, ja, far min; imorgen kommer turen til min Maja, hun skal nok forestille hvorsom enslags grevinde. Hun har nu holdt paa i over otte dage med at læse over, for let er det ikke. Igaar var *hun selv* der og drog i arme og ben paa hende og viste hende, slig som hun skulde bære sig ad. Men saa sendte jeg da ogsaa en skjeppe potetes hjem til hende“. — „Naa, konen min sendte hende her forleden en hel slump gulerødder. Igrunden staa de folk sig ikke daarligt paa sin forretning“. — „Ja, det siger du, far min, men de siger jo, at han vil overta postmesterbestillingen“. — „Da maatte han være en nar. Med postmesterbestillingen kan han paa lidet nær sulte ihjæl, men denne forretningen holder sin mand; det er ikke otte dage siden, slagter Kraüger sendte ham en halv saueskrot“. — Men min mangeaarige, gamle, nu afdøde ven, var en nar; han tog postmesterbestillingen og sultede heller med den paa det visse, end længre paa det uvisse at betro sig til min fødebys kunstbegeistring. Hans fortjenester af postvæsenet blev senere af den høie storhertugelige regjering hædret med et lidet lønstillæg og titelen af postkommisær. Han og hans hustru var glad i denne titel, jeg hadede den, fordi den for mig blev aarsag til en nedrig beskjæmmelse. — Jeg blev nemlig engang af far sendt hen til ham i et eller andet anliggende og spurgte hans kone, om postmesteren ikke var hjemme? Se, da lød hint svar til mig oppe fra skyerne: „Mit barn, hr. *postmesteren* er ikke hjemme, men hr. *postkommis-*

særen er hjemme“. — Siden kaldte jeg hende aldrig for andet end „fru postkommissærinden“. Begge de snille, gamle mennesker er nu døde; det var et harmløst, gemytligt par, *hun* høitidelig, *han* flegmatisk og begge ind i sin gamle alder dramatiske. Hvor ofte har jeg ikke været vidne til, at den gamle skøier improviserte et uskyldigt lystspil, som hun mod sin vilje maatte spille med i. — Kunstskolen gik tilgrunde, smagen sank ned til kunstberidere og linedansere, til omsidder — Stengel kom.

Danselærer Stengel løftede atter kunsten og indsatte sok og kothurne i sine gamle rettigheder. Scenen var allerede forflyttet fra portrummet og op i den Allmann'ske sal, men den skulde stige høiere: Stengel førte den op paa raadhusalen. Min postkommissær var optraadt to mand høi, hvorved jeg regner hans kone med for en hel mand; Stengel optraadte allerede 4 mand høi, hvorved jeg regner hans kone for to, da hun ved hver eneste forestilling nemlig maatte optræde i to roller, engang i fruentimmerdragt, og engang i benklær. I disse spillede hun bestandig unge herrer, der næsten altid optraadte med en ridepidsk. — Stakkars kone! — Det var selvsamme ridepidsk, som Stengel misbrugte mod hende. Hendes søster, „svigerinden“, som man bare kaldte hende, spillede elskerinden, og forekom der en kyssescene, blev den til fordel for illusionen gjen-nemført til de yderste konsekvenser af de to elskende, uden at publikum kunde ta forargelse deraf, da familie- og slægtskabsforholdet jo var alle og enhver bekjendt. Stengel spillede selv alt muligt; det, som lykkedes ham bedst, var de brutale karakterer, der indgik under kategorier gamle buldre-basser; naturen syntes ligefrem at ha skabt ham

for det slags roller. — Repertoiret var meget righoldigt; det omfattede taareperse-komedien, lystspillet, operetten og balletten. Denne sidste var ligesom etslags anbefalingskort, som hr. Stengel ved slutningen af hver forestilling overrakte publikum for at vinde nye danseskoleelever og for dog engang at vise sine ben i deres egentlige erhverv. Ved disse anledninger slog han med sine elefantlabber saakaldte *entrechats*, der i det naturligeste forhold til tyngden af det til samme anvendte materiale dundrede ned paa bræddegulvet. — Operetten var forestillingens svageste side; hos Stengel havde al kunstbegavelse koncentreret sig nedadtil i benene, og de øverste partier: hode, hals og stemmeorganer var blet staaende tomhændet tilbage. Vistnok sang han, men „saa er det ogsaa derefter“, sa folk. — Madam Stengel sang slet ikke, og svigerinden maatte saaledes greie det hele, men til en saa omfattende forretning strak hendes tynde, lille stemme ikke. Dertil kom endnu, at gamle dr. Sparmann, der vilde ha hørt operaer i Berlin, skulde ha ladt sig forlyde med, at hun sang en halv tone for høit, hvad de stavenhagere aldeles ikke vilde lade sig byde og heller ikke med ret og rigtighed kunde. Følgen var, at i modsætning til nutiden, operaforestillingerne ikke trak hus, og at theatret gjerne stod tomt, naar det forlød: „ikvæld skal de atter synge“. — Af finansielle grunde maatte derfor operan indstilles. — Lystspillet og fremforalt taareperse-stykkerne holdt sig, og jeg var af hele publikum den mest taknemmelige tilskuer.

Efter lange, haardnakkede anstrængelser fra tante Christianes side og med onkel Herses og andre personers bistand, der kjendte scenekunstens betydning som dannelsesmiddel, gav far endelig

den ham aftvungne tilladelse til at vi kunde besøge theatret. Far havde uret, da han gav efter, og ret, da han vægrede sig. Der findes intet saa ubedrageligt middel til at fremavle usande forestillinger i en barnesjæl som et *daarligt* theater. Barnet ler af disse flauue bajadskunster, som man snarere burde græde over som nedværdigende for menneskenaturen, og græder ved de smagløse sentimentaliteter, over hvilke man, som en fuldstændig modsætning til virkeligheden, burde le som over en travesti. De tykke, skrigende farveklatter, som fremstilleren maler med, blænder det uøvede barneøie og afstumper sansen for iagttagelse og rigtig opfatning af de blødere farvetoner, som virkeligheden frembyr. Ved disse saa altfor pebrede retter gaar smagen for aandelig nydelse ligesaa sikkert under som den fysiske ved *mixed pickles*; hverdagslivets pandekage vil da ikke smage mere. Men det værste tab ved nydelsen af dette sammenurium er sansen for renslighed. Det er en ligegyldigt hvadslags fad, om aldrig saa smudsigt, retten sættes frem i, bare den er pebret, saa den faar ens øine til at rinde, — det maa nu være af forlorent føleri eller af kvælende latterudbrud. Tænksomme børn fordyber sig i disse falske forestillinger og drømmer sig til egen, sjælelig skade ind i en urolig verden. Livlige børn gjør de slette skuespillere deres fagter efter, saa barnets karakter kan beholde en bismag deraf for hele livet. I barneaarene er tilegnelsesprocessen meget energisk, saa de ydre indtryk hurtig blir kjød og blod af os selv.

Allerede som følge af det snart sagt voldsomme indtryk, som det første theaterbesøg gjør paa barnet, burde forældre og opdragere være opmærksomme paa og nøie overveie, i hvilken alder de skal kunne vove at udsætte det unge

sind for en slig rystelse, og burde med omhu selv vælge ud stykket og med endnu større omhu fremstillingen. Dette er et yderst alvorligt, jeg kunde sige helligt, spørgsmaal, og det er sandelig ikke ligegyldigt, om man blir ledet ind i den kunstneriske opfatning af menneskelivet ved en frivol Kotzebues eller ved en ideal Schillers haand. Det første indtryk sidder ganske forunderlig fast, jeg har prøvet det paa mig selv. Det er nu mere end firti aar siden, jeg saa min første theaterforestilling: „Den fattige poet“, og da jeg for bare to aar siden saa stykket igjen, stod alting endnu saa levende for min erindring, at jeg i nødstilfælde selv skulde kunde sufferet. Men hvilket indtryk gjorde ikke dette, i sin helhed saa uskyldige produkt paa mig! — Jeg græd, som skulde jeg ha mistet baade far og mor, og ved siden af mig græd tante Christiane, onkel Herse bag mig, og gjennem hans rørelse kom af og til dette udraab snøftende frem: „et idiotisk, gammelt stykke!“ Og da Stengel som den fattige poet berettede om, hvorlunde bølgerne havde frarevet ham hans hustru og rakte ud armene og tilraabte hende et sidste farvel, da hulkede hele Stavenhagen — første og anden plads (børn det halve) — og hos mig blev min rørelse saa betænkelig, at tante Christiane afbrød sig selv i sin egen og gav mig en dult i siden: „Brøl da ikke saa forfærdeligt, gut. Du hyler jo som en slagtegris!“ — Men hvor spillede han ogsaa deiligt iaften, hr. Stengel! — Slig som han sultede og vimrede omkring paa scenen i sin egenskab af fattig poet! Her har jeg indsugget det rette begreb om poeters nød og bekymringer, og blev derved saa afskrækket fra den digteriske løbebane, at jeg først besluttede mig til at betræde dens tornefulde vei, efterat alt muligt andet var

forsøgt: Torvspadning og gjødselkjøring*), skolemesterprofessionen med tilhørende barnetugt og tilsidst ogsaa forskjelligt andet.

Som besværgelsesmiddel af og en dæmper paa aftenforestillingens almindelige rørelse satte Stengel op „Landstedet ved kongeveien“. — Kunde han ha valgt noget skjønnere? — For mig sikkerligen ikke. — Nei, slig som jeg lo over, at gamlingen uafbrudt blev forstyrret i sin ro! Og som Stengel gjorde det storartet! Hvor naturligt kjæftedes han ikke med vaskerkonen! — Hans medfødte grovmundethed, som yderligere var udviklet i dansetimerne, kom ham her fortræffeligt tilpas, og han gav den desto freidigere tøilerne, som han var nødt til at improvisere paa grund af manglende støhed i rollen. Publikum lo som gale mennesker, og anden plads, som til straf for den mindre entré bare havde staaplads, benyttede sin stilling til at trampe med fødderne for at udtrykke sin glæde, og det saa eftertrykkeligt, at kalken dryssede fra taget nedenunder og Luth maatte op for at paabyde ro. Men Luth! — ak, hvad var Luth i dette øieblik? — Thi i det samme traadte madam Stengel ind forklædt som tambur, — og *hun* eller *han*, hvad man vil, trommede den brum-lende gamling rent fra hørselen. Det var høidepunktet af komik! — Og Luth? — Hvad vilde Luth? — Selv den dygtigste politibetjent er ikke istand til at arrestere en hel by's stormlatter; Luth lo og trampede med selv.

Det var en herlig aften! Den har spøget længe omkring i mit hode, og for bedre at kunne

*) *Fritz Reuter* forsøgte sig efter sit politiske fangenskab bl. a. som landmand. Det er oplevelser fra denne periode, han har skildret i »Ut mine Stromtid« (»Paa landsbygden«).

dette kastede den først paa dør min opmærksomhed i undervisningstimerne og efter den fulgte hurtigt min smule viden. Mine forældre vilde skyde skylden for denne adspredthed og min mangel paa beholdelseskraft — som klokker Fuhr vilde ha udtrykt sig — paa de samtidig paagaaende danseøvelser, men det var ikke dem. Dansen har — som allerede forhen bemærket — aldrig begejstret mig, og har paa sit eget omraade, dansegulvet, alene traadt mig hæmmende og forvirrende imøde.

Det ligger nu snublende nær at formode, at der af den Kyburgske kunstscole og af begejstringen for de Stengelske præstationer i det mindste var steget et diletanttheater frem i min fødeby, saameget mere som den nødvendigste forudsætning herfor — en fuldendt første elskerinde, i Klara Saalfeldts person, opholdt sig indenfor vore mure. Men saa skete ikke, — sandsynligvis fordi tiderne var for alvorlige dertil efter krigen og erhvervskilderne for udtørrede til at kunne bestride udgifterne ved en staaende scene. Men ogsaa senerehen, da de ovenanførte grunde faldt væk af sig selv, har et diletanttheater aldrig kunnet fæste rod i Stavenhagen, noget, som ofte har sat mig i største uro: Har Stavenhagen ogsaa virkelig fulgt med tiden? — eller er den kunstsans, som i min ungdom gav sig saa levende udtryk hos befolkningen, fuldstændig gaat tilgrunde i den opblomstrende „Perdukten-handel“ og „Strædets“ livlige linnedvæveri? — Tiltrods for det stærke indtryk, som theatret maatte gjøre paa os, legte heller ikke vi børn „theater“, hverken „fattige poeter“ eller „landsteder ved kongeveien“. Det store drama, som saa nylig var udspillet i Tyskland og ligeledes havde trukket vor lille by med ind paa krigsskuepladsen, klang igjen i vore

barnelege. Vi legte: Napoleon paa øen Elba og slaget ved Leipzig, i hvilket imidlertid bare russere og franskmænd optraadte. Vi var bare ægte tyskere, naar vi i vor nationale beskedenhed ikke mindedes vore egne krigsmænd og i vor levende taknemmelighed over den fremmede hjælp heller vilde lege russere end tyske. Forøvrigt var legen meget simpel. Russerne blev rekrutteret af de stærkeste, raskeste og mest opvakte, mens alle dumskolterne, tuslingerne og de, vi ikke likte, blev stukket ind i franskmændenes geleder. Slaget endte med, at vor russisk-tyske patriotisme pryglede den forhadte landsfiende grundigt igjennem, af hvilken grund legen snart maatte indstilles, da de, som engang havde faat sine tærsk, ikke vilde være med en næste gang og maatte erklære sig i egenskab af fiende fuldstændig beseirede. — Kort og godt, vor patriotisme slap snart op for sit passive materiale.

Hidtil har jeg skildret Stavenhagen omtrent som et individ i og for sig selv. Jeg maa nu tilsidst fremhæve byens betydning for det hele, store meklenburgske fædreland.

Udenfor de ved lands lov foreskrevne skatteydelser, som, efter hvad jeg ved, bestandig er blet ordentlig udbetalte, har Stavenhagen forsynet det meklenburgske fædreland med tre ting af stor, social betydning: 1) med en sundhedsbrønd, 2) med det Kliefoth'ske kohorn og 3) med det første, hertillands bryggede bayersk-øl. Dette sidstes betydning for verdens sociale og selskabelige forhold trænger ikke engang til et bevis, det Kliefoth'ske kohorn kan hvemsomhelst, der maatte finde behag deri, høre klangen af paa alle mulige landeveie, — men Stavenhagens sundhedsbrønd

vil ingen saa let kunne opdage, tiltrods for, at den virkelig er blet opdaget engang.

Sagen var denne. — En jødisk lærer ved navn Katz havde en dag den ulykke at falde ned i en grøft paa Stavenhagens hestebeite. Da han fornåm vandet i sine støvler, var han fornuftig nok til at klavre sig op af grøften, gaa hjem, trække paa sig tørre strømper og benklær og hænge de vaade klædesplag op til tørring henne ved ovnen. — Men hvor blev han ikke forbauset, da han næste morgen fandt sine bukser bedækket af en skorpe af rustbrun smuds. Om smuds havde han vistnok havt en tanke, men ikke om dette rustbrune. Han undersøger den nøiere og finder, at den stinker noget forfærdeligt. — Katz var ikke den mand, der slog sig til ro med denne opdagelse. Han gaar tilbage til grøften, sammenligner sit smuds med grøftens indhold og finder det naturligtvis identisk. Han ser, at vandet er bedækket af et rustbrunt slam, han tør formode, at det har en fæl stank, han lugter til det, det stinker virkelig. Han tør formode, at det smager rædsomt, han tar en slurk og — sandt for dyden, det smager fælt. Han tar lidt af vandet med sig, gaar hjem og lar sin vært, gjæstgiveren Deffge, ta sig en slurk. Han spytter det ud og raaber: „Fy for satan! Akkurat som raadne æg, fuldstændig som vandet i brønden min ude i baggaarden“. — Der blev anstillet sammenligning og begge slags vand er lige afskyelige i smag som i lugt. — Katz gaar med sit fund til kemikeren, doktor Grischow. Denne undersøger vandet og finder en ganske betydelig mængde svovljern. — Opdagelsen var gjort, og den ubetydelige, jødiske skolelærer Katz var Stavenhagens, Meklenburgs og den øvrige verdens velgjører.

Der var dengang udbrudt en sand mani i Meklenburg for sundhedsbrønde. Güstrow havde en, Parchim en, Goldberg en, i Lühz holdt man allerede paa at grave efter en, Crivitz haabede paa en, og nu havde ogsaa vi stavenhagere allerede en! Efterretningen gik som en løbeild gjennem byen. — Stor bevægelse. — „Kjære, du har vel hørt? Den gamle lortbrønden til Deffge er en sundhedsbrønd“. — „Aa, bitterjor, tænk, saa han kommer til at bli for en rig mand!“ — „Kom, lad os gaa derhen, vi ogsaa!“ — Og saa gik de stavenhagere til Deffge, drak af vandet hans og satte et par kummin-snapser ovenpaa for at fordrive den væmmelige smag. — Deffge's rigdom tog allerede sin begyndelse. — Hele verden havde tiltro til hans vand, det smagte jo saa altfor afskyligt; det blev drukket, og man badede i det. — Gamle raadmand Susemihl, der fra ungdommen af havde havt en stiv finger, raabte til sin søn: „Aa, Zacharias, du kan løbe over til Deffge og hente mig en krukke af vandet i hans sundhedsbrønd“. — „Nei, men fatter da, er du gal?“ sa hans kone. — „Aa, lad mig bare, jeg kan jo altid forsøge“, sa han og holdt sin finger en hel time ned i fadet med sundhedsvandet. — Den gamle, stokdøve skatteopkræver Groth lod hver morgen dryppe syv draaber af vandet ind i ørerne paa sig, og murmester Wøllerts mor maatte hver morgen hente en bøtte vand fra grøften ude paa hestebeitet for med det at gjengive faderens for mange aar tilbage brukne og skjævt sammengroede ben den rigtige retning. — Fra alle kanter strømmede alslags syge og gigtbrudne til Stavenhagen, og da den første helbredede, hofraad Kanzler fra Güstrow, havde hængt op sine krykker over sin badebalje, var der ikke tyil mere: Deffge maatte

blive en rig mand. — Men Deffge blev ingen rig mand, en omstændighed ødelagde de glimrende udsigter. Ulykkeligvis hengav manden sig til at drikke af sit eget sundhedsvand som en anbefaling overfor fremmede og indfødte, og saasom han bestandig for den vonde eftersmagens skyld maatte sætte et par kummin-snapser ovenpaa, saa blev skaden tilsidst større end nytten, og han døde af sin sundhedsbrønd. — Nu skulde jo enken nok kunnet fortsætte sundhedsforretningen, men det havde vist sig, at Goldberger-kilden var 0,005 pct. kraftigere og det knækkede halsen paa Stavenhagen. Disse $\frac{5}{1000}$ pct. tilintetgjorde alle Stavenhagens forhaabninger; de gigtbrudne kom ikke mere, og naar en fremmed nu spør efter sundhedsbrønden, da ryster efterslægten paa hodet, som havde han spurgt efter kaliforniske guldgruber.

Hofraad Kanzler fra Güstrow efterlod min fødeby sine krykker og tog istedet det Kliefoth'ske kohorn med sig til sit hjemsted. Det var et godt bytte, han gjorde. Fra Güstrow udbredte kohornet — alpehorn vilde være det rette navn — sig senere over hele Meklenburg. Alle landets røgtere med undtagelse af gamle Kliefoth knaldede tidligere deres kjør sammen med lange sveper, noget, som ofte kunde være ubehageligt nok, ikke bare for trommehinden, men ogsaa for det ydre øre. Jeg har selv engang været øienvidne dertil. Friedländer røgteren holdt netop i sin stillings medfør paa at knalde med svøben ved Henrik bagers hjørne, da en fremmed, der endnu ikke maatte kjende til rækkevidden hos en slig meklenburgsk røgter-svepe, uforsigtigt kom frem om hjørnet og fik den tjærede piskesnert med fuld kraft om begge ører. Manden blev rasende over det modtagne slag, men ogsaa røgteren over denne for-

styrrelse i hans embedsvirksomhed, da knaldet af svøben var blet ødelagt for ham herved. Manden vilde til at fare op, men røgteren kom ham i forkjøbet og raabte rasende til ham: „Hvad vil du midt i veien for mig, dit fordømte drog?“ — Da kom det Kliefoth'ske kohorn og opløste alle dissonantser i de yndigste melodier. Med Kliefoth sænkede der sig en fuldstændig idylle over Meklenburg.

Kliefoth var overrøgter for alt det mere bedagelige kvæg i min fødeby, han havde omsorgen for den udvalgte bøling, mens Hamann maatte plage sig med alslags ugagnskroker af kviger, okser og kalve. Kliefoths bøling var saa tam og velopdragen, at han tilsidst maatte begynde at kjede sig ved den, og denne kjedsomhed maatte han udfylde med noget, thi han var et tænksomt hode, og saa opfandt han i sine ledige timer et blæseinstrument, om hvilket han dengang visselig ikke kunde ane, at det skulde komme til at fylde hele landet med sine toner. Igrunden var instrumentet allerede opfundet længe før hans tid; mange havde allerede før ham blæst paa det. — Havde han hørt noget derom? Jeg ved ikke. Men saameget ved jeg: for Meklenburg har han opfundet det. Han flaadde et ungt, grønt træ, tog barken, dyttede den med almindeligt skomagerbeg og saakaldte „feddebaand“, satte ind et mundstykke som paa en trompet, og dermed havde han etslags alpehorn som det, hvormed hyrderne i Schweitz sender sine tilbedte sæterpiger hilsener, indbyder dem til nattebesøg eller varskoer hverandre: „Pas paa! Pas paa! Der er rovdyr over kreaturerne!“ — Neppe havde han sit instrument færdigt, før Kliefoth ogsaa med overordentlig virtuositet begyndte at spille paa det, thi han havde meget musikalsk talent, navnlig for blæseinstru-

menter; hans røgtergutter spidsede læberne og plistrede til. — Hvad var det ikke for en høitidsdag for mig, naar far udstrakte sine daglige spaserture helt til den deilige egeskov, hvor Kliefoth gjætede sine kjør. Alting derinde var saa fredeligt, saa stille, de velnærede kreaturer ordentlig stønnede af indre velbehag og drøvtyggede det fortærede foder. Den gamle fyr, vort Meklenburgs Jubal, sad patriarkalsk midt i sin hjord paa det friske grønsvær, i skjødet havde han potetes, thi Kliefoth levede som eremit og foragtede denne verdens goder, men ved siden af sig havde han en vel tildækket hankekrukke. — „Blæs en smule for os, Kliefoth“, sa derpaa far, som ellers ikke var videre for musik, og saa satte den gamle, trofaste røgter sit trompetmundstykke for munden og det klang høit som en basuntone: „Vaagn op! Vaagn op!“ og kjørene reiste sig fra det fede græs, og derpaa klang det sødt som fra et valdhorn: „Kom hid! Kom hid!“ og de sagtmødige kjør stod omkring ham med fromme, dumt gloende øine, og saa lod han sin triumfhymne klinge i jubeltoner: „Se, saaledes har jeg lært dem op!“ Og gutterne plistrede til og skjelede begjærligt bort paa den vel tildækkede hankekrukke. Det var en skjøn idyl, men ingen skal rose dagen, før sol gaar ned, og begynder først en af dem at „skjene“, „skjener“ de alle. Ogsaa det har jeg seet og oplevet, at bremsen fór ind mellem kreaturerne, og at en af dem løftede halen og snoede den iveiret som en korketrækker og afsted fór den i vild gallop og afsted fór de andre til alle verdens hjørner. Den gamle patriark tutede og blæste — forgjæves! „Nei, nu hr. borgermester, nu maa vi ha fat i politibetjente og pantere, nu nytter ikke min tuting mere“, sa han og kastede

sit horn fra sig paa marken. Men dette var bare et undtagelsestilfælde, som man kunde forudse ikke saa let vilde forekomme igjen, og det var ikke instrumentet, men bremsen, som havde skylden. Heller ikke forhindrede dette tilfælde den almindelige indførelse af kohornet, og Stavenhagens magistrat satte Kliefoth ordentlig kniven paa struben, for at han skulde spille sine melodier for de andre byers røgttere.

Da Pythagoras havde udfundet sin berømte læresætning, ofrede han i taknemmelig glæde Jupiter hundre okser, og naar Kant fortalte denne historie, pleiede han at lægge til: „Og derfor, mine herrer, sitrer alle okser, hvergang en ny sandhed blir fundet“. — Endnu den dag i dag bæver de for sandheden, men kohornet beroliger dem atter og forsamler dem om sig, naar dets melodiske toner i alle gader kalder dem ud til de fede græsgange. — Men godt maa hornet spilles, og instrumentet maa være sammensat af mygt materiale, af olderbark, skomagerbeg og „feddebaand“. — Kliefoths efterfølgere og elever i musikken har ladet denne omstændighed helt ud af betragtning. For dovne til selv at gjøre sig sine kohorn, lar de sig paa fælles bekostning gjøre horn af blik hos blikkenslagere og blæser og tuter paa dem. — Naaja! Blik eller beg kan jo være det samme, og i det ydre er ogsaa formen bibeholdt, men den i beg udviklede førsteopfindelse klang saa blødt, saa fredeligt, og ved dette beg klæber mine ungdomserindringer. Blikinstrumentet lyder saa haardt, saa skjærende i øret paa en, og jeg tror ogsaa, jeg har bemærket, at selv de fromt blikkende, sagtmodige kjør blir sky ved dets skarpe trompettoner og ikke er saa lydige, som de var før.

Patenter paa opfindelser blir ikke udstedt i Meklenburg. „for det kan, for det kan jo ridderskabet ikke like!“ *) De lufttætte ovnsdøre, som var pottemagerens opfindelse i Strelitz og den Albanske saamaskine har gaat sin gang over hele verden og trængt helt ind i Amerikas urskove. De to opfindere har ingen velsignelse havt deraf; deres opfindelser er kommet verden og ikke dem selv tilgode. Saaledes gik det ogsaa gamle Kliefoth: fattig var han, fattig blev han, fattig døde han. Ikke engang for sine nærmeste paarørende kunde han dra tilstrækkelig omsorg. For brødre og svogre behøvede han visselig ikke at nære bekymring, for slige havde han ikke; men hans søn, der plistrede saa smukt, og en ulykkelig datter faldt efter hans død byens fattigvæsen til byrde.

Til det Kliefoth'ske alpehorn sluttede sig noget senere den tredie velsignelse, som fra Stavenhagen kom udover Meklenburg; det bayerske øl. — Underligt nok, at det skulde være tvende af de ubetydeligste smaabyer, som erhvervede sig fortjenesten af paa en hensigtsmæssig og sund maade at slukke sit fædrelands tørst, og underligt nok, at det netop skulde være to borgermestre, som næsten samtidig først maatte erkjende denne opgaves sædelige og nationaløkonomiske betydning; man skulde, med blikket paa middelalderen, meget snarere ha sluttet dette om et par geistlige herrer. Men nei! Borgermester Schlüter plantede vinbjerge i Crivitz og min far bryggede det første bayerske øl i Stavenhagen. Man har forsikret mig om, at Crivitzer-bjergets lagrede produkt skal slukke tørsten aldeles udmærket, navnlig naar man

*) »Dat litt jo, dat litt jo de Ridderschaft nich!« Meklenburgsk mundheld for at betegne, hvorledes landets ridderskab oprindelig modsatte sig enhver forandring.

drikker det i skikkelse af vineddike, blandet med vand; man maa imidlertid da være sikker paa den kraftigste sundhedstilstand hos sin mave. Selv har jeg deri ingen erfaring og vil ikke mere paa mine gamle dage sætte mine fordøielsesredskaber paa saa haard en prøve. Angaaende Stavenhagens „borgermesterøl“ har jeg sammen med „mange andre“ fra dets tid forlængst overbevist mig om dets egenskaber, og jeg føler mig sikker paa, at „mange andre“ med mig vil kunne fælde en meget gunstig dom over det. Og saalunde havde da begge disse menneskehedens génier holdt sit indtog i mit dyrebare fædreland:

Den herre fra Rhinen i gylden dragt,
øllet i brungul jakke,

den herre fra Rhinen ved crivitzerens haand og øllet ved Stavenhagens borgermesters. Crivitzerens klient kunde ikke rigtig taale klimabet her, han skar alslags sure ansigter til det og fik omsider en forkjølelse, der tilsidst udviklede sig i den grad betænkeligt, at man fra alle sider gav ham det velmente raad at vende tilbage til sit varmere hjemland og heller derfra sætte sig i forbindelse med Meklenburg. Men øllet blev og trivedes; man ser dets „brungule jakke“ hele landet over, og det er en glæde at betragte, hvorledes det kaster det osende, blaalige finkelbrændevin i sine tiggerlaser paa dør, hvorsomhelst det viser sig.

Det er den vinding, som landet har min far at takke for, og om der ogsaa prækes og spottes aldrig saameget fra visse kanter over ølkneiper og ølvitser og ølbænke og ølbasser, et velsignelsesrigt fremskridt for landets materielle vel er og blir indførselen af det bayerske øl og den til for tjeneste, som gav det første stød dertil. Ja, selv

om bare tusendelen af det udsagn: „Mennesket er, hvad det æder“ — og jeg tilføier „og drikker“ — skulde være sandt, saa udstrækker denne fortjeneste sig ogsaa til de aandelige og sædelige fremskridt, og vil man afdisputere mig den umiddelbare indvirkning, den middelbare maa man dog skjænke mig.

Jeg taler her om min far, og det ikke som hans barn, thi da maatte jeg ha talt varmere om ham og ikke ha gjort det paa dette sted, ved slutningen af en munter, maaske noget løssluppen, fremstilling. Som meklenburgsk landsbarn og stavenhager bysbarn er det, og i denne egenskab blev det en uafviselig nødvendighed for mig at vedføie ogsaa nogle ord om *hans* arbeide for min fødeby, hvor jeg gir en skildring af denne, — han som næsten gjennem firte aar var drivfjedren og uroen i byens livsvirksomhed, og hvad der vil sige endnu mere, ogsaa dens pendel og regulator. En utrættelig arbejdskraft frugtbargjorde hans aldrig hvilende spekulationer baade for hans nærmere og fjernere omgivelser, og en pinlig ordenssans i livsvaner som i forretningsførsel holdt denne fremskridtstrang og ivrighed i en lykkelig ligevægt. Hvad der blev indvundet for byens ve og vel, blev det og blev bevaret gjennem ham og gjennem *ham* alene og udelukkende efter *hans* vilje, — thi at der under en saa lang virksomhedsperiode, hvori han saagodtsom ikke understøttedes af anden indsigt, maatte udvikle sig en stærk egenvilje hos ham, var jo ikke mere end naturligt. Som borgermester og bydommer gjennemkjæmpede han krigsaarene, de derpaa følgende nødsaar og de endnu værre hungersaar omkring 1820, og det saagodtsom uden hjælp. Han maatte være sin egen sekretær, og desuagtet fandt hans rastløse iver alligevel tid

til forholdsvis stor, praktisk virksomhed. Om jeg ogsaa ovenfor har talt i spøgende tone om de vel-signelser, som fra Stavenhagen er kommet ud over landet, vil jeg her ganske alvorligt omtale dem, som ved min fars økonomiske virksomhed kom hans omgivelser tilgode.

Da priserne paa korn var i den grad trykket ned, at de ikke engang kunde dække dyrkningsomkostningerne, og den meklenburgske landmand næsten stod paa ødelæggelsens rand, gik han modigt i spidsen for dyrkning af andre, fremmede vækster. Naar undtoges raps, som her og der meget sparsomt blev avlet, kjendte man i Meklenburg dengang ikke det mindste til de saakaldte handelsvækster. Far var den første, som forsøgte sig i disse kulturer: krydderplanterne kummin, koriander og annis, farvevæksterne krap, vaid og van, foder-væksterne luzern, esparsette, sukker, næper og turnips maatte allesammen efterhaanden pent finde sig i at stifte bekjendtskab med meklenburgsk jordbund og klima. Den lange navneliste paa disse vækster kunde friste til den formodning, at forsøgene paa deres indførelse var gjort som en famlende jagen omkring paa alle landbrugsvæsenets omraader, og at den naturlige følge heraf atter igjen maatte blive en letsindig opgiven af det hele, — men saaledes forholdt det sig ikke. Man maa erindre, at disse forskjellige bestræbelser fylder et tidsrum af mer end 30 aar, at pekuniære og handels-forhold i løbet af denne tid forandrede sig grundigt, at allehaande omstændigheder, som ikke lod sig forudse, traadte til, og vil da maatte frikjende min far fra bebreidelsen for at ha eksperimenteret paa maafaa. Med den seigeste udholdenhed, den møisommeligste omhu fremdyrkede han alle disse vækster, stadig med blikket fæstet paa deres dyrkning i det store.

Meget, størsteparten endogsaa, bestod ikke prøven, andre vækster kom sig ikke paa grund af ugunstige omstændigheder. Det raa klima, den foreskrevne rækkefølge i avlingsprodukter paa Stavenhagens bymark, mangelen paa afsætning, men især at kornpriserne atter steg, traadte dels hindrende, dels ødelæggende iveien, og de af de mere intelligente landmænd, som i nødens tid havde fulgt i fars fodspor, benyttede sig, og det med rette, af de høiere hvedepriser; min fars forsøg var jo udsprunget af den almindelige landsnød, og medens hveden før sad ved tyndtøl for 32 skilling skjæppen, sad den nu ved champagne med 3 thaler skjæppen. — Og til hvad nytte altsammen da? — Aa, megen, overmaade megen! — Jeg taler ikke om, at i nødens dage mangen en landmand havde haft en pen skilling af sin kummin-dyrkning, hellerikke om, at dyrkning af næper siden den tid er begyndt at drives i det store i hele landet, og hellerikke om, at muligheden af og det hensigtsmæssige ved fjøsfodring af hornkvæg nu er godtgjort gjennem et tidsrum af 25 aar, — jeg vil alene anføre, at det eksempel, han gav paa en god behandling af jorden, blev efterlignet af min fødebyes øvrige borgere, at alle byens dovne eller svagelige arbejds kræfter fandt sysselsættelse og livsophold ved min fars landbrug, undertiden indtil 120 mennesker om dagen, saaledes at der i hine saa trykkede tider ingen egentlig fattigdom fandtes i min fødeby.

Hermed kunde jeg nu slutte, men ikke pietetsfølelse alene, men ogsaa retfærdighed kræver, at jeg her omtaler ogsaa onkel Herse med et par ord. Ellers maatte man komme til at danne sig en falsk forestilling saavel om hans optræden i denne bog som ogsaa i „gamle historier“, da jeg jo fordetmeste har tegnet ham fra hans komiske

sider. Og dem havde han ganske vist, og jeg tror ikke, jeg har fortegnet dem, men vil jeg dreie min gamle gode onkel omkring, noget som hans korpulens tiltrods ikke vil falde mig saa vanskeligt, da de mange venlige ungdomserindringer herved er mig til saa god bistand, fremviser han foruden sin brede ryg endnu en anden side, sin inderlige koselighed. Kunde man maale koselighed med alenmaal, vilde onkels brede bagside levere en vakker facit. Denne bredde over ryggen og andre dertil grænsende legemsdele, denne ro i alle bevægelser, naar han under sin koselige passiar strøg sig velbehageligt over det fyldige ansigt med sin kjødrige haand for at give det det til beretningen svarende livlige udtryk, den sikkerhed, hvormed han i sin stilling som raadmand satte alle spidsborgerlige hensyn ud af betragtning, og om eftermiddagen i korduansko, i gule nankinsbukser, i skjortærmer og dampende paa sin lange pibe gik tvers over torvet over til sin gamle ven Grischow, staar endnu levende for min erindring. Jeg synes endnu, jeg hører hans venlige stemme og lystige latter, naar han underholdt sig med gamle Ruland, der ogsaa „havde været med“, over krig og krigsrygter og blandede alvoret op med sine muntre anekdoter. Jeg ser endnu, hvorledes han under lindetrærnes kjølige skygger opfriskede sig med et glas „schurr-murr“, som fatter Grischow havde brygget sammen af syv røde, grønne, blaa og gule flasker. Med hvilken venlighed behandlede han ikke sin hønsehund Rollo, naar den stak sin brede snude op i skjødet paa ham, og med hvilken humanitet beroligede han ikke sin grævlingehund Tippo, naar den skinsyg og krænket i sine følelser truede med at gjøre hans nankingsbuksters uplettethed til et tvilsomt spørgsmaal med sine skidne

labber! — Hundes og børns tillidsfuldhed skal jo afgive det bedste thermometer med hensyn til vort sindelags varme, og ligger der nogen sandhed i dette ord, da var onkel Herse det mest hjertevarme menneske i denne verden. Hvad Rollo og Tippo havde skaaet af hans nankingsbukser, klinte vi børn ind med smørrebrød, naar vi havde leiret os omkring hans „visdoms knæ“; han var nemlig vort digre konversationsleksikon, som vi efter behag slog op i og bladede i, naarsomhelst det behagede os. Onkel Herse vidste alt, kjendte alt. Tusen smaa, praktiske haandgreb aflurte vi hans smukke, fede hænder; bestandig freidig og uforfærdet lærte han os, snart at lade og skyde af et gevær, snart at snitte kramper og beitse kjæpper, snart at plante blomster og træer og beskjære vinstokke og snart at fange mus og rotter. Han lærte os de prægtigste barnelege, gjorde de første drager til os og bemalte dem med underlige, afskyelige ansigter, lod dem selv stige og glædede sig fuldstændig saa meget som vi, naar deres medusaøine stirrede ned paa byen og fyldte dens gamle kjærringer med skræk og beundring. Han tog os med ud i marken og havde et smukt, latinsk navn for hvert eneste ukrud, tog os med i skogen, forstod at finde den rette tonart for hver eneste fuglesang og la under en menneskelig tekst. „Kan I ikke høre, gutter“, sa han, naar han tog os med paa sneppefangst, og kramsfuglene ved solnedgang hoppede lystigt omkring paa træernes grene, og kvidrede sine afbrudte visestumper muntert ned til os, „hør, de raaber ordentlig paa mig. — Hør her: Raadmand Herse, aa kom hid! — kom hid! — Skyd mig død! — Her er jeg . . . hvor er Grischow? Hvor er Grischow? — Skyd mig død!“ — Men han gjorde det ikke, min gode onkel Herse;

alt det blod, han har udgydt, med undtagelse af spurveblod, naar disse paatrængende gjæster hærjede i hans kirsebærtrær, vil jeg ta paa min kappe som en straf for, at jeg under beskrivelsen af ham har snud ud hans komiske side.

De har begravet ham, og med enhver, som de i Stavenhagen har begravet, har de for mig begravet et stykke poesi. Engang har denne snevre verden udfyldt hele mit tankeliv, og alt mit følelsesliv har engang omspundet bare dette lille smaastadshjem og suget næring deraf som barnet af moderens bryst, og det glemmer man ikke. Er barndomstiden en munter, yndig bølgedans, forgyldt af Guds sol, saa er erindringen derom den glitrende stribe, som skibet, der arbejder sig frem gjennem natten, efterlader sig i sit kjølvand. Skipperen ser ned fra sit dæk og ser himmelen med sine stjerner speile sig i det blanke vand og skuer længre og længre tilbage paa den gjennemløbne bane, til den hjemlige strandbred omsider forsvinder i det dunkle fjerne og gaar i et med skyer og taage. Jeg har forsøgt endnu engang med øinene at faa tag i de gamle, hjemlige landmærker og kjendetegn; er det skyer og taagebilleder, som har skuffet mig? — Jeg tror det ikke; sandhed er det, om ikke netop saaledes, som det klare, nøgterne dagslys viser os den. Den hjemlige standbred, fra hvilken jeg tar afsked, ligger kun i lys af maanen i sit sidste kvarter, men de fantastiske billeder, som er vokset frem under dens skin, er desuagtet sandhed, om ogsaa bare for dem, der ligesom mig betragter dem fra et fjernt skibsdæk. — Jeg mener mine ungdomsvenner og jeg raaber dem kraftigt til: „Hurra! og dermed videre frem over sjøen!“

INNBUDET I
FOLKEBOK-
SAMLINGENES
EKSPEDISJON
OSLO

Magasin

Reuter, Fritz
Min fødeby Stavenhagen
ex 1

NARVIK FOLKEBIBLIOTEK

Avdeling for voksne

Depotbiblioteket

93sd 27 567

R3319111 REUTER. MIN FODDERY STAWENHAGEN